

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1935.

Första kammaren.

Nr 38.

Tisdagen den 4 juni, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Ekman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 252, rörande viss ändring av den mellan Sverige, å ena, samt Det Förenade Konungariket Storbritannien och Norra Irland, å andra sidan, den 15 maj 1933 avslutade handelsöverenskommelsen.

Den kungl. propositionen föredrogs och hänvisades därvid till bevillningsutskottet.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att riksdagsman, direktör *Adolf Lindgren*, på grund av ett akut hudutslag (erythema multiforme medicamentosum) är oförmögen att lämna sjukrummet åtminstone i dag, intygas.

Stockholm den 4 juni 1935.

J. Strandberg,
leg. läk.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 270, i anledning av väckt motion angående ändrade grunder för sättande av markegång; och

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till avlöningar vid häradsrätterna jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 272, till Konungen i anledning av väckta motioner angående beredande av familjepension åt vissa grupper av statsanställda.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 278, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadslänkande samhällen samt anslag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande.

I en till riksdagen avlåten, den 15 mars 1935 dagtecknad proposition, nr 215, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över sociallärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen

Första kammarens protokoll 1935. Nr 38.

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

I. besluta, att en fond, benämnd lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen, skulle inrättas, från vilken lån skulle utlämnas till ny- och ombyggnad av bostadshus i städer och stadsliknande samhällen,

medgiva, att lån ur nämnda fond finge utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordade grunder,

samt såsom kapital för fonden anvisa för budgetåret 1935/1936 bland Utgifter för kapitalökning under rubrik »Statens utlåningsfonder», ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor, att utgå av lånemedel, ävensom

II. under femte huvudtiteln till Främjande av bostadsbyggande på landsbygden för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor, samt

godkänna de av departementschefen förordade grunderna för ifrågavarande anslags användning.

I anledning av propositionen nr 215 hade inom andra kammaren väckts följande motioner, nämligen

nr 543, av herrar *L. Brännström* och *O. E. Sandberg*, i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta, att det under femte huvudtiteln till Främjande av bostadsbyggandet på landsbygden för budgetåret 1935/1936 anvisade reservationsanslaget skulle höjas till 15,000,000 kronor;

nr 549, av herr *E. Aqvist*, som hemställt, att riksdagen måtte för sin del avslå Kungl. Maj:ts i proposition nr 215 framlagda förslag till understödjande av bostadsproduktion i vad avsåge städer och stadsliknande samhällen samt i stället höja anslaget till bostadsproduktion på landsbygden från 5 till 10 miljoner kronor;

nr 555, av herr *C. Björling* m. fl., däri hemställts, att Kungl. Maj:ts proposition nr 215, i vad den avsåge inrättandet av en lånefond för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen samt anvisandet av 5,000,000 kronor såsom kapital för denna fond, icke måtte av riksdagen bifallas; samt

nr 556, av herr *H. Andersson* i Dunker m. fl., däri hemställts, att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 5 miljoner kronor att utlämnas som lån för den statsunderstödda bostadsverksamheten på landsbygden och på de villkor, som gällde för förut utlämnade lån för detta ändamål, och att beloppet måtte beräknas utgå av lånemedel.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 549 och 555, förstnämnda motion i vad den avsåge lån till bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen,

a) besluta, att en fond, benämnd lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen, skulle inrättas, från vilken lån skulle utlämnas till ny- och ombyggnad av bostadshus i städer och stadsliknande samhällen,

b) medgiva, att lån ur nämnda fond finge lämnas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordade grunder, samt

c) såsom kapital för fonden anvisa för budgetåret 1935/1936 bland Utgifter för kapitalökning under rubrik »Statens utlåningsfonder» ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor, att utgå av lånemedel,

II., i anledning av motionen II: 556,

a) besluta, att en fond, benämnd lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden, skulle inrättas,

b) medgiva, att lån ur nämnda fond finge utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet angivna grunder, samt

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

c) såsom kapital för fonden anvisa för budgetåret 1935/1936 bland Utgifter för kapitalökning under rubrik »Statens utlåningsfonder» ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor;

III., i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 543 och 549, sistnämnda motion i vad den avsåge anslag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden,

a) under femte huvudtiteln till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor;

b) godkänna de av departementschefen förordade grunderna för ifrågavarande anslags användning.

Reservation hade avgivits av herrar *Carlsson* i Gävle, *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompersmåla, *Theelin*, *Nylander*, *Magnusson* i Skövde, *Skoglund*, *Aronson* och *Danielsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen med bifall till motionen II: 555 och i anledning av motionen II: 549 måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om en lånefond för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen;

II. _____

III. _____

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Man har i fråga om detta utlåtande icke kunnat enas i statsutskottet om att tillstyrka propositionen. Åtskilliga av utskottets ledamöter ha ansett sig böra göra erinringar mot det framlagda förslaget. Det är ett mycket stort program, socialministern här föreslår, om jag med herr talmannens tillåtelse får omnämna även de två följande propositionerna.

Det är att börja med propositionen nr 215, som är uppdelad i två delar. I den första delen föreslås 5 miljoner kronor till bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen och i den andra delen 5 miljoner kronor till fortsatta byggnadsbidrag för landsbygden. Vidare är det propositionen nr 221 om bostadsförsörjning åt barnrika familjer. I denna proposition föreslår Kungl. Maj:t uppläggandet av en lånefond på 30 miljoner kronor och dessutom ett reservationsanslag. Och slutligen har i en mindre proposition föreslagits 200,000 kronor för lantarbetarbostäder.

Såvitt jag av handlingarna kunnat finna, har departementschefens tankegång varit den, att han genom framläggande av dessa byggnadsanslag velat förete vad han kallat för ett arbetsanskaffningsprogram. Det är den ena huvudsynpunkten och den andra är, att han samtidigt velat åstadkomma en anordning för billigare bostäder åt barnrika familjer, det sistnämnda således en rent social synpunkt. Vad den första synpunkten angår, nämligen arbetsanskaffningsprogrammet, ha reservanterna alldeles bestämt hävdadt, att den ej längre äger aktualitet. Det är möjligt, att departementschefen, när han på hösten och i början av riksdagen gjorde upp sitt arbetsanskaffningsprogram, då räknade med en arbetslöshet i större omfattning. Men förhållandena ha utvecklats sig alltmer i gynnsam riktning, och när vi komma till arbetslöshetsfrågorna, torde det kunna vitsordas, att arbetslöshetssiffrorna gått ned högst avsevärt och att således arbetslöshetssynpunkterna på detta område icke böra kunna skjutas i förgrunden. Därtill kommer, att detta arbetsanskaffningsprogram just avser en sida av verksamheten, som för närvarande arbetar för fullt. Det har uppgivits och vitsordats, att den privata byggnadsverksamheten jämsides med den allmänna byggnadsverksamheten pågår för fullt och

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
 med en intensitet, som, för att citera ett av länsstyrelserna avgivet utlåtande i anledning av propositionen nr 221, till och med verkar oroande med hänsyn till de farhågor, som på flera håll uttalats för överproduktion av bostäder med åtföljande fastighetskris. Det kan icke vara riktigt, då byggnadsverksamheten är så livlig, stimulerad som den är av de låga räntorna och möjligheterna att lätt få tillgång till kapital, att låta med statens insats ytterligare forcera denna verksamhet. Det förhåller sig ju på det sättet, att inom byggnadsverksamheten råder brist på arbetskraft snarare än arbetslöshet. Det råder också i visst avseende brist på byggnadsmaterial och tendens till prisstegring på såväl byggnadsmaterial som byggnadskostnader i övrigt. Det råder särskilt brist på specialarbetare i facket, och byggnadsverksamheten är en verksamhet, där många specialarbeten förekomma. Det förefaller därför, som om ett ingrepp i byggnadsverksamheten från statens sida skulle vara ofördelaktigt för byggnadsmarknaden och kanske kunna i viss mån verka oroande på den verksamhet, som på detta område pågår. Vi ha ansett, att försiktigheten bjuder, att man iakttager en viss återhållsamhet i den föreliggande situationen med statliga åtgärder för bostadsproduktion, ty dessa kunna kanske i stället för att gagna leda till skada ur den allmänna arbetsförsörjningens synpunkter.

Vad nu detta program i sin helhet angår, så ha reservanterna beträffande den första huvudsynpunkten, arbetsanskaffningsprogrammet och åtgärderna mot arbetslösheten, således ansett, att förslaget om åtgärder av denna vidsträckta omfattning med anvisning om fortsatt anslagsbeviljande på området icke är av den beskaffenhet, att vi kunna följa departementschefens anvisning. Och i fråga om denna vår uppfattning tror jag mig kunna utläsa, att även utskottsmajoriteten i visst avseende är på samma linje, eftersom utskottsmajoriteten har prutat på det av Kungl. Maj:t begärda beloppet, särskilt i fråga om propositionen nr 221, till vilken vi komma i nästa utlåtande.

Beträffande åter den andra sidan av detta problem, nämligen den sociala synpunkten, som för departementschefen varit bestämmande i fråga om åtgärderna för att bereda billigare bostäder åt barnrika familjer, ha reservanterna liksom utskottsmajoriteten där velat vara med om att ge sin anslutning åt själva synpunkten, fast vi icke kunnat vara med om att lösa frågan på det sätt, departementschefen föreslagit, utan velat gå andra vägar för frågans lösning. I det nu föredragna utlåtandet har ingen meningsskiljaktighet rått därom, att vi icke skulle bifalla Kungl. Maj:ts förslag om ett anslag på 5 miljoner kronor till fortsatt bostadsförbättring på landsbygden. Det äro vi alla med om och vilja understödja denna fortsatta verksamhet, som vi funnit vara till gagn i åtskilliga avseenden. Beträffande åter anslaget på 5 miljoner kronor till bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen, som bland annat avser ombyggnad av hus, så ha vi reservanter icke kunnat ansluta oss därtill, men vi ha så till vida förenat oss med utskottsmajoritetens uppfattning, att vi fört över ett visst belopp till en fond för att genom lånemedel ytterligare öka den andra grenen, nämligen bostadsförbättringen på landsbygden. Men den återstående delen av detta femmiljonersanslag ha vi ansett, att man för närvarande borde avvisa.

Med dessa ord i det föreliggande utlåtandet — vi komma igen i nästa utlåtande — ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Carlsson i Gävle m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är ej så lätt att diskutera detta ämne på grund av den egendomliga hopkoppling av ärendena, som har företagits av reservanterna i statsutskottet, och jag tänkte knappast reflektera på inbjudningen att i detta sammanhang, då det gäller det första ärendet, diskutera

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

spörsmålet om hur man lämpligast bör lägga uppgiften att skaffa rimligare bostäder åt barnrika familjer, utan jag tänkte i huvudsak hålla mig till det ärendet, som utlåntandet verkligen gäller. Där är skillnaden den, att Kungl. Maj:t har föreslagit ett belopp av 5 miljoner kronor till om- och nybyggnadslån ungefär efter de grunder, som på sin tid beslöt, då man beviljade ett låneanslag till tertiärkredit för nybyggnader 1933. Vidare har det föreslagits av Kungl. Maj:t ett belopp på 5 miljoner kronor till fortsatt arbete för förbättrande av dåliga bostäder på landsbygden. Utskottsmajoriteten har i fråga om det första anslaget prutat 2 miljoner och i fråga om det andra anslaget i stället höjt budet med 2 miljoner kronor, så att enligt utskottets mening det skulle gå 3 miljoner till ny- och ombyggnadslån för städer och stadsliknande samhällen, men däremot skulle det gå 7 miljoner till bostadsförbättring på landsbygden. Reservanterna ansluta sig till utskottets förslag beträffande de 7 miljonerna för landsbygden men motsätta sig däremot, att det skall bli några penningar för ny- och ombyggnad — i varje fall i denna ordning — och att det överhuvud taget skall beviljas några medel för detta ändamål.

Nu måste jag för min del göra den reflexionen, att det är att intaga en egenomlig ståndpunkt att alltid bevilja, vad som föreslås för landsbygden, under det att man nästan lika regelbundet motsätter sig åtgärder till förbättrande av bostadsförhållandena i städerna. Jag medger, att det ju göres en avvikelse därifrån genom reservanternas yrkande i nästa punkt, men sådan är ändå tendensen. Det är ju ytterst glädjande för landsbygdens representanter, att alla äro villiga, så fort det gäller förbättring av förhållandena på landsbygden, att medverka, men jag tycker, att det blir en viss brist på jämvikt, då man i samma andedrag — det är icke bondeförbundet, som gör det, utan de andra partierna — vill strypa försöken att skapa litet bättre förhållanden i städerna. Vad arbetslöshetssynpunkten beträffar, vet jag ju icke, varifrån herr Johansson i Fredrikslund har sina uppgifter. De måtte i varje fall icke härleda sig från den tillgängliga statistiken i ämnet. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att byggnadsarbetarna äro utestängda från arbetslöshets-hjälpen, såvitt de icke erhålla den genom beviljad dispens från arbetslöshetskommissionen. Att arbetslöshetskommissionen är jämförelsevis restriktiv vid beviljandet av sådana dispenser, är ju sedan gammalt känt. Man måste därför utgå från att arbetslöshetspolitiken ej är särskilt uppmuntrande beträffande en eventuell önskan från byggnadsarbetarna att anmäla sig som arbetslösa, då de ha jämförelsevis små utsikter att komma i åtnjutande av hjälp från stat och kommun. Det hindrar icke, att ännu i april månad var beträffande i byggnadsverksamhet sysselsatta personer antalet arbetslösa icke mindre än 6,559, den största siffran från en enskild industri, om jag undantager t. ex. diversearbetare samt vidare trävaruindustrien och stenindustrien. Om det på någon punkt i landet har visat sig vara, som herr Johansson sade, brist på arbetare, så är det i varje fall icke någon för hela vårt land karakteristisk situation.

Beträffande frågan om inverkan på bostadsmarknaden är det ju ganska uppenbart, att någon svårare verkan för fastighetsmarknaden knappt kan uppkomma därigenom, att man organiserar ett statsstöd för ombyggnad av gamla fastigheter. I själva verket innebär ett sådant statsstöd för ombyggnad av gamla fastigheter ingenting annat än att man bevarar ett nedlagt fastighetskapital från att mer eller mindre ruttna ned. Det finns rätt många människor, som ha ett jämförelsevis litet kapital, som de placerat i fastigheter. De ha knappast utsikter att få den nödiga krediten i privata kreditanstalter för den ombyggnad av fastigheterna, som skulle bringa upp deras värde, så att de bleve något så när jämförliga med de nybyggda fastigheterna. Nu vill man söka åstadkomma, bland annat för att ge en mera betydande arbetseffekt, ett

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
stöd åt sådan ombyggnadsverksamhet, och jag kan för min del ej tänka mig annat än att det skulle bli till nytta för de flesta städer i vårt land, att på det viset lägenheter i gamla hus bleve konkurrenskraftiga i jämförelse med lägenheterna i nybyggda hus. Det kan omöjligen vara ett samhällsintresse, att så snart nybyggnader kommit till stånd, sugningen till dessa nybyggnader skall vara så stark, att i de gamla husen åtskilliga lägenheter riskera att stå tomma. Det är ju också på det sättet, att ett anslag till detta ändamål tillstyrkts av de allra flesta, som blivit hörda i ämnet.

Beträffande omfånget av byggnadsverksamheten vet jag inte heller, varpå utskottet grundat sina uppgifter. Jag har tyvärr icke kunnat infordra uppgifter från alla håll i landet, men jag har sådana från de tre största städerna, och det visar sig där, att i fråga om Malmö är det verkligen en livligare byggnadsverksamhet för innevarande år än det varit under de senaste åren. Men vad Stockholm och Göteborg beträffar, är det omdömet knappast giltigt. Jag vill fästa uppmärksamheten på att den stora byggnadskonflikt, som pågick under 1933 och delvis under 1934, ledde, speciellt vad 1933 beträffar, i Malmö och Göteborg till en ganska betydande nedgång i nybyggnadsverksamheten och, vad 1934 beträffar, i Stockholm till en ännu större nedgång, under det att det var en viss återhämtning i Malmö och Göteborg. Det bör alltså under denna byggnadskonflikt på grund av den begränsade byggnadsverksamheten i dessa städer otvivelaktigt ha skett en stor utjämning och icke, som man påstått och hotat med, blivit ett överskott på lägenheter i dessa städer. Om jag sedan tager 1935, hur förhåller sig siffran till föregående år? Jo, i själva verket har siffran vad Stockholm angår i varje fall icke beträffande byggnadslov till dato kommit upp till att motsvara den byggnadsverksamhet, som pågick under åren 1930—1932. Det är möjligt, att den gör det under årets lopp, men man har i varje fall icke kommit dit ännu. Det byggdes ett totalantal lägenheter, som växlade mellan 8,300 och 8,100 under åren 1930—1932. Under 1935 har det beviljats 6,629 byggnadslov i Stockholm. Vad Göteborg beträffar var det under byggnad år 1930 ett antal eldstäder av 7,621, 1931 9,267 och 1932 6,569. Till den 1 april i år var det under byggnad 5,403 eldstäder, alltså en siffra, som går under de siffror, som jag har nämnt från tidigare år, och rätt mycket under siffran för 1934. Då byggdes icke mindre än 8,165 eldstäder där nere. Malmö är det egentliga undantaget. Där skulle antalet lägenheter under byggnad i år uppgå till 2,770, en siffra, som är väsentligt större än 1934, då det var 1,572, och även ligger över siffrorna 1930 och 1931. Som sagt, det är det material, jag kunnat införskaffa. Det är ju icke så lätt att samla in uppgifter från alla landets städer på denna punkt, om det gäller att skaffa en bild av den privata byggnadsverksamhet, som kommer till stånd under innevarande år. Jag menar alltså, att ur arbetsmarknadssynpunkt kan det icke finnas något, som på allvar talar emot att ett anslag av denna beskaffenhet beviljas.

Statsutskottet har här prutat på beloppet. Det kan ju vara tvivelaktigt, om det är riktigt, men vi veta ju, att det så att säga är den normala gången, att Kungl. Maj:t begär ett belopp och statsutskottet alltid prutar något på det utom då det gäller landsbygden, ty där höjer man, som sagt. Nu vill jag beträffande landsbygdens anslag säga, att då det begränsats till 5 miljoner kronor av Kungl. Maj:t, har det väsentligen berott på att man ansåg, att anslaget borde utgå av skattemedel och att man därför fick nedbringa takten för detta bostadsförbättringsarbete, som enligt vår uppfattning icke bör avbrytas utan kontinuerligt fortsättas, till dess bostäderna i allmänhet på landsbygden nått en bättre standard. Utskottet har vågat sig på att föreslå 2 miljoner i låne-medel av skäl, som icke äro närmare utvecklade. Jag har för min del intet

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
särskilt att erinra mot detta medgivande åt de föregående årens länepolitik, som ju emellertid på sin tid från högerns sida betraktades som fullständigt oacceptabel. Jag skall därför icke göra någon erinran i det avseendet mot utskottets förslag, och jag vågar hemställa, att kammaren måtte bifalla vad statsutskottet föreslagit.

Herr Nylander: Herr talman! I det föreliggande ärendet har en föregående talare, herr Johan Bernhard Johansson, redan påpekat det nära sammanhanget mellan propositionerna 215 och 221, vilka här av utskottet behandlats i olika yttranden. Ehuru även jag för min del är på det klara med att dessa ärenden ha mycket gemensamt, vill jag i likhet med herr statsrådet och chefen för socialdepartementet till en början uteslutande hålla mig till den förstnämnda av dessa propositioner, nämligen den som berör nybyggnads- och ombyggnadsverksamheten i städerna. Vad som är betecknande för denna är ju, att det här icke gäller nybyggnad eller ombyggnad för något särskilt ändamål, såsom fallet är med prop. 221, där det gäller de barnrika familjerna, utan här är det sådan byggnadsverksamhet i allmänhet, som endast har till uppgift att, som det uttalas i propositionen, höja arbetsmarknadseffekten.

Herr statsrådet efterlyste den statistik, varpå reservanterna ha bildat sin uppfattning om att byggnadsverksamheten för närvarande är synnerligen livlig. Vi ha givetvis icke de resurser till hands att införskaffa upplysningar, som herr statsrådet själv har, men jag har gått efter de uppgifter, som finnas i Sociala meddelanden, häftet 5 i år, och där finnes för Sveriges tolv största städer en statistik över de vid kvartalsskiftet den 1 april i år — i jämförelse med den 1 april förra året — under byggnad varande lägenheterna i dessa städer. Det visar sig för dessa större städer, att medan för ett år sedan antalet under byggnad varande lägenheter endast var något över 6,000, är det nu uppe i mer än det dubbla, nämligen 13,096. Vad eldstädernas antal beträffar, var det för ett år sedan 15,577 och är nu uppe i 34,270, således en avsevärd ökning. Socialstyrelsen säger i sin utredning, att en tendens till ökning framträder i alla de tolv redovisade städerna. Relativt starkast är den i Stockholm, Norrköping, Hälsingborg, Borås, Örebro, Uppsala och Västerås. Redogörelsen slutar med att det säges, att det icke är osannolikt, att det totala produktionsresultatet under 1935 kommer att bli av samma storleksordning som under de föregående toppåren 1930—1931. Mot detta har ju herr statsrådet anfört siffrorna från 1930 och 1931 och trott sig kunna dra den slutsatsen, att vi icke för närvarande äro uppe i samma siffror. Men jag vill åberopa detta uttalande från socialstyrelsen, som synes mig tyda på att man har all anledning förvänta, att årets produktion av lägenheter och eldstäder kommer upp i samma siffra som under toppåren 1930 och 1931. Detta om den saken.

Men sedan, om jag övergår till att granska behovet av statliga åtgärder för detta ändamål, måste jag med bestämdhet säga ifrån, att något sådant behov för närvarande icke finnes. För den, som känner till situationen på byggnadsmarknaden, kan det icke vara obekant, att det för närvarande är synnerligen lätt att erhålla lån mot särdeles billig ränta för nybyggnads- och ombyggnadsföretag. Det är icke längre på detta område så, att läntagaren kommer som en ödmjuk supplikant till den, hos vilken han vill låna, utan situationen är så helt omkastad, att de penningförvaltande institutionerna av olika slag uppbjuda alla sina resurser att bjuda ut lån, att sälja sina pengar. Det är således en situation, som på intet vis kan föranleda, att staten här behöver gå emellan för att ytterligare stimulera verksamheten genom sådana åtgärder. Jag påpekar allt fortfarande, att hela detta förslag från herr socialministern

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

ju bara är avsett att stimulera byggnadsverksamheten. Herr statsrådet talade också om nyttan av att bevara äldre fastigheter, som hålla på att så att säga ekonomiskt ruttna ner, genom ett tillsatskapital, som tillåter en modernisering. Jag vill om denna sak säga, att enligt vad jag kunnat inhämta, möter det icke någon svårighet att på den allmänna lånemarknaden erhålla sådana försträckningar, som kunna erfordras för att modernisera äldre fastigheter. Tvärtom torde det vara så, att det är ett ganska tacksamt objekt för dem, som syssla med låneverksamhet på detta område, att finansiera sådana moderniserings- och ombyggnadsföretag.

Med detta tror jag mig ha ådagalagt att den ståndpunkt, som reservanterna ha intagit här, är fullt saklig och riktig i vad det nu gäller bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen, och ber jag, herr talman, att på den punkten få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindström: Jag vill, herr talman, yrka bifall till statsutskottets förslag i denna punkt, men jag måste säga, att jag gör det utan all entusiasm, därför att även utskottsmajoriteten, till vilken jag hör, har nedskrivit det belopp, som skulle gälla bostadsbyggandet i städerna, från 5 miljoner till 3 miljoner kronor. Det beror inte därpå, som en ärad talare på hallandsbänken nyss förmenade, att utskottsmajoriteten skulle ha på något sätt velat instämma i en del synpunkter, som reservanterna ha framhållit, utan det beror på att man måste anpassa sig från vårt håll för att överhuvud taget få med någonting av det, som Kungl. Maj:t i förevarande avseende har föreslagit.

Nu försöker man ju här att bestrida behovet av en dylik verksamhet, jag menar den verksamhet, som innebär, att man ger låneunderstöd till bostadsbyggande i städerna. Jag tror, att när man gör det, så har man ganska dålig kontakt med det verkliga livet. Jag skall be att få berätta en episod, som jag var medspelare i i vintras. Det kom en delegation av politiker från Holland, som skulle se på svenska institutioner och anordningar av olika art. Denna delegation kom även till Göteborgs stad, och jag skulle följa med den för att se, vad Göteborgs stad hade gjort för storslaget i fråga om bostadsbyggen, särskilt åt mindre bemedlade människor. Jag hade inte sett på dessa ting förut, och jag gick åstad med ganska stora förhoppningar. Men jag måste säga, att jag sällan i mitt liv upplevat en större besvikelse, ty jag måste konstatera, att mycket hade inte blivit gjort i förhållande till behovet, och även om det, som hade gjorts, naturligtvis var bättre än mycket, som funnits tidigare, motsvarade det inte på något sätt de rimliga krav, som man har rätt att ställa, och de utländska gästerna voro inte alls imponerade, när de jämförde vad de sågo med förhållandena i deras eget land på detta speciella område.

Vidare är det en annan sak, som reservanterna fullständigt ha förbisett och som herr Nylander icke ett ögonblick uppehöll sig vid, när han ville söka bevisa, att intet behov föreligger, och det är, att — såsom även den bostadssociala utredningen har meddelat i sitt betänkande — familjebildningen inom den närmaste framtiden kommer att ökas i mycket snabb progression. Det finnes här en undersökning, gjord av docent Alf Johansson, som också var sekreterare i den bostadssociala utredningen. Denna undersökning ger vid handen, att under det de gifta männen år 1935 beräknas till 1,171,000, kommer denna siffra till 1940 att ökas till 1,267,000, 1945 kommer den att uppgå till 1,354,000 och 1960 till 1,501,000. Detta betyder från 1935 till 1960 en ökning av antalet familjer med 50 procent. Docent Johansson sammanfattar på följande sätt: »Vi befinna oss för närvarande mitt i en enastående familjebildningsepok. De stora årskullarna från 1800-talets senare del och det första

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

årtiondet av detta sekel hålla på att växa upp i de äktenskapsbildande åldrarna. Trots en retarderande folkökning, som återspeglar fruktsamhetens starka nedgång på senare decennier, fortsätter familjebildningen i relativt och absolut starkare takt än tidigare.»

Här ha vi en huvudsak, som man måste hålla fast vid, om man skall kunna bedöma vår bostadsfrågas framtida läge, och jag tror, att vi skulle göra mycket oklokt, om vi förbisåge denna faktor, allra helst i dessa dagar, när man från det håll, som reservanterna representera, skjuter befolkningsfrågan så starkt i förgrunden. Om det funnes någon rimlig relation mellan det tidigare visade intresset för en lycklig lösning av befolkningsfrågan och viljan att verkligen göra något för att få fram denna lyckliga lösning i praktiken, så tror jag, att reservanterna och de som stå bakom dem, i stället för att säga nej till hela denna hjälp åt bostadsbyggandet i städerna borde kasta om sin ståndpunkt och säga ja.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet var inne på en sak, som jag ytterligare vill understryka, därför att den förefaller mig så viktig i detta sammanhang, och det är, att proportionen är och under de senare åren har varit ganska dålig, när det gäller att avväga understöd åt landsbygden och understöd åt städerna. Såsom vi kunna finna av handlingarna, lämnades vid 1933 års riksdag ett belopp av 5 miljoner kronor, vilket belopp tillfullo utnyttjats med, såsom byggnadslånebyrån understryker, mycket goda resultat. Med början från samma år har man till främjande av bostadsbyggandet på landsbygden anvisat 26 miljoner kronor, av vilken summa det mesta varit — man kan gott uttrycka sig så — rena gåvor, särskilt till förbättring av bostäder på landsbygden. Nu vill man ge ytterligare 5 miljoner till landsbygden på de gamla principernas grund, och vidare 2 miljoner på grundval av en i detta avseende inaugurerad ny princip, under det att man inskränker hjälpen åt städerna. Om man jämför den tendens, som uppenbarar sig i denna speciella fråga, med de tendenser, som man ser på alla möjliga områden här i riksdagen och vårt politiska liv, så tror jag icke, att man kan stå till svars med att fortsätta på den här vägen, ty då skapar man ganska snart en situation, som blir ohållbar. Jag vill inte särskilt uppehålla mig vid några av de speciella frågor, som jag härvidlag tänker på. Vi få dock att göra med en synnerligen viktig sådan fråga som första punkt på morgondagens föredragningslista. Jag nämner bara denna.

Jag vill varna för att driva det än längre i det avseendet. Jag tror det är klokt, att man försöker att göra en förnuftig balansering mellan landsbygdens och städernas behov, allra helst som man kan konstatera, att det finns trängande behov även i våra stadssamhällen.

Det har ju redan talats åtskilligt om att det i det förslag, som nu föreligger, är en ny form av bostadspolitik, som på visst sätt har trätt i förgrunden. Den innebär, att man även skall lämna bidrag till ombyggnad av äldre fastigheter. Den huvudsakliga betydelsen av detta har ju herr statsrådet och chefen för socialdepartementet så klart och tydligt framhävt, att jag icke behöver göra det. Men när herr Nylander i sitt anförande vill låta påskina, att det skulle vara så lätt att få kredit för dylika ombyggnader, ber jag att få peka på vad byggnadslånebyrån har sagt i sitt utlåtande, som refereras på sid. 14 i den kungl. propositionen, nämligen att saken alls icke är så enkel, utan att ifrågavarande fastighetsbestånd i så stor utsträckning ligger i ekonomiskt förhållandevis svaga händer, att det inte är precis så lätt för ägarna att få den kredit, som kräves för ombyggnad. Jag ber också att få understryka — jag tror, att det blivit sagt förut — att man i utlåtanden från alla möjliga sakkunniga myndigheter har varit tillfredsställd med att denna tanke

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
har kommit fram. Utskottet har ju också i motiveringen till sitt yrkande särskilt understrukit just den saken.

Ja, som hela frågan ligger, tror jag att man tryggt skulle kunna ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag, när det gäller städerna. Det finnes ingen möjlighet till detta. Man har inte i de förberedande instanserna lyckats skaffa sig garantier för att ett sådant förslag skall kunna genomföras, och därför, herr talman, måste jag också moderera mig och yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Walles*.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! De åtgärder, som statsmakterna hittills vidtagit till förbättring av bostäderna på landsbygden, ha visat sig mycket gagneliga. Bostadsbeståndet på landsbygden har varit och är fortfarande avsevärt sämre än i städerna. Kapitalet drages till städerna. Där lägger man kanske i rent ekonomiskt intresse ned kapital i bostäder, och därför är det en tävlan om att göra bostäderna där så bekväma, så moderna och så ändamålsenliga som det överhuvud taget är möjligt, medan bostäderna på landsbygden ofta bliva försummade, och anledningen torde nog vara att söka i att vederbörande husägare, särskilt bland arbetarbefolkningen och den fattigare jordbrukarbefolkningen, icke ha råd att förbättra och modernisera dessa. Därför har det ekonomiska bidrag, som statsmakterna under de senare åren lämnat, åstadkommit ett mycket effektivt resultat, såväl beträffande förbättring ur hygieniska som ur sociala synpunkter. Efterfrågan på dessa bidrag och lån har även varit mycket stor, och egnahemsstyrelsen anser ju, att det för nästa år skulle behövas ett anslag av 15 miljoner kronor. Herr statsrådet har emellertid icke vågat sträcka sig längre på grund av det statsfinansiella läget och kanske även till följd av att arbetslösheten numera icke är så stor som tidigare — det var ju även av den orsaken, som statsmakterna lämnade sitt stöd.

Även under nu rådande förhållanden finnes det emellertid skäl för att staten lämnar stöd i detta avseende, om detta stöd användes på det mest ändamålsenliga sättet. Jag vill icke inlåta mig på ett bedömande, huruvida så varit förhållandet tidigare. Naturligtvis kan det ju vid fördelningen av anslag av denna beskaffenhet och på ett område som detta riktas anmärkningar mot det sätt, varpå det använts i vissa enskilda fall, men i stort sett torde man nog kunna säga, att dessa medel tillgodosett det av riksdagen och statsmakterna avsedda ändamålet på ett tillfredsställande sätt. Jag kan därför icke annat än med stor tillfredsställelse tillstyrka bifall på denna punkt. Statsutskottet har föreslagit en höjning med 2 miljoner kronor, som visserligen skola utgå av lånemedel, men det visar likväl, att statsutskottet behjärtat dessa förhållanden.

Om jag alltså vill livligt tillstyrka utskottets förslag på dessa punkter, så kan jag, för att nu använda herr Lindströms terminologi, icke med samma entusiasm tillstyrka bifall till den första punkten. Det beror därpå, att det för närvarande pågår en mycket livlig byggnadsverksamhet i städerna. Det är heller icke svårt att erhålla pengar för bostadsbyggande i städerna även till skäligen räntor, som reservanterna här säga, och staten har ju tidigare, om icke med direkt subvention, så dock genom att ställa lånemedel till förfogande, på ett mycket effektivt sätt stött bostadsbyggandet i städerna. Om man opartiskt och objektivt vill bedöma dessa förhållanden, så tror jag att det väl ändå får sägas, att bostadsbeståndet i städerna, kanske med undantag för vissa städer och vissa delar, t. ex. sådana, som herr Lindström sist påpekade, under de senaste tiotal åren avsevärt förbättrats.

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

Om jag nu likväl icke yrkar avslag på den här framställda begäran, är det därför att jag vill ge tillkänna här, att jag icke vill motarbete en förbättring av bostadsbeståndet i städerna, utan jag vill även bidraga att förbättra det-samma. Utskottet yttrar, att den väg, som man nu slår in på, skulle betraktas som ett försök. Man får se hur det utfaller. Det kan ju icke heller bestridas, vad som säges i utskottsutlåtandet beträffande första punkten, att redan den rent omedelbara arbetsmarknadseffekten av statens kapitalinsats har blivit osedvanligt stor, och att det ur bostadssociala synpunkter kan anses motiverat, att staten även på denna väg medverkar till bostadsbeståndets förbättring.

Särskilt av dessa skäl vill jag nu icke motsätta mig, att riksdagen lämnar sitt stöd även till förbättring av bostäderna i städerna, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i samtliga punkter.

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet uttalade sin förvåning över att landsbygden jämt blir tillgodosedd, när det gäller att ge byggnadsunderstöd, under det att städerna mindre ofta komma i åtnjutande därav. Ja, jag kan ju medge, att det kan synas litet egendomligt, att vissa representanter, som äro bosatta i städerna, intaga en sådan ställning till den här frågan, men jag måste säga, att med den känedom man har om den byggnadsverksamhet, som för närvarande bedrives i städerna, kan man icke annat än fråga sig, vart det skall bära hän, om detta får fortsätta? Jag vet, att i nästan alla landsortsstäder för närvarande pågår en oerhört stor byggnadsverksamhet, och skall det fortsätta i samma tempo som det börjat, står man snart inför en krasch på bostadsmarknaden, och man vet, vad det kommer att medföra, icke bara för husägarna, jag tänker kanske minst på dem, men för samhället i dess helhet betyder det oerhört mycket.

Det är just den omständigheten, som gjort, att jag icke kunnat biträda utskottsförslaget. Jag försäkrar, att jag är lika intresserad av att folk får goda bostäder som någon annan i den här kammaren, men när jag vet, att det för närvarande är överflödigt att anslå lånemedel till sådana ändamål, har jag måst intaga den ståndpunkt jag gjort.

Det är nog så, att för närvarande ingen arbetslöshet råder bland byggnadsarbetarna, och jag undrar, om det kan vara klokt att hjälpa till att forcera byggnadsverksamheten i större utsträckning än som nu är fallet. Det kommer dock att medföra stagnation i verksamheten om ett eller två år, vilket i sin tur medför, att dessa byggnadsarbetare då komma att bli fullständigt utan sysselsättning. Jag har den uppfattningen i denna fråga, att ju mindre man gör för närvarande, desto bättre är det — jag tänker då närmast på byggnadsarbetarna. Detta motiverar den ståndpunkt jag intagit i denna fråga. Men jag ber också att få påpeka, att när vi komma till nästa ärende, ha de, som stå som reservanter i denna fråga, sträckt sig ganska långt, och det på ett område, där jag tror, att vi alla kunna vara eniga om att en statshjälp är till största nytta, nämligen då det gäller att hjälpa barnrika familjer att få trevliga och goda bostäder för en rimlig hyra.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag.

I detta anförande instämde herrar *Kvarnzelius* och *Bjurström*.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag finner mig föranlåten att ännu en gång besvara kammaren med några ord.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet anförde, att man måste åstadkomma ett slags balans i anslagsbeviljandet mellan landsbygden och stä-

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
derna, och fördenskull har man upptagit anslaget för bostadsbyggande i städerna. Jag trodde annars, att man vid anslagsbeviljandet borde anlägga den huvudsynpunkten, att medel skola anvisas, där de bäst behövas. Departementschefen har själv i den kungl. propositionen gjort ett uttalande, som jag icke kan alldeles gå förbi. Departementschefen har på sid. 34 meddelat, att när det gäller landsbygden föreligga ansökningar avseende ett sammanlagt belopp av inemot 39 miljoner kronor, av vilka endast en mindre del kunna bifallas på grund av brist på tillgängliga medel. Enbart de allra mest trängande behoven kräva för tillgodoseende närmare 30 miljoner kronor, medan anslaget under förra året utgått med allenast 8 miljoner kronor.

Detta uttalande av departementschefen själv bestyrker ju, att ett mycket stort behov finnes av det anslag, som föreslagits till landsbygden. Däremot föreligger intet behov av åtgärder för att stimulera bostadsbyggandet i städerna. Det anslag, som här föreslås för detta ändamål, är det väl närmast Stockholm, som kommer i åtnjutande av för användning till de ombyggnader av bostadshus, som där kunna komma i fråga. Det har vitsordats, att byggnadsverksamheten här är oerhört livlig. Det finns riklig tillgång på kapital. Stockholm har sugit till sig kapital från hela landet, och det har varit ganska besvärligt att göra sådana kapital räntebärande, som innehas av pensionsfonden, riks försäkringsfonderna, statskontorets fonder, postsparbankens medel o. s. v. Vidare finns kapital i den enskilda verksamheten, och på lånevägen kan erhållas kapital till mycket låga räntor. De sakkunniga ha vitsordat, att byggnadsverksamheten här är mycket livlig, och i en annan stad — jag kan inte i en hast hitta uppgiften nu — skulle mer än 50 procent av bostadsbeståndet tillkommit under de senaste tio åren. Det visar, vilken oerhört livlig byggnadsverksamhet, som varit rådande.

Jag skulle kunna åberopa flera av de hörda myndigheterna, men jag skall här endast begagna tillfället att hänvisa till vad statskontoret yttrat. Statskontoret anför, att med hänsyn till det under senare tid inträdda förbättrade läget på penningmarknaden med god tillgång till kredit på billiga villkor och till den ökade bostadsproduktionen kunde knappast samma arbetsmarknadspolitiska skäl, som år 1933 motiverade lånerörelsens igångsättande, fortfarande anses vara för handen. Den av statens byggnadslånebyrå nu framlagda utredningen — det är den, som ligger till grund för propositionen — ger icke heller enligt statskontorets förmenande stöd för ett sådant påstående. Tvärtom har byrån på ett ställe framhållit, att dylika arbeten i stor utsträckning förekommit utan någon det allmännas mellankomst. Och statskontoret framhåller slutligen efter en ytterligare utveckling av sina synpunkter, att av vad sålunda anförts framgår, att enligt statskontorets mening statens byggnadslånebyrå icke kan anses hava förebragt övertygande skäl för att fortsätta stödåtgärder på förevarande område äro av nöden. Vid sådant förhållande har statskontoret icke funnit sig hava tillräcklig anledning att tillstyrka det av byrån nu framlagda förslaget till anvisande av medel för beredande av lån till främjande av om- eller nybyggnad av bostadshus i städer och stadslignande samhällen.

Departementschefen själv har nog också i viss mån varit tveksam. Han säger nämligen på ett ställe: »Bostadsproduktionen under 1935 beräknas visserligen bliva väsentligt större än under 1934 och stiga till jämnhöjd med vad den utgjorde under åren före kulminationsperioden 1930—1932, medan å andra sidan inflyttningen till städerna och tillväxten av stadsbefolkningen icke äger rum i samma snabba takt som vissa föregående år.» Departementschefen erkänner med detta sitt uttalande på sid. 23, att byggnadsproduktionen nu har nått upp till samma nivå som under kulminationsperioden 1930—1932.

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

Jag vill också anföra, att jag hört ett uttalande av en sakkunnig, som yttrade sig på ungefär följande sätt. När man skall bedöma den föreliggande frågan, har man att välja mellan å ena sidan att uppmuntra en bostadsproduktion, som icke är behöfelig, och å andra sidan att icke göra någonting alls. Det vill säga, att om man gör någonting, gör man något, som icke är behöfeligt. Ett statsingripande bör icke ske på ifrågavarande område, om icke ett sådant läge inträder, att kapital icke kan anskaffas på annat sätt.

Det är en annan sida av saken, som icke har behandlats under diskussionen men som departementschefen just berörde i det av mig citerade yttrandet, nämligen inflyttningen till städerna. Åtgärder av det slag, som föreslås i denna proposition och ännu mer i den följande, nr 221, äro av den naturen, att de måste stimulera en inflyttning till städerna, vilken ur flera synpunkter icke är önskvärd. Jag har därför varit något förvånad öfver att herr andre vice talmannen har ställt sig på den ståndpunkt i detta ärende, som han har gjort.

Bostadsbyggandet på landsbygden ligger till på ett helt annat sätt. De medel, som beviljas för det ändamålet, användas icke till att bygga hyreshus. I det fallet är det det sociala önskemålet att skapa förbättrade bostäder, som är avgörande. Där träder icke det privata initiativet in, när det gäller att satsa kapital, och de resurser, som där finnas, äro för små för att man skall kunna utnyttja möjligheten att på lånevägen erhålla kapital, även om räntorna för närvarande äro låga. På det hållet föreligger således ett verkligt behov, som naturligen också utskottet har velat tillgodose.

Det var säkerligen på goda grunder, som herr Lindström i början av sitt anförande yttrade, att det var med stor tvekan han gick med på det föreliggande förslaget. Denna tvekan kan jag också förstå efter de långa överläggningar om detta ärende, som vi haft på statsutskottets fjärde avdelning. Men herr Lindström var också inne på det där talet, att man skulle åstadkomma något slags balans i avseende på anslagen mellan städerna och landsbygden. Jag förmodar, att han sade detta för att riktigt stimulera stadsrepresentanterna att här sluta upp omkring utskottets förslag. Jag har redan utvecklat, att man bör komma med hjälpen, där den behövs, och icke där den är obehöfelig, vilket jag har fullkomligt klart för mig är fallet med ifrågavarande åtgärder inom stadssambällena i den nuvarande situationen.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag hade icke tänkt, att man vid detta ärendes behandling skulle taga upp en diskussion rörande bostadsfrågan i hela dess utsträckning, och jag får erkänna, att jag därför icke är mycket hågad att närmare belysa den föregående ärade talarens grundfalska föreställning om behovet av åtgärder till förbättrande av bostadsbeståndet i städerna.

Det förhåller sig naturligtvis icke på det sättet, att jag, då jag talade om balansen i riksdagens behandling av stad och land, menade, att man skulle bevilja städerna pengar bara därför att man beviljar pengar åt landsbygden. Då jag talade om balansen, var det från den utgångspunkten att man bör se med samma ögon på de behov, som föreligga på båda hållen, och icke med en skärva i ögat, så fort det är ett stadsbehov, som anmäler sig. Det är icke obefogat att säga, att åtskilliga av riksdagens ledamöter visa sig fullständigt otillgängliga för alla sakskal, då det är fråga om förbättringar av förhållandena i städerna, under det att de — vilket ju på sätt och vis hedrar dem — ha hjärtat öppet för alla landsbygdens behov.

Att landsbygden påkallar mycket betydande hjälpåtgärder från statens sida, äro vi alla ense om, och det behöver således icke särskilt understrykas. För

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
min del skulle jag mycket gärna ha sett, att det belopp, som ställdes till förfogande för bostadsförbättring på landsbygden, hade varit större. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att om Kungl. Maj:ts förslag nu bifalles, skulle till landsbygdens bostadsförbättringsverksamhet hittills ha anvisats sammanlagt 31 miljoner kronor. Om riksdagen bifaller utskottsförslaget, vilket jag för min del tillstyrker, blir summan 33 miljoner kronor, medan riksdagen till förbättring av förhållandena i städerna hittills icke beviljat mer än inalles 5 miljoner till s. k. tertiärkredit. Med de 3 miljoner, som nu äro föreslagna, skulle beloppet alltså gå upp till 8 miljoner kronor.

Det finns åtskilliga ting, som anförts från reservanternas sida, som förvåna mig. Herr Carlsson i Gävle förklarar helt bestämt, att det icke finns någon arbetslöshet bland byggnadsarbetarna. Var får då arbetslöshetskommissionen sina uppgifter om antalet arbetslösa byggnadsarbetare ifrån? Enligt arbetslöshetskommissionen funnos, som jag sade, icke mindre än 6,500 arbetslösa byggnadsarbetare ännu i april månad, trots det att större delen av byggnadsarbetarna icke får någon hjälp, eftersom därför krävs särskild dispens. Man kan därför med säkerhet antaga, att antalet arbetslösa byggnadsarbetare i vårt land vid denna tidpunkt var minst dubbelt så stort som det antal arbetslöshetskommissionen uppgav. Om det är så, som herr Carlsson påstår, skulle det vara andra grupper arbetare än byggnadsarbetare, som upptagits under denna rubrik, men det har jag ganska svårt att tänka mig.

Vad är det sedan herr Nylander säger? Jo, han säger, att han i Sociala Meddelandens majhäfte hittat några uppgifter från den 1 april rörande byggnadsverksamheten 1935 jämförd med byggnadsverksamheten 1934. Men, mina herrar, 1934 var av kända skäl ett år, då byggnadsverksamheten befann sig nästan nere vid minimum, åtminstone vad ett mycket stort antal svenska stadsamhällen beträffar. Det berodde ju på att byggnadskonflikten icke upphörde förrän i slutet av februari förra året. Om man vill skaffa sig utgångspunkter för bedömande av byggnadsverksamhetens livaktighet, är det väl ändå riktigare att göra en jämförelse, som går litet längre tillbaka i tiden.

Sedan jag fått veta, på vilket material reservanterna stött sina bestämda påståenden, att byggnadsverksamheten nu skulle vara så livlig, att det vore till och med alldeles felaktigt att lämna något stöd för detta ändamål åt städerna, skaffade jag mig uppgifter från tidigare år. Jag måste reservera mig för att dessa siffror icke äro fullt jämförliga med siffran från 1 april 1935, enligt vilken något över 13,000 lägenheter då voro under byggnad, ty det är möjligt, att de tidigare uppgifterna omfatta ett något större antal städer. I varje fall visa de, att antalet under byggnad varande lägenheter 1930 var 18,200, 1931 18,100 och 1932 16,175 i Sveriges större städer, som det heter. Det finns alltså icke något vittnesbörd om att byggnadsverksamheten redan skulle ha nått den kulminationspunkt, som borde vara förutsättningen för reservanternas ståndpunktstagande i denna sak.

Det finns emellertid en annan synpunkt, som jag för min del icke kan underlåta att införa i diskussionen, sedan den på detta sätt har svävat ut på bredden. Man skall icke glömma, att människorna framför allt i de stora städerna bo i så små lägenheter, att det verkligen finns utrymme för en förbättring av bostadsförhållandena, utan att man behöver befara några sådana allvarliga verkningar, som t. ex. herr Carlsson fruktade. Det föreligger faktiskt vissa möjligheter att utan några mer svårartade verkningar på själva fastighetsmarknaden åstadkomma den förbättring av bostadsbeståndet i städerna, som det finns ett så stort behov av. Jag vill fästa uppmärksamheten på att året omedelbart före krisen kunde behovet trots den då onekligen mycket högt uppdrivna bostadsproduktionen icke täckas, utan samtidigt pågick en

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

hyresstegring, som var mycket betydande och som högst väsentligt ökade stadsbornas utgifter för bostäder — jag medger att jag kanske nu framför allt talar om Stockholmsförhållanden. Om man nu, såsom reservanterna tyckas nödvändigt vilja, ser till, att staten icke uppmuntrar någon ökad bostadsproduktion, tar jag för givet att man inom en mycket kort tid skall få se den ytterst obetydligt nedåtgående rörelsen på hyresmarknaden återigen vända i höjden. Och jag vågar säga, att en ny hyresstegring väl må vara ett fastighetsägarintresse men absolut inte något allmänt intresse. Det vore enligt min mening önskvärt, om den enormt höga hyresnivån, i varje fall i de större städerna, kunde sänkas — jag vill visst icke säga mycket, ty jag vill ingalunda på något sätt bidra till en katastrof på fastighetsmarknaden. Det kunde vara av intresse att närmare belysa de sociala verkningar av den höga hyresnivå, som föreligga på somliga håll i vårt land, men det skulle uppenbarligen föra alltför långt.

Herr Johansson i Fredrikslund förklarar för sin del, att det icke finns något behov av stöd på detta område. Det har statskontoret sagt. Men bostadskreditkassan, som väl ändå har litet bättre kontakt med bostadsmarknaden än statskontoret, är av motsatt mening, och även socialstyrelsen, som har till en av sina huvuduppgifter att studera bostadsförhållandena och utvecklingen på bostadsmarknaden, tillstyrker detta förslag. Åberopar man den ena myndigheten, tycker jag det är rätt rimligt, att man icke underlåter att åberopa även den andra.

Det vore verkligen ganska sorgligt, om det skulle visa sig, att man här i riksdagen icke kan vinna förståelse för de efter min uppfattning befogade sociala synpunkter, som här kunna göras gällande. Jag måste säga, att när herrarna äro så lugna för utvecklingen på arbetsmarknaden, är det ju roligt att iakttaga denna optimism. Det kan emellertid icke hjälpas, att jag nödgas erinra, att vi ha många tusen arbetslösa byggnadsarbetare anmälda, och i hela landet ännu i slutet av april över 75,000 anmälda arbetslösa. Jag tycker därför icke, att vi skola rosa tillståndet på arbetsmarknaden alltför mycket. Det är, synes det mig, litet bekymmerslöst att låtsa, som om dessa problem knappast vidare existerade, bara därför att vi icke längre ha en arbetslöshet, som är uppe i 150,000—200,000 personer. Arbetslösheten har visserligen minskat något i jämförelse med toppåren, men den har i alla fall icke kommit så långt ned, att försök att skapa nya arbetstillfällen böra avvisas. Även med hänsyn till arbetsmarknaden är det väl av ganska stor vikt, att man går med på de nu föreslagna åtgärderna, så att man kan sörja för att de arbetslösa erhålla sysselsättning.

För min del — det kan jag gott erkänna — skulle jag önska, att man finge till stånd en mera permanent utvidgning av byggnadsindustrien, bland annat av det skälet att arbetsmarknaden i alla fall för varje år skall tillföras något över 20,000 unga män, som skola beredas sysselsättning. Den svenska arbetsmarknaden har under de senare åren mottagit betydligt över 100,000 unga män, som skola trängas med den gamla arbetskraften om utrymmet på arbetsmarknaden, och jag tror för min del, att om man vill taga upp ett bostadsprogram, låt vara med någon social betoning, kan man finna ett område, där det är möjligt att skapa en mera permanent sysselsättning för dem, som eljest skulle hotas av arbetslöshet i vårt land.

Herr Wohlin: Herr talman! En ärad talare på Göteborgsbanken har för en stund sedan sökt inställa den föreliggande frågan i ett större perspektiv och därvid blickat framåt i tiderna med den svenska befolkningsutvecklingen som bakgrund. Jag vill vid detta tillfälle livligt understryka hans synpunk-

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
ter. Vårt land är ett av de länder i världen, som företer den lägsta giftermålsfrekvensen. Oavsett befolkningsfrågans övriga sidor, kan det icke vara av annat än ytterlig betydelse, att vår nation i detta avseende kommer att förete en uppåtstigande kurva. Alla, som i familjebildningen se en hörnsten i samhällslivet — och det gör ju varje nationell och konservativ ideriktning — måste vara på det allra starkaste intresserade för åtgärder, som äro ägnade att gagna en så viktig sak.

Vid bedömandet av ett giftermåls ingående liksom även i fortsättningen då det gäller barnen, utgör bostadsproblemet en kardinalpunkt i den fattiga befolkningens och även i stora och breda medelklasslagers överväganden. Den, som vill bagatellisera bostadsfrågan i vårt land, begår ett upprörande miss-tag. Frågan spelar såväl på vårt lands stora landsbygd som i våra städer och industrisamhällen en måhända ännu större roll än i flertalet andra länder, eftersom man i vårt land åtminstone i de stora samhällena har de högsta hyror, som finnas kanske någonstädes i världen. Den del av medborgarens inkomster, som går till hyror, utgör i våra dagar en abnormt och fruktansvärt hög kvot. I gamla tider ansågs det, att en femtedel av en persons inkomster kunde någorlunda rimligt svara mot hyran. I äldre tider var det måhända ännu mindre. För närvarande är den kvoten en tredjedel för stora grupper av mindre bemedlade i vårt lands stora samhällen. Den, som icke förstår, vad det betyder för en person att avstå bortåt en tredjedel av sina begränsade inkomster för sin hyra för att på återstoden uppföda sin familj och låta utbilda sina barn för alla de slag av yrken, som i våra dagar kräva sådan utbildning, han undervärderar på ett oerhört sätt den föreliggande frågans enorma social-politiska betydelse.

Jag fäster uppmärksamheten på att i andra länder har den moderna konservatismen gått i spetsen för bostadsfrågans lösning. I England har den konservativa politiken tagit upp frågan om »abolish the slums». Jag har själv på ort och ställe i Londons utkanter och även på andra ställen sett resultatet av denna moderna engelska bostadspolitik. Den går ut på att i stor omfattning nedriva hela kvarter och stadsdelar med för människor i våra dagar ovärdiga bostads- och levnadsförhållanden för att där uppföra billiga, praktiska och goda bostäder för de mindre bemedlade. I spetsen för denna rörelse går det konservativa England. Det skulle vara en fruktansvärd bankruttförklaring för den svenska konservatismen, om den icke i detta land förstode sina plikter på samma område.

Här har nu i ett följande utlåtande en glädjande enighet nåtts rörande vissa åtgärder för understöd åt barnrika familjer. Jag vill med tillfredsställelse konstatera, att på den punkten en så gott som allmän samling är uppnådd. Jag vill likaledes med stor tillfredsställelse understryka, att landsbygdens under generationer försummade bostadsproblem, som spelar en så ofantligt stor roll för det uppväxande släktet på landsbygden och som också har en kardinal betydelse i den riktning, som den ärade talaren på Smålandsbänken nysst antydde — nämligen för att kvarhålla folket ute på landet — blivit från olika håll i stort sett endräktigt tillgodosett. Men man får icke, som denne ärade talare gjorde, klyva nationens intressen i denna fråga efter landsbygd och stad eller undervärdera frågans betydelse i de samhällen inom vårt land och för de befolkningsgrupper, som man icke själv närmast representerar eller om vilka man icke själv äger någon större kännedom.

Jämsides med en på bred front lagd politik för förbättrande av landsbygdens bostadsförhållanden, för vilka samme ärade talare gav välfunna uttryck, låter det sig väl försvara att föra en bostadspolitik, som för städernas och industriens arbetare, för de mindre bemedlade i våra stadssamhällen leder fram

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

till lyckligare bostadsförhållanden. Nu är läget i åtminstone stora delar av våra storstäder under all kritik. Trots de vackra fasaderna i vår huvudstad och dess välskötta gator och parker, råder det ofta bakom dessa hyreshus' kullisser en trångboddhet, som nyligen verkställda undersökningar bragt i gräll belysning. Här råder det familjeförhållanden, som äro ovärdiga ett folk som vårt och som, om de skola bestå, komma att leda till en successivt förminskad livslust hos vår nation. När en stor familj med minderåriga men även vuxna barn skall tränga ihop sig i ett rum och kök, där föräldrar och barn skola sammanbo i ett ofta torftigt och i fråga om utrymme och annat otillfredsställande rum, då lever familjen under förhållanden, som måhända flertalet i denna kammare icke har haft tillfälle att taga kännedom om, men som äro sådana att om icke en positiv bostadspolitik snarast igångsättes från de svenska statsmakternas sida i syfte att undanröja dessa missförhållanden, så komma farliga konsekvenser att framträda med avseende å vår befolknings utveckling och vårt folks sociala sinnelag och mentalitet.

Nu har man på det håll, där man ställer sig avvisande mot Kungl. Maj:ts förslag, den tron, att den privata byggnadsverksamheten i föreliggande avseende löser problemet. Alla känna, att inom vårt näringsliv med dess mångskiftande områden — där eljest så mycken sundhet och friskhet finnes — få om ens något specialområde existerar, där det inom den privata företagarverksamheten råder så många och svåra missförhållanden som inom byggnadsfacket. Riksdagen har själv enhälligt avlåtit en skrivelse med begäran om utredning rörande dessa inom byggnadsindustrien rådande missförhållanden, och särskilt tillkallade sakkunniga äro i färd med att söka få någon fason på det oeffterrättslighetstillstånd, som här i en rad avseenden är rådande. Den som med kännedom om dessa förhållanden förtröstar på den privata byggnadsverksamheten, såsom denna nu är organiserad — ledd av ett klart profitbegär på alla håll; jag skall vara sanningsenlig och säga på *alla* håll; utan någon som helst social betoning på *något* håll — han misstar sig nog, ty det är hyresgästerna som i första hand äro de, man skall tänka på. Den som tror, att en utebliven statlig verksamhet på detta område medger en tillräcklig lösning av frågan i innevarande stund, begår ett stort misstag. Byggnadsverksamheten må vara större eller mindre. Det må vara riktigt som herr Carlsson i Gävle säger, att den i vissa av Sveriges städer är mycket livlig, och herr Carlsson har säkerligen rätt, när han med sina erfarenheter faller detta omdöme. Denna verksamhet kan emellertid på andra ställen vara mindre, och under alla förhållanden är den för närvarande i stort sett icke så stor, att den tillgodoser det oavvisliga behovet av trängande åtgärder för skapandet av lägenheter om två rum och kök för fattiga familjer i utbyte mot de eländiga bostäder om ett rum och kök, vari dessa i stor utsträckning nu leva. Vem har någon garanti för att den privata byggnadsverksamheten i erforderlig omfattning inriktar sig just på skapandet av sådana bostäder, som i nuvarande tidsläge äro det grundväsentliga för att höja upp de fattiga folkklasserna i mera människovärdiga bostadsförhållanden? Efterfrågan, svarar någon. Det är riktigt, att efterfrågan spelar en avgörande roll vid valet av de bostadstyper, som produceras, och att efterfrågan på dessa bostäder kan komma att något stimuleras genom det enhälliga förslag, som föreligger i nästa utskottsutlåtande. Men efterfrågan i förhållande till tillgången har en regulator i priset, och det förhåller sig för huvudstadens vidkommande så, som herr statsrådet och chefen för socialdepartementet nyss sade, nämligen att den svaga tendens till en sänkning i hyrespriserna, som på senare tid kunnat iakttagas, den kan om man överlämnar dessa förhållanden oreglerade endast åt den privata byggnadsverksamheten, icke bara avstanna utan bytas i en prisstegrande tendens

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
med därav följande förödande inverkingar på alla de familjer, som äro beroende av hyran. Det är icke riktigt vad som här sagts under debatten, att det råder ett överflöd på sådana bostäder, som jag nyss talat om. Det kan råda en livlig tillgång på bostäder överhuvud taget, det kan stå sex-, åtta- och tiorumsvåningar tomma, som det gör i Stockholm. Det är en sak. Men det råder intet överflöd på den typ av lägenheter, som nu måste tillskapas i ersättning för de mindervärdiga lägenheterna. För att leda in bostadsproduktionen på denna rätta linje har departementschefen, stödd av ett antal sakkunniga, framlagt ett förslag, som tidigare legat under en ytterst ingående beredning hos skickligt folk. Förslaget innebär, att även staten bör medverka vid denna bostadsproduktion, tills vidare i en omfattning, som för mina ögon ter sig utomordentligt liten. Skulle jag för min del hava någon anmärkning mot herr statsrådet, vore det att han icke tagit tillräckliga kraffttag i bostadsfrågan vid innevarande års riksdag. Bakom den omständigheten stå väl de svårigheter för administrationen, som kommittéutredningar och dylikt ofta medföra.

Jag vill till sist inlägga en bestämd gensaga mot det tal, som för en stund sedan hördes, att landsbygdens intressen här skulle stå kontra städernas, och att de, som här gå in för en positiv bostadspolitik i stadssamhällena med statligt stöd av denna anledning skulle förbise eller i ringaste mån undervärdera landsbygdens oerhört brännande bostadsproblem. Här gäller icke ett »antingen — eller» utan ett »både — och», och den svenska nationen har råd och möjligheter att följa den sistnämnda vägen. Jag har en känsla av att de, som här uppträtt för reservationen, icke endast på ett något skevt sätt bedömt de faktiska bostadsförhållandena i våra stora städer utan också av sin naturliga och i princip riktiga uppfattning om det enskilda näringslivets betydelse låtit vilseleda sig att på detta speciella område, som rör byggnadsfacket, motsätta sig en anordning av den föreslagna naturen. De ha slutligen på ett mindre lyckligt sätt sökt att här i diskussionen föra fram förmenta motsättningar mellan landsbygd och städer. Efter så många års riksdagsmannaskap behöver jag för min del ingalunda ytterligare understryka mina landsbygdsintressen. Jag tror, att den, som icke så ofta talar därom, kan hysa djupare sådana intressen än den, som oftare för dem på tungan och som just i dessa dagar kan ha ett särskilt politiskt behov av att föra dem på tungan. Jag konstaterar med tillfredsställelse, att den svenska landsbygdsens speciella representanter, vilka mer än några andra ha att värna om de svenska landsbygdsintressena, i den föreliggande frågan — som även berör städernas stora, fatiga befolkning — ställt sig på socialministerns sida.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **talmannen** anförde: Jag får anmoda dem, som sitta på åhörarläktaren, att förhålla sig tysta!

Herr **Nylander**: I sitt anförande nyss, fullt av explosionsartade utbrott, har herr Wohlin belyst icke det ärende, som nu är föremål för behandling, utan det ärende, som står såsom nästa punkt på föredragningslistan. Under alla de kraftiga salvor, som han avlossade här i kammaren, har han helt och hållet skjutit förbi målet. Jag vet icke, vilket mål herr Wohlin siktade på, men jag tror icke, att det finns någon i denna kammare, som han lyckats träffa med sina krevader.

Beträffande vår befolkningsfråga, som egentligen icke har något att göra med den nu behandlade propositionen men som sammanhänger även med bostadsförhållandena i vårt land, har både från högerhall och även från folkpartiets sida genom partimotioner vid denna riksdags början klart tillkännat

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
givits vårt stora intresse för åtgärder på det området, och i nästföljande utskottsutlåtande, till vilket vi väl strax komma, ha vi också på ett klart sätt genom förslag till riksdagen i handling dokumenterat vår positiva inställning till denna angelägenhet.

När herr Wohlin — jag måste ytterligare ett ögonblick uppehålla mig vid honom — talar om att i England konservatismen gått i spetsen för saneringen av bostadsförhållandena, kan jag omnämna, att jag under en resa i England för ett par år sedan på mycket auktoritativt håll fick den upplysningen, att man i England ansåg just Sverige vara ett föregångsland, när det gäller anordnandet av hygieniska och goda bostäder. Och vad konservatismen beträffar, herr Wohlin, kan jag tala om, att i den stad, i vilken jag har den stora äran att bo och få verka, är det konservatismen, som redan för många år sedan har lanserat den moderna bebyggelsen i form av bekväma och hygieniska trädgårdsbostäder. Den har gjort stora kraffttag för att bereda hela stadens befolkning sunda, hygieniska och trivsamma bostadsförhållanden, och jag tror, att man har lyckats. Jag skulle vilja inbjuda herr Wohlin att komma och se på en stad, där befolkningen lever under så lyckliga bostadsförhållanden som i min hemstad. Han är hjärtligt välkommen, och jag skall försöka visa honom vad konservatismen här i Sverige har kunnat uträtta på det området.

Gentemot herr statsrådet vill jag sedan säga, att det nog är herr statsrådet, som i dag har tagit upp frågan om motsättningen mellan stad och land, och någon förebräelse av det slaget kan icke riktas mot någon annan. Herr J. B. Johansson har redan i en replik tagit upp den saken. Jag vill i denna punkt bara tillägga, att medan det i städerna är så, att fastigheter utgöra ett av många eftersträvat objekt för kapitalplacering, som utnyttjas i mycket stor utsträckning av sådana stora penninginrättningar som försäkringsbolag, pensionskassor, donationsfonder o. s. v., är detta, såsom redan framhållits i dag, däremot icke förhållandet på landsbygden, utan där fordras på ett helt annat sätt hjälpåtgärder för att stimulera bostadsverksamheten.

Beträffande den av mig anförda statistiken ville herr statsrådet förklara, att siffrorna voro missvisande. Jag har nu icke, såsom jag redan sagt förut, tillgång till den utredningsapparat, som herr statsrådet själv har till förfogande, utan jag får hålla mig till de tryckta meddelanden, som finnas tillgängliga, och jag har här läst upp vad socialstyrelsen har meddelat. Om nu herr statsrådet anser, att det är alldeles missvisande att jämföra antalet nybyggda lägenheter för närvarande med motsvarande antal för ett år sedan, skulle jag kunna anföra ett par andra siffror ur samma uppställning. Det rör sig om antalet beviljade eldstäder. Det visar sig, att alltifrån ett år tillbaka har en ständig stegring ägt rum. Jag vet, att det inte är roligt att höra så mycket siffror, och jag vill därför inskränka mig till endast några få. Medan antalet beviljade eldstäder för ett år sedan för de tolv största städerna var 7,231 under första kvartalet, ökade det under andra kvartalet till 10,186. Under tredje kvartalet var antalet 8,689, under fjärde kvartalet 13,831, och nu är det uppe i omkring 15,500. Det föreligger således en ständig ökning av antalet beviljade byggnadsföretag, och detta kommer väl i alla händelser att få sin direkta verkan på tillgången på arbetstillfällen på detta område.

Vad sedan beträffar herr statsrådets påpekande, att arbetslöshetskommissionens statistik skulle visa omkring 6,500 arbetslösa byggnadsarbetare, torde det väl vara så, att i det antalet ingår en mycket stor del grovarbetare. Jag tror, att herr statsrådet själv gärna vill verifiera, att så är förhållandet och att man under rubriken byggnadsarbetare uppför ett mycket stort antal ar-

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

betare, som strängt taget icke höra hemma under den rubriken. I Stockholm kan man för närvarande, vilket jag kunnat verifiera på flera olika håll, knappast få tag på en murare, som går utan arbete. Jag har hört samma uppgift från Göteborg. Jag träffade häromdagen en av de allra största företagarna på byggnadsområdet i Göteborg, och han sade, att yrkeskunnigt byggnadsfolk där knappast står att finna. Uttalanden i samma riktning har jag hört på flera håll bland byggmästare i min egen hemstad. Det är således icke alls någon ovanlig företeelse, att det i de större städerna, där det råder en livlig byggnadsverksamhet, överhuvud taget icke kan erhållas tillräckligt med yrkeskunnigt folk.

På samma sätt förhåller det sig, herr statsråd, beträffande materialkostnaderna för byggnadsindustrien. De äro i ständigt stigande för närvarande. Jag kan tala om för herr statsrådet, ifall det icke redan är bekant, att det i vår varit nästan omöjligt att här i Stockholm erhålla t. ex. tegel. Det har tagits ända från Värmland till förhöjda priser. Jag vet, att i min hemstad tegel har fått tagas från långt avlägsna orter, för att behovet i staden skulle kunna tillgodoses, och det har givetvis medfört ganska höga extra kostnader.

Jag har därmed kommit in på frågan vad som blir resultatet av de åtgärder i stimulerande riktning, som herr statsrådet och utskottsmajoriteten här föreslagit. Vad blir det annat än att just åstadkomma den hyresstegring, som herr statsrådet trodde, att han skulle kunna motarbeta? Med en så stor efterfrågan på kunniga arbetare på detta område, att sådana icke kunna uppbringas, och med ökade materialkostnader kan följden icke bli någon annan än den hyresstegring, som herr statsrådet själv säger sig vilja motarbeta. Jag vill säga, att jag är så angelägen, att det åstadkommes en hyres-sänkning, att jag icke vill vara med om att biträda sådana åtgärder, som herr statsrådet har föreslagit.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt föregående yrkande.

Herr statsrådet **Möller**: Jag måste erkänna, att herr Nylander och jag icke kunna diskutera med varandra. Herr Nylander får sina uppgifter genom att fråga byggmästare, hur det är ställt med tillgången på vissa specialarbetare. Det skulle naturligtvis också jag kunna göra, men vad jag måste hålla mig till är tillgänglig statistik, och den verifierar på intet sätt sådana uppgifter. Det är mycket möjligt, att en viss brist på specialarbetare kan föreligga på enstaka platser i landet, men det är väl ett förhållande, som utjämnar sig ganska lätt. Jag har tyvärr icke nu till hands uppgifterna från fackorganisationerna om arbetslösheten från april månad, men jag har sådana från mars månad, och även om en betydande förbättring härvidlag inträtt i april, går det ju mycket bra i stora delar av landet att bedriva byggnadsverksamhet redan i mars månad. Vid denna tid redovisar byggnadsträarbetarförbundet en arbetslöshet på 38 procent, d. v. s. 7,746 arbetslösa, som alltså äro specialarbetare. Murarna redovisa en arbetslöshet på 29.5 procent den 31 mars. Målarna, som i viss utsträckning kunna anses tillhöra byggnadsarbetarna, redovisa 42 procent arbetslösa den 31 mars. Jag förstår icke, var herr Nylander får sina uppgifter ifrån, ty fackorganisationernas redovisningar av de arbetslösa torde man kunna godtaga av det enkla skälet, att de säkert skulle taga ut kontingenterna av sina medlemmar, om de icke vore arbetslösa. Redovisas de såsom arbetslösa, betyder det, att de icke betalat någon kontingent under den tiden.

Om jag således icke riktigt kan fatta den ärade talarens resonemang i det fallet, var det en annan sak, som överraskade mig ännu mycket mera. Jag har alltid trott, att brist på lägenheter skulle medföra ökade hyror, under det

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
att en god tillgång skulle leda till sänkta hyror. Och jag har verkligen uppfattat reservanternas ståndpunktstagande på det sättet, att de voro rädda för en överproduktion av lägenheter. Nu hör jag, att det är tvärtom. Om man bidrar till en ökning av produktionen av lägenheter, är det det, som åstadkommer en hyresstegring, därför att vissa materialkostnader skulle komma att stiga o. s. v. Det är naturligtvis i och för sig riktigt.

Nu vill jag ju säga, att såsom jag ser på vårt lands arbetslöshetsproblem, anser jag det inte vara någon olycka, om man åstadkommer en större sysselsättning inom t. ex. tegelindustrin eller inom samtliga byggnadsämnesindustrier. Jag förmodar, att om efterfrågan på byggnadsmaterialier blir mycket stor, leder det rätt snart till en utvidgning av produktionen på detta område. Det borde väl i alla fall stämma med den liberalistiska uppfattning om vägrörelserna i utvecklingen, som, såvitt jag förstår, herr Nylander i stort sett företräder. Jag betraktar det därför såsom mycket lämpligt, att man åstadkommer en sådan utvidgning av produktionen, ty vi äro tvungna att skapa nya arbetstillfällen, om vi skola kunna bereda arbetsmöjligheter för ett växande antal arbetsföra personer. Det antalet kommer att växa för varje år under det närmaste årtiondet, ty den kurvan sjunker icke ännu på mycket länge, utan den stiger oavbrutet åtminstone de närmaste femton åren och jag tror till och med de närmaste tjugu åren. Vi behöva således en utvidgning av vissa verksamheter, som kunna suga upp denna arbetskraft. Vi kunna icke längre skicka den nya arbetskraften till Amerika, och jag kan därför inte se, att dessa strävanden innebära en felaktig arbetslöshetspolitik, såvida det nu icke ett tu tre har blivit ett ideal, att det finns ett rätt betydande antal arbetslösa i vårt land. Om herrarna skola motsätta sig åtgärder, som kunna leda till en utvidgad produktion på hemmamarknaden, som jag tror måste ge det väsentliga antalet arbetstillfällen, då måste jag säga, att herrarnas arbetslöshetspolitik är en sorts återvändsgrändspolitik, som jag betraktar som synnerligen olycklig för det samhälle, där den skall tillämpas.

De argumentet, som herr Nylander nyss anförde, kunna icke förändra mitt omdöme. Det enda nya bidraget till nationalekonomien, som herr Nylander, såvitt jag förstår, lämnade, var det, att om man ökar tillgången på bostäder, så stegras hyrorna.

Herr Nylander erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill bara till herr statsrådet säga, att han missuppfattat mitt uttalande eller lagt en annan innebörd i mina ord än jag menade. Jag har sagt, att om man, då byggnadsverksamheten befinner sig på en toppunkt såsom för närvarande, vidtar ytterligare konstlade åtgärder för att driva den ännu mer i höjden, måste byggnadskostnaderna stiga, och därmed åstadkommes, att även hyrorna bli högre.

Herr statsrådet **Möller**: Är det verkligen en konstlad åtgärd att ordna så att t. ex. en gammal änka, som har ett litet kapital att leva av, placerat i en fastighet, kan förbättra denna sin fastighet så, att hon får lägenheterna uthyrda i stället för att hon skall, så att säga ur rent kapitalistisk synpunkt, bli svältnörd, därför att hon har för dåliga bostäder att hyra ut? Det är ju innebörden helt enkelt i vad som föreslås här. Jag kan inte för min del erkänna, att det är någon konstlad åtgärd. Tvärtom är det en åtgärd bland annat till bevarande av kapital, som för närvarande finnes, och för att förhindra, att detta skall mer och mer försvinna.

Herr **Petersson, Knut**: Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet redan nu. Anledningen till att jag gjort det, är det värtaliga anförande vi

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
 alla hade nöjet lyssna till från örebrolänsbänken. Detta anförande gjorde på mig det intrycket, att det näppeligen skulle hava hållits, i varje fall icke i den form det här fick, därest talaren haft tillfälle att på närmare håll följa de åtgärder och det arbete, som inom kommunerna nedlagts på bostadspolitiken område. Åtskilliga av de lämnade uppgifterna måste jag beteckna såsom missvisande och andra såsom i hög grad överdrivna.

Talaren nämnde, bland annat, att stora befolkningsgrupper i detta land för närvarande betala en tredjedel av sin inkomst i hyra. Jag har här i min hand ett exemplar av den senaste bostadsundersökningen i Göteborg. Den ingår såsom ett led i en fortlöpande systematisk undersökning av bostadsförhållandena, som fortgått under ett par tiotal år och som torde kunna betecknas såsom en av de bästa här i landet.

I denna undersökning har man beträffande det av talaren berörda förhållandet kommit till följande resultat: »I genomsnitt betala arbetarna 13.3 % av årsinkomsten i hyra, näringsidkarna 19.2, pensionärerna 17.7 och tjänstemännen 16.2 %. Inom arbetargruppen utgör hyran lägst procent av inkomsten bland textilarbetare samt grov- och fabriksarbetare, för vilka grupper den utgör resp. 11.2 och 11.4 % av årsinkomsten. Därefter kommer kommunalarbetare med 11.7 %.» Så långt om det förhållandet.

Ett annat förhållande, som jag också med några ord skall be att få beröra, är den svartmålning av de nuvarande bostadsförhållandena i städerna, som också förekom i detta anförande. Jag är fullt medveten om, att förhållandena i städerna i åtskilliga avseenden äro ytterst bristfälliga och att det är utomordentligt angeläget, att vi här inrikta oss på ett planmässigt arbete för deras förbättrande, men jag tror icke att man hjälper till i detta arbete genom att överdriva de brister, som föreligga, på sätt som skett.

Jag skulle vilja hänvisa den ärade talaren till den utomordentligt intressanta statistik, som är bifogad den kungl. propositionen nr 215. Man kan där inhämta, att av det nuvarande bostadsbeståndet i Stockholm icke mindre än omkring 40 procent tillkommit enbart under åren 1924—1933. Siffran är ungefär densamma för Borås. För städerna Göteborg, Malmö och Hälsingborg är procentsiffran i det närmaste 30. Det är ju anmärkningsvärt höga siffror, som man väl kan ha rätt att tolka som ett vittnesbörd om det imponerande ekonomiskt-sociala framåtskridandet här i landet under efterkrigsperioden.

Vidare skall jag be att få säga några ord om den uppfattning, som talaren på Örebrolänsbänken gjorde gällande, beträffande de kommunalt ägda bostadshusens betydelse såsom hyresreglerande faktor. Detta är en uppfattning, som ofta hörts i diskussionen, men den, som haft någon som helst praktisk erfarenhet från kommunal bostadsförvaltning, måste säga sig, att uppfattningen om de allmänägda husens betydelse i det avseendet är överdriven. Under början av 1920-talet byggdes såväl i Stockholm som i Göteborg och i ett flertal andra städer en stor mängd bostadsfastigheter för kommunens räkning. I allmänhet gick man ut ifrån den principen, att hyrorna sattes efter självkostnadspriset. På det sättet kommo de i underkant av det allmänna hyresläget i den fria marknaden. Det dröjde icke många år, förrän det visade sig, att när hyresgästerna i dessa hus kommo och begärde regleringar av hyrorna, voro de i stånd att hänvisa till hyresnivån i den fria marknaden som ett skäl för att få hyrorna sänkta i de kommunala bostadshusen. Dessa kommunalägda fastigheter voro alltså så litet någon hyresreglerande faktor, att det tvärtom var hyrorna i den fria marknaden som reglerade hyrorna i de kommunala bostadsfastigheterna.

Beträffande det nu föreslagna bostadsprogrammets effekt ur arbetslöshets-

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.) synpunkt skall jag icke vidare fortsätta diskussionen på den punkten. Jag skulle bara vilja hänvisa till två ting.

Jag är övertygad om att såväl arbetare som företagare inom byggnadsindustrin nu äro ense om en sak, nämligen att en ytterligare tillförsel av ny arbetskraft från landsbygden till städerna på just detta arbetsområde icke är önskvärd. Jag tror också, att man med fullt fog kan säga, att vilken effekt som detta bostadsprogram än kommer att få på arbetslöshetsstillståndet, strider det dock alldeles bestämt emot de grundsatser, som hittills varit vägledande för regeringens ekonomiska politik, nämligen den att man skall försöka jämna ut konjunkturerna. Det kan man göra genom att stimulera en lågkonjunktur, men man kan inte göra det genom att stimulera en högkonjunktur. Då vinner man motsatsen till vad man avser att vinna.

Ännu en sak skulle jag vilja beröra. Det har här i debatten givits uttryck åt — jag vill minnas från herr statsrådet och chefen för socialdepartementet — den uppfattningen, att man redan nu skulle kunna förmärka en viss tendens till nedgång i byggnadsverksamheten. Jag har framför mig ett nummer av Statistisk månadskrift, som ingår som ett led i Stockholms stads statistik. Jag kan här inhämta, att den första april år 1935 fanns det här i Stockholm 5,527 under byggnad varande bostäder. Medeltalet för åren 1925—1934 var 4,424. Det finns endast ett år, då den nuvarande siffran har överträffats, och det är år 1931, då det vid samma tidpunkt fanns 5,641 bostäder under uppförande. Vi ligga alltså praktiskt taget i nivå med högkonjunkturåret 1931.

I herr Knut Peterssons yttrande instämde herr *Rahmn*.

Herr **Bagge**: Herr talman! Efter de senaste anförandena hade jag kunnat avstå från att yttra mig, men jag begärde ordet vid herr Wohlins som vanligt »stora» anförande för att bara få påpeka en liten enkel sak, nämligen den, att vad debatten här rör sig om är, huruvida vi skola ställa 3 miljoner kronor till Kungl. Maj:ts förfogande för ny- och ombyggnad av äldre fastigheter, och ingenting annat. Det är inte någon så förskräckligt storartad sak, som vi för tillfället äro inne på. Man kan ha mycket olika meningar om frågan. Det gäller en rent praktisk fråga och det kan visst tänkas, att det kan finnas skäl både för och emot den föreslagna åtgärden, men detta har ingenting att göra med någon allmän inställning till bostadsfrågan och bostadspolitiken i vårt land.

Jag tror också, att herr Wohlins bekymmer om den konservativa politiken i detta avseende kunna lägga sig. Vi på vårt håll äro synnerligen intresserade och ivriga för att kunna medverka och hjälpa till vid lösandet av bostadsfrågan, vilken vi betrakta som den jämte arbetslöshetsfrågan största sociala frågan här i vårt land. Och vi hava gjort det så gott vi ha kunnat. Men vi ha icke gjort det med stora fraser, utan vi ha försökt att göra det genom handlingar och arbete, framför allt på det kommunala området, såsom det även har upplysts om av flera ärade föregående talare. Jag vågar också därvidlag taga Stockholm som exempel. Det är ju ganska tydligt, att vi från högerhåll ha varit med om den bostadspolitik, som där har bedrivits, eftersom denna i de allra flesta fall krävt två tredjedels majoritet och sålunda fordrat medverkan från vår sida för att kunna bedrivas. Den konservativa politiken kommer säkerligen också att i framtiden inriktas på krafttag i fråga om vårt bostadsproblem — det behöver ingen vara rädd för. Men jag kan icke se, att det finns någon som helst anledning att tappa koncepterna inför de problem, som här föreligga. Det är väl så, att vi på gammalt konservativt sätt — en konservatism, som förresten dess bättre brukar omfattas av litet var, vilket

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
parti han än tillhör, när det kommer till praktiska handlingar — måste se till att bygga vidare på det vi hava och att vi icke göra några tokerier i vår välmening.

Herr Dalberg: Herr talman! Det är en känd sak, att det finns gott om pengar i bankerna här i landet, men det är dock så, att man i vanliga fall inte får låna mer än upp till 60 procent av taxeringsvärdet till kostnaden för en fastighets uppförande. Och de, som vilja bygga fastigheter med smålägenheter, ha i vanliga fall svårt att få medel till de återstående 40 procenten av byggnadskostnaden.

Jag kan nämna ett exempel från min hemtrakt. Det var där en person, som i fjol genom att han fick hjälp av staten kunde bygga ett bostadshus med 11 lägenheter. Detta hade annars varit omöjligt för honom att göra. Det är ju så, att det för det mesta bygges hus med större lägenheter, och därför är det verkligen en brist på smålägenheter. I det fall jag nu omnämnt fick vederbörande emellertid alla lägenheter uthyrda så snart han började bygga, och det måste väl bevisa ändå, att staten behöver ingripa för att hjälpa till att skaffa smålägenheter. Det är nämligen inte möjligt för många av dem, som vilja bygga hyreshus med sådana där mindre lägenheter, att få medel till de återstående 40 procenten av byggnadskostnaden. Det kan emellertid ordnas genom att staten hjälper vederbörande därmed även i fortsättningen. Förhållandet är likadant, då det gäller ombyggnad av äldre hus. Dessa äro i vanliga fall intecknade, så att husägaren, om han vill reparera dem, icke får låna mer än upp till 60 procent av taxeringsvärdet. Men om ett gammalt hus redan är intecknat till denna gräns, kan ägaren inte få låna några pengar och därför blir det icke reparerat.

Beträffande herr Nylanders tal om att den föreslagna åtgärden skulle komma att medföra en höjning av hyresnivån, får jag säga, att det nuvarande lägenhetsbeståndet väl ändå är det dominerande. Från tider, då det rått bostadsbrist, har man ju rik erfarenhet av att de, som ha äldre fastigheter, passa på att höja hyran även för lägenheterna i dessa. Skulle det kunna byggas nya hus så att därigenom efterfrågan icke blev så stark, och folk inte skulle behöva betala vad som helst för att få hyra en lägenhet, är det möjligt att hyrorna skulle kunna hållas vid en rimlig nivå.

På grund av det nu anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björnsson: Herr talman! Jag hörde, att herr Nylander åberopade erfarenheterna från Borås såsom skäl emot ett bifall till den förevarande propositionen. Under de senaste 6—7 åren har jag inte haft tillfälle att följa med utvecklingen av bostadsfrågan i Borås, men från år 1910 till ungefär år 1925 hade jag rätt mycket med densamma att göra. Jag måste erkänna, att man i Borås i fullkomlig enighet inom såväl stadsfullmäktige som nämnder och styrelser har skött bostadsfrågan på ett sätt, som i varje fall i fråga om bostädernas kvalitativa utveckling kan sägas vara mönstergillt och fördömligt. Detta har skett på olika sätt under denna period; från början på det sättet att man utan egentliga uppoffringar från stadens sida genom praktiskt-organisatoriska åtgärder stimulerade en livlig egnahemsbyggnadsverksamhet. Sedermera har man byggt bostadshus genom ett halvkommunalt bolag och därjämte har staden tidvis förmedlat statlig subvention.

Jag vill framhålla, att man trots detta fortfarande har en mycket stor trångboddhet kvar i Borås. Den normala typen på bostäder är fortfarande ett rum och kök för ofta mycket stora familjer. Den kommunala bostadsverksam-

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

heten har säkerligen tidvis verkat mycket välgörande på hyresprisivån och verkat prisreglerande, även om jag måste ge en föregående ärad talare rätt i att den periodvis icke har kunnat verka så utan tvärtom. Detta har jag dock icke betraktat såsom någon olycka. Men vad som är säkert är, att detta bostadsbyggande, på initiativ av kommunala myndigheter, med stöd av statsmedel har verkat i hög grad stimulerande för bostädernas kvalitativa standard. Emellertid är det sådana speciella förhållanden, som göra sig gällande i Borås, att man i övrigt knappast kan utsträcka erfarenheten från en sådan stad till övriga städer.

Man har i Borås även haft att räkna med ett livligt intresse från arbetsgivarnas sida i denna verksamhet, helt enkelt för att man i en stad, som utvecklat sig med den hastighet som Borås gjort, haft svårt att få bostäder åt sina arbetare. Under vissa perioder hava arbetsgivarna konkurrerat med varandra om arbetare på det sättet att de skaffat bostäder åt sina anställda. En hel del bostadshus ägas numera av de olika industriföretagen, och dessa tolerera icke, att folk, som bo där, inte arbeta i husägarens fabrik. Detta har gjort, att då industriidkarna ha skaffat sig bostadslägenheter, hava de också måst snygga upp dessa och sätta litet fason på en hel del gamla kåkar. Denna industriens snabba expansion, som har pågått nu under ett par tre årtionden i Borås, har således ytterst varit orsaken till ett starkt stegrad bostadsbehov, men även till ett kommunalt initiativ i samband för övrigt ofta med enskilt initiativ, för att skaffa de behövliga textilarbetarna bostäder. Detta har medfört, som sagt, en höjning av standarden.

Det ligger i sakens natur, att när man nu nybygger, såsom man gör i Borås, bygger man bostäder av helt annan kvalitet än de gamla, men alltjämt byggas i stor utsträckning bostäder om ett rum och kök, vilket väl i allmänhet torde anses vara en för liten bostad för en familj, i all synnerhet om utvecklingen fortfarande skall gå åt det hållet, som den nu gör inom textilindustrien, att fabriker börja köras på skift, medan man förr praktiskt taget uteslutande hade dagdrift, möjligen med nattskift under någon kortare period.

Jag har emellertid haft anledning att från en annan synpunkt se på bostadsfrågan. Hyresnivån i de olika orterna är av väsentlig betydelse för dyrortsgrupperingen. Det förhåller sig icke så, att den hyra, som lägges till grund för dyrortsgrupperingen, är en faktisk medelhyra utan en hyra, som är beräknad på visst sätt ur hyran för mindre goda och fullvärdiga bostäder. I alla dessa städer och samhällen, som grupperas i dyrortsavseende, har man en och samma koefficient för att väga dessa båda hyrespriser mot varandra. Således, trots det att den faktiska medelhyran i en sådan stad som Borås är mycket högre än i en sådan stad som Norrköping, blir medelhyran ungefär densamma, därför att man räknar med att det i en stad normalt skall finnas låt oss säga 33 procent högvärdiga bostäder och resten mindervärdiga. Av dessa båda hyresnivåer gör man sedan på det sättet en konstgjord hyresnivå. Nu visade det sig vid en undersökning, som jag haft anledning att deltaga i beträffande dyrortsgrupperingen i Borås, att vi hade — jag minns inte siffrorna exakt, så att jag skall nöja mig med att angiva approximativa tal — åtminstone procentuellt räknat mera än dubbelt så många hyggliga bostäder som en stad som Norrköping.

Även om man måste ge herr Nylander rätt i att det för närvarande råder en disproportion mellan behovet av bostäder och tillgången på sådana och att detta har vållat en verklig högkonjunktur för byggnadsverksamheten i Borås, tror jag således inte alls, att detta får tagas till intäkt för att man icke i andra samhällen kan ha full anledning att försöka få äldre, otjänliga bostäder förbättrade. Med andra ord: att vi ha det relativt drägligt med bostädernas

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
kvalitet i Borås bör icke få utgöra hinder för att man möjliggör en sanering av bostadsbeståndet på andra håll, där bostäderna äro notoriskt undermåliga.
Herr talman! Det var endast dessa upplysningar beträffande Borås, som jag ville lämna.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman, mina herrar! Jag skulle inte ha yttrat mig i denna debatt, därför att de synpunkter, som jag närmast ansluter mig till, framhöllos redan i debattens början, men eftersom man här gång på gång låtit staden Malmö framstå såsom en stad, som intager en särskilt gynnsam ställning i fråga om arbetstillgång och tillgång på bostäder, nödgas jag säga några ord.

Det är nämligen icke så, som här jämt och ständigt påpekas, att förhållandet på hyresmarknaden i Malmö är bra och att man kan taga detta såsom bevis på att man inte numera bör ge något anslag i det syfte, till vilket de ifrågasvarande 3 miljoner kronorna äro avsedda. Jag kan medgiva, herr talman, att arbetstillgången i Malmö är god med hänsyn till den korta tid, som förflutit sedan den stora byggnadskonflikten, då allt byggnadsarbete låg nere. Vi ha byggt sinnessjukhus för 4 miljoner kronor, vi hålla för närvarande på med att bygga om Malmöhus till museum, vi ha byggt en hel del skolor, allt offentliga byggnader. Arbetstillgången har således varit god, men det bevisar icke, att det är obehöfligt att bygga bostäder, även om vi kunna säga, att denna byggnadsverksamhet inte heller har legat nere.

Herr Wohlin använde just ett uttryck, som jag skall be att på det starkaste få understryka. Han ansåg nämligen, att bostadsfrågan icke är löst med att familjer på fem, sex, sju eller åtta personer bo och vistas dag och natt i ett rum. Hur skall hälsotillståndet bli i en så stor familj, när alla familjens medlemmar skola bo i ett rum? I Malmö ha vi försökt att nödtorftigt lösa bostadsfrågan på det sättet att vi i det stora hela uteslutande producerat enrumslägenheter för att åtminstone kunna säga, att folk äro under tak. Men bostadsfrågan har därmed, som herr Wohlin mycket riktigt påpekade, icke lösts. Vi måste gå vidare och därför anser jag, att det är beklagligt, om landsortsrepresentanterna här i riksdagen nu börja anse, att tillståndet på bostadsmarknaden i städerna är sådant, att staten inte behöver göra någonting för att förbättra det. Så länge man nödtorftigt och med avsikt att råda bot på de värsta missförhållandena nödgas bygga huvudsakligast enrumslägenheter, kan det inte bli tal om att bostadsfrågan blivit löst.

Det är därför jag beklagar, att fjärde avdelningen i statsutskottet ansett det behöfligt att göra en nedskrivning på Kungl. Maj:ts förslag om anslag för bostadsbyggandet i städer och stadslänkande samhällen med 2 miljoner kronor. Jag har icke alls något emot att man ökar anslaget till främjande av bostadsbyggandet på landsbygden med 2 miljoner kronor, ty ett sådant anslag behövs — men jag tycker, att man samtidigt inte skall skriva ned ifrågasvarande anslag beträffande städerna, där det faktiskt föreligger starka och stora behov ännu, innan man kan anse sig hava löst bostadsfrågan. På samma gång som man, som sagt, i Malmö stad arbetar för att det skall byggas hus med enrumslägenheter, är tillståndet där i alla fall sådant, att många familjer nödgas bo i mindervärdiga bostäder bara för att få tak över huvudet. En förflyttning från sämre till bättre bostäder behöver därför också vidtagas. Det förefaller därför icke vara anledning att tala om att allting nu är bra beträffande bostadsfrågan för städernas vidkommande och att vi nu enbart måste tänka på att hjälpa landsbygden. Jag tror det vore klokt, om vi kunde ena oss om att hjälpa överallt där behov förefinnes.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag, oaktat jag

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
anser det av utskottet föreslagna anslagsbeloppet vara synnerligen otillfredsställande med hänsyn till bostadsbehovet i landet. Men jag har ju icke några utsikter med att framställa något annat yrkande.

Herr Wohlin: Gentemot herr Nylander i Borås kan jag endast göra samma reflexion som tidigare gjorts, nämligen att det för mitt ekonomiska förstånd är fullkomligt ofattligt, hur en ökad tillgång kan åstadkomma ett förhöjt pris. Genom en ökad tillgång på bostadslägenheter bör ju rimligen priset tryckas ned, och när man samtidigt med denna felaktiga ekonomiska synpunkt varnar för en fastighetskris, så har man invecklat sig i en fullständig motsägelse.

Herr Knut Petersson på Göteborgsbanken kan jag likaledes avfärda mycket kort. Han anförde, att mina uttalanden voro i vissa delar missvisande och i andra delar i hög grad överdrivna. Jag ber att få returnera dessa uttalanden till herr Petersson. Hans uttalanden voro, enligt min mening, i vissa delar fullkomligt missvisande och i sina skönmålningar av de nuvarande bostadsförhållandena i Sveriges storstäder i hög grad överdrivna.

Herr Bagge debuterade med ett inlägg i bostadsfrågan. Jag antecknar med tillfredsställelse den förklaring han gav, att den konservativa politiken även i Sverige vill skjuta bostadsfrågan i förgrunden såsom en av vårt lands största socialpolitiska frågor, och jag understryker detta för oss alla värdefulla uttalande. Jag är också övertygad om att den ärade talaren har ett personligt, levande intresse för bostadsfrågan med de många års arbete i den svenska socialpolitiken som han har bakom sig. Jag vill bara hoppas, att den ärade talaren kan giva spridning åt den uppfattningen till andra kretsar, som stå honom nära och som ännu icke fullt hava fattat samma frågas eminenta betydelse i lika grad som han. Jag vill likväl tillägga, att när man, som herr Bagge menade, att en anslutning till utskottsutlåtandet innebure, »tappade koncepterna» och gjorde »tokerier i välmening», så tror jag, att kammarens ledamöter, utan att man behöver kommentera sådana yttranden, själva med litet eftertanke rätt förstå att bedöma dem.

Herr Lindström: Herr talman! Det var med oförställd förvåning jag lyssnade till den första delen av det anförande, som min ärade folkpartistiske vän på Göteborgsbanken nyss höll här. Han skulle gentemot en talare på Örebro länsbanken försöka att bevisa, att bostadsförhållandena inte äro så usla i vårt lands storstäder, som en del talare i denna debatt har velat göra gällande. För det syftet använde han siffror, men, herr talman, herr Petersson i Göteborg använde sitt siffermaterial på ett egendomligt sätt, ett sätt, som, det vågar jag säga, ställer förhållandena för Göteborgs stads vidkommande — det är dessa siffror, jag fäst mig vid — i en alldeles falsk dager. Herr Petersson i Göteborg anförde mycket riktigt — siffrorna äro något högre i den bostadssociala utredningen, men de ligga *ungefär* på samma plan — att hyrorna för olika småfolkskategorier äro procentuellt låga i förhållande till inkomsten i Göteborg i jämförelsen med andra stadssamhällen. Men, herr talman, dessa låga Göteborgshyror äro uttrycket för en mycket låg bostadsstandard. Det är detta faktum, som döljer sig bakom dessa siffror. Det är bekant, det är *commonplace*, att småfolket i Göteborg i regel hyr dåliga och billiga lägenheter för att komma undan med en låg hyra, därför att det ännu inte har blivit inställt på att offra så mycket av sina inkomster till hyran som människorna i vissa andra stadssamhällen. Det är också därför som man, om man tittar på den statistik, som förekommer i den bostadssociala utredningen, finner, att för de minsta lägenheterna hyresdelen av inkomsten är högre än i Göteborg både i Kristianstad,

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
Karlstad, Örebro, Sundsvall, Östersund, Skellefteå och Luleå, alltså i en hel rad städer i olika delar av landet, som äro mycket mindre än Göteborg och där hyror, om de allmänna reglerna skulle gälla, bort vara lägre än i Göteborg.

Nå, varpå beror det nu, att hyresdelen av inkomsten är så liten i Göteborg, att den för de sämre bemedlade i vissa fall är något över 13 %, som den ärade talaren på Göteborgsbanken nyss påpekade? Jo, den saken får man reda på, om man går till en annan del av den bostadssociala statistiken, nämligen den del som anger trångboddheten. Då ser man i den statistik, som finns till hands, att Göteborg är bland de allra sämst ställda. Av de orter, som det här gäller och på vilka man har tagit stickprov, står Göteborg bland de sämsta, med ett antal personenheter på hundra rumsenheter av 157, under det att siffran för Hälsingborg t. ex. är 127, Kalmar 127 och Kristianstad 118. Detta måste man alltså sammanställa, om man skall kunna få något rimligt grepp på de siffror, som den ärade folkpartistiske representanten på Göteborgsbanken har anfört. Om man gör denna rimliga och riktiga sammanställning, får man utomordentligt starka skäl bakom det påpekande, som den ärade representanten på Örebro länsbanken gjorde beträffande bostadsförhållandena i våra städer. Jag tror inte, att det tal, som herr Wohlin höll, i något avseende var överdrivet, när det gällde att skildra de usla förhållanden, som råda i dessa samhällen, och jag tror, att många av kammarens ledamöter skulle ha nytta av att inte bara lita till statistiken, utan också försöka att i någon mån lita till sina egna ögon, när det gäller dessa ting. Gå och se efter, hur det står till! Jag tror, att den erfarenhet, som jag i mitt första anförande åberopade mig på, då i mycket hög grad skulle bli vidimerad. Det har för övrigt frapperat mig, jag måste säga det, att folkpartiets representanter i statsutskottet och i denna kammare med sådan iver löpa till högerns undsättning, när det gäller detta viktiga och stora sociala problem. Samma ton går också igen i de motioner, som från folkpartistiskt håll väckts i samband med bostadsfrågan vid årets riksdag. Man ömmar — jag tillåter mig säga det — mera för fastighetsägarintressen, man tänker mera på vad vissa kapitalistintressen kräva, än man tänker på de fattiga människor, det här gäller, och samtidigt som man talar alla dessa vackra och idealistiska ord om att nu skall man göra slag i saken för att gynna en förnuftig och lycklig befolkningsutveckling här i landet, så öppnar man genom motioner, i statsutskottet och i kamrarna vid högerns sida en kanonad emot de små försök, som göras för att i praktiken gynna en förnuftig och lycklig befolkningsutveckling. Jag tror, att om man jämför dessa nya toner i den frinnade socialpolitiken, så skilja de sig högst väsentligt från dem, som man för något decennium sedan var van att höra från det hållet, när det gällde dessa frågor. Och det är ganska betecknande, att man ifrån den nye ledaren för högerpartiet här i landet, herr Bagge — även om han inte framställde något annat yrkande — dock hörde mera förstående tonfall, när det gällde denna sak, och jag hoppas, att när nu makten, äran och härligheten ha tillfallit honom, han också skall använda sin ställning för att befordra en lycklig utveckling av bostadsfrågan!

Häri instämde herrar *Sigfrid Hansson*, *Theodor Nilsson* och *Sandén*.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Nylander: Herr talman! Med användande av herr Wohlins angenäma uttryckssätt vill jag »avfärda honom mycket kort». Om herr Wohlin i en högkonjunktur på byggnadsmarknaden med därav föranledda ökade material-

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

kostnader och knapp tillgång på yrkesarbetare kan bygga billigare hus än under en mera normal verksamhet, då är han en trollkarl.

Beträffande herr Lindström vill jag påpeka, att han talar här om kapitalistintressen. Jag vet inte, hur ärligt han menade detta, men den, som i dag har företrätt kapitalistintressena, det är herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, som i ett tidigare anförande här talade om den stackars änkan på Östermalm, som måste bygga om sitt hus. Det är mycket vackert, att herr statsrådet visar detta intresse för kapitalisterna i samhället, och jag tycker, att vi få anteckna detta ställningstagande utan att därtill knyta några ytterligare funderingar.

När det sedan gällde vad som har gjorts vid detta års riksdag för de syften, som herr Lindström vill företråda, nämligen för de mindre bemedlade, barnrika familjerna, då har högern med instämmande av de frisinna gått till längre gående åtgärder än vad herr Lindström och hans partikamrater gjort.

Herr Rahmn: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Lindström från Göteborg yttrade, att herr Wohlin i intet avseende överdrivit, då han gjort jämförelser mellan bostadsförhållandena i Sverige och i utlandet. Det är med en viss tvekan jag vågar mig in på det ämnet, då jag nämner England i det sammanhanget, ty det låter, som om jag väl ofta intresserade mig för att anställa jämförelser mellan England och Sverige, men när jag hörde herr Wohlin, kom jag att tänka på en bok, som är skriven av en känd svensk författare, Ivar Lo-Johansson. »Nederstigen till dödsriket» heter den boken. Han beskriver där närmare slumkvarteren i London. Jag vet, att den boken är full av överdrifter, men jag kan inte låta bli att säga, att herr Wohlins anförande på mig gjorde samma intryck som Lo-Johanssons bok, bara med den skillnaden, att Lo-Johansson skriver om slumkvarteren i Londons Eastend, under det att herr Wohlin skildrar bostadsförhållandena i Sverige.

Jag kan, herr talman, inte sluta utan att erinra om en sak, som i detta sammanhang är ganska avgörande för min personliga inställning. När jag hör herr Wohlins retoriskt lysande svartmålning av förhållandena i Sverige, erinrar jag mig vad representanter för 37 främmande länder vid ett internationellt pressbesök här i Sverige år 1923 hade att säga om de svenska bostadsförhållandena och framför allt om arbetarbostäderna i Sverige. Däribland befunno sig en mängd sociologer från främmande länder, både från England och en hel del andra länder, från Mellaneuropa o. s. v. Den beundran, som de hyste för de svenska förhållandena i det fallet, var ganska oförställd, vilket icke minst kommit till uttryck i vad de sedermera publicerat. Nu kan det kanske genast invändas, att vi ciceroner visade dem endast de idealiska bostadsförhållandena här i Sverige. De utländska gästerna fingo emellertid själva göra besök var de önskade, när det gällde att studera arbetarnas bostadsfråga. Sociologer från Liverpool, Manchester och Newcastle rent av rördes till tårar, när de sågo, hur bra vi ha det i Sverige, detta relativt fattiga land, jämfört med hur man hade det i England på den punkten. Jag blev därför ledsen, när jag fick höra, att en så framstående sociolog som herr Wohlin ville uttrycka sig så förklenande om de svenska förhållandena.

Jag vill emellertid, herr talman, för min del be att få bestämt förklara, att jag alltjämt betraktar bostadsfrågan såsom utomordentligt aktuell i Sverige. Voro vi ett mönsterland 1923, hoppas jag, att vi fortfarande skola åtnjuta detta anseende ute i världen även vid kommande besök av utländska specialister!

Herr statsrådet **Möller:** Jag skall endast tillåta mig en replik till herr Petersson och en reflexion kring herr Rahmns tal här.

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

Herr Petersson anförde genomsnittssiffran för lägenheter, byggda under åren 1930—1934. Jag måste för min del beklaga, att man använder statistik på det sättet, att man, då man vill komma fram till ett genomsnittstal, tar med två år, under vilka det har rätt byggnadskonflikt och då enligt sakens natur bostadsbyggnadsverksamheten var mycket obetydlig. Denna felkälla kommer ju i högsta grad att påverka det genomsnittstal, som herr Petersson anförde. Det är väl ändå riktigare att här göra direkta jämförelser mellan de olika åren. Då ha icke mina uppgifter kunnat bestridas, att ännu 1935 ha vi inte, vad de tre största städerna beträffar, kommit upp till ett bostadsbyggande, jämförligt med det, som förekom åren 1930 och 1931. Jag skall inte upprepa frågan om hur det kan gå med hyrorna, om herrarnas politik följes, annars tycker jag, att det borde ligga ganska nära till hands att vänta sig hyresstegring i ett land och framför allt i en huvudstad, där de högsta hyrorna i världen finnas, om jag kanske undantar vissa citykvarter i New York och dylika städer.

Denna debatt i dag, där man å ena sidan förklarar den svenska bostadsstandardens i städerna vara mycket låg och å andra sidan får lyssna till skönmålningar av denna bostadsstandard sådana som herr Rahmns, påminner mig om en debatt i denna kammare för många, många år sedan, som rörde sig om lantarbetarbostäder. Det fanns nämligen en tid, då det med mycken energi hävdades, att de svenska lantarbetarnas bostäder voro förstklassiga och i allmänhet stodo på en synnerligen hög standard. Med dessa argument lyckades man också i åtskilliga år förhindra, att det ens kom till stånd en utredning om lantarbetarbostädernas standard. Det gick icke att få en utredning till stånd, förrän det hade utgått små härnadståg i de svenska bygderna, vilkas deltagare, försedda med fotografiapparater, kunde återkomma med belysande bilder av denna »höga bostadsstandard». Först sedan fotografierna hade blivit presenterade i den svenska riksdagen, kom man underfund med att det var något fel på lantarbetarbostädernas standard och medverkade här i kammaren till en skrivelse med begäran om utredning.

Det ser ut, som om vi — jag måste säga, att det är ytterst överraskande, när det gäller talesmän för de stora städerna som herr Rahmn och herr Petersson — måste sända ut små trupper även i den svenska stadsbebyggelsen för att presentera fotografier, så att man inte längre behöver uppehålla sig vid vad smickrande utländska journalister möjligen kunna ha sagt. Men jag medger, att herr Rahmn naturligtvis har rätt, om han nämligen betraktar det som en tillfredsställande bostadsstandard, att vi inte äro nere på Eastends slumkvarters nivå, ty där äro vi ju inte, det måste också jag erkänna. Jag kan emellertid inte anse, att en jämförelse mellan slumbostäderna i Londons Eastend och den svenska bostadsstandardens överhuvud taget har i denna debatt att göra. Det är en mycket dålig standard för de svenska bostäderna, när betydligt mer än hälften av landets stadsbefolkning bor i ett rum och kök eller ett rum och kokvrå eller i ännu mindre bostäder. Det är en mycket dålig standard. Så långt tycker jag i varje fall — när man nu skall tala socialpolitik i bostadsfrågan — att man borde kunna vara ense. Det finns utredningar nog för dem, som vilja bedöma denna fråga sakligt, utredningar, som klart och tydligt visa en trångboddhet, en brist på bostadsutrymme, som är ovärdig ett land som Sverige. Detta tycker jag är viktigare att framhålla än vad utländska journalister kunna ha sagt 1923, då de blivit förda omkring i vårt land.

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Den ärade talaren på Göteborgsbänken, som förordade utskottets förslag, gjorde vissa erinringar mot folkpartiet för att vi i detta fall skulle ha gått tillsammans med högern och för att vi skulle ha sett på frågan med förbundna ögon. Detta vill jag protestera emot. Jag

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

försöker se denna sak så praktiskt som möjligt, och förhållandena äro, såsom påpekats vid flera tillfällen i dag, dock sådana, att det för närvarande råder en oerhörd fart överallt inom byggnadsindustrien. Jag har under debattens gång frågat en av våra större byggmästare, som finns här i kammaren, hurudant förhållandet i verkligheten är, och jag har fått det svaret, att det för närvarande är nästan omöjligt att uppbringa en ordentlig yrkesarbetare. Då frågar jag mig: Kan det vara riktigt, att man under sådana förhållanden, när inte några som helst omständigheter föreligga, som kunna påfordra ett dylikt ingripande från statens sida, går in för en åtgärd sådan som den nu ifrågavarande? Jag förklarar här bestämt, att jag är lika intresserad av att folk skall få billiga och bra bostäder som någon annan i denna kammare kan vara, men när man under nuvarande förhållanden kan få detta på sätt som sker, då tycker jag, att det är onödigt att vidtaga sådana här åtgärder. Det kan ske tids nog, om förhållandena skulle ändras och byggnadsverksamheten på enskilt initiativ upphör, men det är icke lämpligt att just nu vidtaga en sådan åtgärd, när det råder högkonjunktur, när man vet, att det möter svårigheter att få nödigt byggnadsmaterial, när vederbörande byggmästare får vänta tre—fyra månader på att få sina order expedierade. Vart bär det hän, om man börjar driva verksamheten ännu längre? Jo, det kommer att fördyra allting och medför inte vad man i detta fall åsyftar, nämligen billigare bostäder, utan tvärtom dyrare. Det är detta, som gjort, att jag i detta fall — jag säger det än en gång — inte tagit någon som helst hänsyn till högerns ståndpunkt utan försökt att resonera sunt och förnuftigt och därför också på det sättet kommit till en uppfattning, som jag anser vara riktig. Jag klandrar inte dem, som ha en annan uppfattning, jag kan förstå dem, men jag vill inte heller, att vi skola bli klandrade, som i detta fall våga intaga en annan uppfattning än utskottsmajoriteten.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Lindley: Herr talman! Herr Rahmn har gjort en resa till England och fått se den dåliga bostadsstandard, som råder i Londons Eastend, och han har också hört, hurusom engelska resande hit till Sverige förvånat sig över den höga bostadsstandard, som råder i vårt land, jämfört med England. Jag kan tala om, att jag icke bara rest och tittat på dessa saker, utan jag har *bott* i Londons Eastend, och jag har bott i Eastends även i andra engelska städer. Jag känner fullständigt till, hur förhållandena äro där, och jag kan intyga, att bostadsstandarden åtminstone under den tid, jag vistades där, var oerhört låg. Detta beror på många omständigheter, först och främst stenkolsröken, som gör allting svart, vidrigt och smutsigt. Vidare beror det på de engelska kvinnornas obenägenhet för att hålla ordentligt rent. Det beror på slafsighet och sådant. Man låter till och med sönderslagna fönster stå sönderslagna, lappade med en liten brädbit, kanske några tidningar eller till och med en gammal kudde eller dylikt. Det är givet, att när folk tittar på sådana distrikt, tycker man, att det är någonting fasaväckande. Jag skall också erkänna, att det är rysligt att se bostäderna på andra platser i England, till exempel i kolgruvdistrikten med deras fruktansvärt fula bostäder.

Annorlunda ställer det sig i vårt land, även om bostadsstandarden är låg också här — ty det måste man erkänna, att den är, när en så stor procent av vår arbetarbefolkning i städerna måste bo i *ett* rum, kanske ett rum och kök eller ett rum och kokvrå per familj. Men orsaken till att turister inte märka denna låga bostadsstandard är, att de svenska familjerna försöka skyla över den saken. Man ser gardiner för fönstren och annat sådant, vilket ger en helt annan aspekt. Turister och engelska resande, som ha kommit hit,

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
ha frågat mig: Kan du visa mig edra slumkvarter. Ja, har jag sagt, ni få väl gå uppåt söder och titta på husen där. När de sett på dem, säga de: Det är väl inga slumkvarter. Ja, säger jag, men här bor ju den fattigaste delen av befolkningen. Vilja ni se något ännu värre, få ni gå till staden mellan broarna. Där, må jag säga, finns det bostadslägenheter, som äro fullt jämförbara med Eastends slumkvarter. Där finnas fruktansvärda lägenheter, sådana att man tycker, att det är horribelt till och med, att ett samhälle som vårt eget kan tillåta en sådan bostadsstandard. Sådana äro förhållandena i själva verket, och här måste alla krafter gripa in för att ordna upp detta, liksom man också har försökt göra på sista tiden i England. Där har man till och med raserat hela stora kvarter för att bygga upp andra bostadshus där i stället.

Nu spelar även en annan omständighet in, nämligen att vårt klimat här tvingar oss att bygga dyrbarare hus än man nödgas göra i England, där man kan bygga bara med enkla, på kant resta stenar — något som för resten enligt mitt förmenande är ganska misslyckat. Sist jag var över i England, talade man om för mig, att somliga av dessa hus, som byggts av kommunalförvaltningarna, äro så dåligt uppförda, att folk till och med flyttat tillbaka till sina gamla ruckel i stället för att bo kvar i de nya husen, där det fuktade. Detta är naturligtvis ett fel.

Men inte kunna vi väl å andra sidan tala om att vårt land har en mycket hög bostadsstandard. Mycket högre är den däremot t. ex. i Holland. I Amsterdam, som jag ofta besöker, ha till och med arbetare med mycket ringa lön tre- å fyrrarumslägenheter, vilket sannerligen inte alls arbetare i vårt land kunna bestå sig med. Men jag erkänner villigt, att husen kanske byggas billigare i Holland på grund av klimatiska förhållanden o. s. v.

Alla dessa omständigheter äro dock verkligen av den arten, att de förtjäna en mycket allvarlig uppmärksamhet, och alla krafter måste sättas till för att försöka ordna till det bättre.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det förvånar mig, att man kunnat driva upp denna debatt till sådana proportioner som skett, i synnerhet som representanter för samtliga partier förklarar sitt intresse och sin redobogenhet att medverka till åstadkommandet av ett förbättrat bostadsbestånd här i landet. I statsutskottets fjärde avdelning, där jag vid flera sammanträden varit med om att diskutera denna fråga, ha vi inte kunnat se saken så i stort. Beträffande det nu föredragna utlåtandet har det rört sig om ett anslag på 3 eller 5 miljoner kronor, som skulle utlämnas av staten såsom lån och där statens risk, såvitt man kunde se, inte skulle vara någon alls eller i varje fall ganska ringa. Vi ha inte ansett, att man med dessa 3 eller 5 miljoner kronor skulle kunna nämnvärt påverka bostadsbeståndet vare sig i den ena eller den andra riktningen, utan vi ha försökt att bedöma frågan praktiskt. Är det behöfligt att staten beviljar medel såsom lån för här ifrågavarande ändamål? I det avseendet ha åsikter uttalats både för och emot.

De pengar, som det här rör sig om, 3 eller 5 miljoner kronor, skulle sannolikt kunna anskaffas på den fria lånemarknaden och kanske till icke mycket ofördelaktigare villkor, än vad staten här skulle lämna lån till. Därför har inte jag för min del kunnat inse, att denna fråga kunde ha så stor betydelse, ehuru väl jag har biträtt förslaget om det lägre beloppet för att ge tillkänna att jag vill stödja själva saken. Vad sedan beträffar frågan om den bättre bostadsstandard, som skall befrämjas, så äro ju därom alla eniga, att det är

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
till allmänt väl om den förbättras, och icke minst uttalade herr Bagge sitt livliga intresse härför för en stund sedan.

För att ytterligare ge uttryck åt huru jag ser på dessa frågor vill jag säga, att jag finner det enbart glädjande att vi under de senaste åren kunnat förbättra vårt bostadsbestånd så avsevärt som varit fallet, särskilt för den fattigare befolkningen, särskilt i städerna. Det är ju på två områden, som vi under efterkrigstiden nedlagt mycket pengar, mycket arbete, mycket kapital, nämligen på vägbyggandet och på bostadsförbättrandet. Båda dessa områden ha varit stadda i en snabb utveckling, och en kommande tid skall säkerligen med tillfredsställelse konstatera, att det varit väl använda pengar, när vi under tider med stor arbetslöshet förbättrade vårt vägväsende och vårt bostadsbestånd. Då jag har den inställningen, är det givet, att jag icke kan tillmäta detta belopp så stor betydelse, att man om detsamma kan dra upp en så stor principdebatt som nu ägt rum. Jag anser, när förslaget nu är framkommet, att riksdagen bäst befäster sitt intresse för saken genom att bevilja åtminstone det mindre beloppet, och jag har inte minst av det skälet, herr talman, nu velat förorda detsamma.

Herr Rahmn: Herr talman! Endast ett par ord med anledning av herr statsrådets och chefen för socialdepartementet yttrande. Han gjorde i slutet av sitt anförande gällande, att jag för min del skulle ha sagt, att jag är tillfredsställd med att det åtminstone är bättre här än i slumkvarteren i London. Såvitt jag kunnat fatta vad jag själv sagt, har jag icke yttrat mig på det viset. När jag talade om slumkvarteren i London, var det i det sammanhanget att jag påstod, att dessa på ett överdrivet sätt beskrivits av en svensk författare. Det var när det gällde frågan om arbetarnas bostadsstandard i olika länder, som jag tillät mig påpeka det faktum, att flera sociologer, som besökt oss, gratulerat Sverige till att vi voro så väl ställda i detta hänseende.

Herr Lindström: Herr talman! Herr Rahmn har nyss producerat en skönmålning av bostadsförhållandena i vårt land och tagit som vittnen några utländska sociologer, som rest här i Sverige. Men jag tycker att herr Rahmn skulle vara mera angelägen om att ta reda på de förhållanden i den stad, där han själv bor. Den senaste statistiska årsbok, som utkommit, har en statistik också över bostadsförhållandena i vissa städer och stadsliknande samhällen. Av denna finner jag, att av uthyrda bostadslägenheter i Göteborg, cirka 44,500, voro 27,000 eller ungefär 60 procent lägenheter på upp till ett rum och kök, d. v. s. den ojämförligt största delen av lägenheterna voro små lägenheter. Här ha vi ytterligare ett faktum som understryker vad jag för min del och den sida, som jag representerar, gjort gällande under denna debatt.

Jag är ledsen över att statsutskottets ärade vice ordförande inte stannade kvar i kammaren efter sitt senaste anförande — jo, han kommer nu! — i vilket han lade i dagen en så rörande tro på att den privata byggnadsverksamheten skulle kunna klara detta viktiga problem, bara den lämnades åt sig själv att verka. Ja, jag tänkte då på en siffra, som jag har sett i bostadssociala utredningens materialsamling, som understryker att statsutskottets vice ordförandes egen stad, nämligen Gävle, tillhör dem, som äro allra sämst ställda. Denna stad har enligt utredningen på 100 rumsenheter icke mindre än 163 personenheter. Det är bara en plats bland de där upptagna, som är sämre ställd, och jag är ledsen över att behöva säga, att det är just den ort som, om jag inte är fel underrättad, sett herr Carlsson födas, nämligen Avesta. Så över hans huvud hopas olyckorna, så att det räcker till!

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)

Om man alltså bemödar sig om att taga fram fakta i denna fråga, tror jag i alla fall, att man till slut kommer underfund med, att de som allvarligt kräva, att någonting härvidlag måste göras, ha rätt. Jag tror också, att även om denna debatt, som herr andre vice talmannen nyss har sagt, praktiskt taget rört sig om ganska små saker, har den i alla fall sin betydelse. Ty det är alltid av vikt att man får göra den insats man kan för att röja väg för en vid-syntare och förnuftigare uppfattning.

Herr Sandén: Herr talman! Då det gjorts jämförelse mellan Sverige och England i så hög grad, som fallet blivit under denna debatt, ber jag att få påpeka, att man rör sig med inkommensurabla storheter. Jag förmodar nämligen, att om man skulle sammanföra vårt lands dåliga bostadsbestånd på en enda plats, skulle man även här i Sverige kunna få en motsvarighet till Londons Eastend. De gigantiska former, som eländet tar sig borta i dessa slumkvarter, gör att det faller i ögonen på ett helt annat sätt, när man kommer dit, än vad det gör i detta land.

Jag hör till dem av kammarens ledamöter, och de kanske inte äro så förfärligt många, som ha en personlig erfarenhet av vad trångboddhet och sjukdom i förening kunna skapa. Under mina uppväxtår har jag haft det tvivelaktiga nöjet att bo i en vanlig arbetarlägenhet, där vi voro åtta personer sammanpackade i ett rum och kök, till dess att tuberkulosen hade hunnit härja i tillräcklig grad för att det skulle bli litet bättre om utrymmet. Jag vet sålunda vad trångboddhet betyder, och jag har den erfarenheten kvar icke minst på grund av mitt arbete inom fattigvården i nuvarande tid. Trångboddheten är lika stor nu i många fall som den var i de tider, då jag själv var pojke. Jag tror, att de åtgärder, som äro föreslagna, äro synnerligen av behovet påkallade, och jag tror också, att kammaren skulle fatta ett lyckligt beslut, om den icke följde den linje, för vilken herr Carlsson i Gävle underligt nog är förespråkare, utan gjorde sällskap med utskottsmajoriteten. Jag ber därvidlag att få uttala min tillfredsställelse över den ställning som bondeförbundets representanter intagit i denna fråga.

Jag ansluter mig, herr talman, till utskottets yrkande.

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Jag vet ju inte varifrån herr Lindström har fått sina uppgifter då jag blev inrangerad såsom tillhörande de städer, som hade det sämst ställt i bostadshänseende. Jag bestrider bestämt, att jag skulle ha någonting gemensamt med Avesta. Jag är född långt uppe i Västerdalarne och har sålunda ingen hemvist i Avesta. Därvidlag känner jag mig fullständigt oskyldig.

Jag hade för min del ansett, att det, när vi komma till nästa betänkande på föredragningslistan, blir tids nog att gå in på frågan vad vi vilja göra för dem, som verkligen behöva hjälp, nämligen de barnrika familjerna. Då kommer det också att framgå, att reservanterna ha visat förståelse just för de syften, som man vill vinna i denna fråga. Men jag vidhåller alltjämt min uppfattning, som jag uttalat i reservationen, att vad som här föreslås under nuvarande förhållanden icke är nödvändigt. Den dag kan komma när det blir nödvändigt, och då är jag för min del villig, om jag då skulle tillhöra denna kammare, att inta en annan ståndpunkt. Men när intet behov för närvarande föreligger, anser jag att det vore oriktigt frångå en uppfattning, som man i allmänhet anser vara välgrundad.

Herr Nordborg: Herr talman! Efter att ha åhört denna debatt kan jag inte underlåta beröra en fråga, som mycket intimt hör samman med bostads-

Ang. vissa anslag till främjande av bostadsbyggande. (Forts.)
frågan. Enligt min uppfattning är det en mycket betydelsefull sak att bostäderna hållas rena från ohyra. Hur bra en bostad än skulle kunna vara, är det en dålig bostad så länge där finns vägghyra. Det har ju gjorts och göres kanske allttjämt en del från medicinalstyrelsens sida, men det göres inte tillräckligt, och jag anser, att bortskaffandet av ohyra i bostäder är en av de största sociala välgärningar, som vi kunna bereda vårt folk. För den händelse vår regering kan göra någonting därvidlag, anser jag att den gjort någonting alldeles utmärkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, och herr *Carlsson, Carl*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 143, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bagge* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 53.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer, jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 15 mars 1935 dagtecknad proposition, nr 221, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer.

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

dels besluta inrättandet av en statlig utlåningsfond, benämnd lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer;

dels medgiva, att lån ur nämnda fond finge utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av departementschefen förordats;

dels såsom kapital för samma fond anvisa för budgetåret 1935/1936 bland Utgifter för kapitalökning under rubrik Statens utlåningsfonder ett reservationsanslag av 30,000,000 kronor, att utgå av lånemedel;

dels ock till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer anvisa för budgetåret 1935/1936 under femte huvudtiteln ett förslagsanslag av 500,000 kronor, att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av departementschefen förordats.

I anledning av propositionen nr 221 hade inom riksdagen väckts följande motioner, nämligen

de likalydande motionerna nr 326 inom första kammaren av herr *K. Petersson* samt nr 579 inom andra kammaren av herrar *G. Malmqvist* och *E. Åqvist*, i vilka hemställts, dels att Kungl. Maj:ts proposition nr 221, i vad den avsåge inrättandet av en statlig utlåningsfond, benämnd lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer, icke måtte av riksdagen bifallas, dels att det i samma proposition för budgetåret 1935/1936 under femte huvudtiteln upptagna förslagsanslaget å 500,000 kronor måtte höjas till 1,500,000 kronor, att med den vidgade omfattning, som i motionerna angivits, utgå i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som i propositionen förordats, ävensom

de likalydande motionerna nr 332 inom första kammaren av herrar *N. Arvedson* och *G. Rahmn* samt nr 584 inom andra kammaren av herrar *N. V. Sandström* och *E. Thorell*, i vilka hemställts, att riksdagen — med avslag i övrigt å Kungl. Maj:ts proposition nr 221 angående anslag till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer — måtte till hyresbidrag åt dylika familjer i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna antydda grunder för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag å 1,500,000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition och med avslag å motionerna I: 326 och 332 samt II: 579 och 584, måtte

I. a) besluta inrättandet av en statlig utlåningsfond, benämnd lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer;

b) medgiva, att lån ur nämnda fond finge utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av departementschefen förordats;

II. såsom kapital för samma fond anvisa för budgetåret 1935/1936 bland Utgifter för kapitalökning under rubrik Statens utlåningsfonder ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor, att utgå av lånemedel;

III. till främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer anvisa för budgetåret 1935/1936 under femte huvudtiteln ett förslagsanslag av 500,000 kronor, att utgå i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av departementschefen förordats.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Carlsson* i Gävle, *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompersmåla, *Thelin*, *Nylander*, *Mag-nusson* i Skövde, *Skoglund*, *Aronson* och *Danielsson* ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 326 och 332 samt II: 579 och 584, måtte

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

I. a) besluta inrättandet av en statlig utlåningsfond, benämnd lånefonden för bostäder åt barnrika familjer;

b) såsom kapital för samma fond anvisa för budgetåret 1935/1936 bland Utgifter för kapitalökning under rubrik Statens utlåningsfonder ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor, att utgå av lånemedel;

II. till bostadsbidrag till barnrika familjer anvisa för budgetåret 1935/1936 under femte huvudtiteln ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Vi komma här till det utlåtande, som avgivits beträffande den verkligt stora och betydelsefulla frågan i detta frågekomplex. Vad vi i föregående debatt tvistade om var ett relativt obetydligt anslag för bostadsbyggande, förnämligast till ombyggnader, som väl främst kunde komma till användning för Stockholms del.

Här har Kungl. Maj:t framlagt proposition om inrättande av en lånefond på 30 miljoner kronor samt dessutom ett anslag för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade familjer, som skulle komma direkt på riksstaten.

Den debatt, som fördes i det föregående ärendet, kom ju helt naturligt att i viss mån omspanna frågan i sin helhet, och det blir sålunda nu nödvändigt, för att förkorta diskussionen i detta ärende, att inte alltför mycket uppehålla sig vid vad som yttrades i denna föregående debatt. Innan jag går vidare, vill jag emellertid peka på en omständighet, som enligt min åsikt förtjänar uppmärksammas, nämligen ärendets rent formella behandling. Det är ett mycket omfattande, mycket viktigt och till sina verkningar svårbedömbart förslag, som här framlägges. Det har föregåtts av utredning, och de sakkunnigas förslag har varit ute hos vederbörande myndigheter på remiss. Myndigheternas yttranden äro synnerligen knapphändigt återgivna i propositionen, och jag har för min del därför inhämtat originalyttrandena. Jag finner då, att vederbörande myndigheter, som beretts tillfälle avge yttrande, givits en så knapp remisstid, att det är en allmän klagan från myndigheternas sida att de inte fått tillräcklig tid på sig att tränga in i problemet, inte bara för att göra de erinringar, som flertalet myndigheter dock ha framställt, men också att framlägga nya synpunkter på det föreliggande ärendet. Den korta remisstiden är en anmärkning, som kommer igen i nästan alla yttranden, och jag skall tillåta mig, för att belysa huru i detta avseende förfarits, att citera en passus i ett av de inkomna yttrandena, som härrör från Östergötland och som lyder sålunda: »Den korta tid som står till förfogande för avgivande av yttrande i förevarande betydelsefulla ärende gör det icke möjligt att, såsom önskligt varit, tränga djupare in i själva problemställningen och de förslag till lösning av hithörande spörsmål, som bostadssociala utredningen framlagt.» Och så tillägga vederbörande att de härvid vilja begagna tillfället att inför Kungl. Maj:t »framföra sina allvarliga bekymmer, därest utmätande av alltför korta remissfrister för framtiden skulle bli en mera regelmässigt återkommande företeelse. Givet är att vederhäftigheten i avgivna yttranden härigenom måste avsevärt minskas, och att desamma därför icke kunna vara ägnade att giva den ledning vid Eders Kungl. Maj:ts bedömande av en fråga, som väl eljest varit avsett.»

Detta är ett uttryck för de erinringar, som gjorts från de allra flesta myndigheternas sida. En hel del har fått allenast några dagar på sig för att avlämna yttrande i saken.

Men därtill kommer också, som jag nämnde, att remissyttrandena äro mycket knapphändigt återgivna i propositionen. Vissa för bedömandet av innebörden av vederbörandes yttrande viktiga delar äro icke medtagna. Jag hänvisar bl. a. till statskontorets yttrande, som visserligen återgivits i vissa delar,

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)
men som slutar med ett uttalande, som jag icke kunnat återfinna i propositionen. Det framhålles där, att här är det fråga om ett »typiskt fall av automatiskt starkt stigande anslagsbehov. Statskontoret anser därför, att ur statsfinansiell synpunkt mycket starka betänkligheter möta mot ifrågavarande bidrag.» Efter att ha gått in på en kritisk granskning av förslaget med åtskilliga erinringar, av vilka en del återfinnas i propositionen, förklarar ämbetsverket: »Under åberopande av vad i det föregående anförts och då statskontoret jämväl i andra avseenden än ovan angivits funnit de sakkunnigas förslag ofullständigt genomtänkt och mindre väl avvägt, får ämbetsverket som sin mening uttala, att förslaget icke synes ägnat att i nuvarande skick läggas till grund för proposition till riksdagen.»

Detta sista är ju ett ganska bestämt och kategoriskt avståndstagande från det förslag, som dock nu i proposition framlagts i ungefärlig överensstämmelse med bostadssakkunnigas förslag.

Jag har velat anföra detta, emedan det ju för vederbörande utskott och för riksdagens ledamöter är mycket viktigt, att referaten av myndigheternas yttranden komma till ledamöternas kännedom i propositionen i så fullständig utsträckning som möjligt.

Vad själva saken angår begär Kungl. Maj:ts uppläggande av en länefond på 30 miljoner kronor. Förslaget motiveras, förutom med den i föregående ärendet åberopade arbetslöshetssynpunkten, jämväl med det förhållandet, att man här vill bereda åtgärder för bostadsförsörjning för barnrika familjer. Motiveringens första del, om arbetsanskaffning och arbetslöshet, har ju diskuterats i den föregående debatten, och som ett bevis för att utskottets alla ledamöter på denna punkt haft ungefär samma uppfattning kan jag hänvisa till att utskottets såväl majoritet som reservanter äro ense om att begränsa beloppet från 30 miljoner till 10 miljoner kronor, liksom man också enhälligt ansett att de förslag, som i övrigt framställas, måste få karaktären av en försöksanordning.

Vad beträffar förslaget i övrigt skulle det föra för långt att gå in på dess invecklade och svårbedömbara detaljer och de verkningar, som därav kunna tänkas. Det har framförts många erinringar mot Kungl. Maj:ts förslag av de hörda myndigheterna. En av de allvarligaste anmärkningar, som framförts, är att dessa byggnader få karaktären av anstalter eller kaserner, där barnrika familjer skola sammanföras, och det är en av anledningarna till att reservanterna inte ha kunnat gå på den linjen. Förhållandet är, och det vill jag särskilt understryka, att reservanterna och utskottsmajoriteten äro ense i sak om vikten av att lösa det sociala problem, som här benämnas bostadsförsörjning åt barnrika familjer. I det avseendet skilja vi oss icke i fråga om beloppets storlek, men vi skilja oss i fråga om vissa delar av de former för beredande av denna hjälp, som här föreslagits. Utskottsreservanterna ha ansett, att den anordning, som i Kungl. Maj:ts proposition föreslås, lokaliseras till vissa städer, främst till storstäderna, och att man i stället borde se på detta problem ur synpunkten av att få en så bred bas som möjligt för hjälpverksamhetens anordnande. Vi ha därför i reservationen i stället för formen att i städer bygga stora uthyrningshus med våningar, anpassade för barnrika familjer, dragit upp linjerna för ett annat program, där man för barnrika familjer förordar nybyggnader av egnahem och småstugor samt modernisering och uppdelning av äldre fastigheter med alltför stora, numera icke begärliga våningar. Vi ha dessutom lagt vårt förslag så att det icke enbart skulle begränsas till städer, köpingar och municipalsamhällen, utan vi ha velat utsträcka denna hjälp även till åtskilliga andra mer eller mindre tätbebyggda samhällen, såsom exempelvis gamla brukssamhällen.

Det är således en betydligt bredare bas med byggnader anpassade efter or-

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

tens behov och sedvanor, som vi i reservationen ha velat förorda. Sedermera ha vi kompletterat vårt förslag med ett hyresbidrag för sådana, som icke på annat sätt kunna beredas denna hjälp. Det är ett förslag som ursprungligen framkommit i ett av de avgivna yttrandena över bostadssociala utredningens betänkande och som sedermera upptagits i en motion här i riksdagen, som utskottets reservanter ansett vara värt att överväga. För det ändamålet ha vi också i punkt B upptagit bostadsbidrag till barnrika familjer och därtill äskat ett reservationsanslag under femte huvudtiteln av 1 miljon kronor.

Reservanterna framlägga således ett förslag, som går längre än Kungl. Maj:ts förslag i det avseendet att det får en bredare bas, länder mera folk till hjälp, i större utsträckning kan komma till användning på olika orter och som framför allt också har den fördelen, att det icke bidrar till en sugning av befolkningen till storstäderna, som Kungl. Maj:ts och utskottets förslag otvivelaktigt innebär.

Under den föregående debatten hade jag ämnat begära ordet för att replikera herr Wohlin, som i ett högstämt anförande talade om den vidsynthet, som behärskade jag förmodar han syftade på sig själv och sitt parti, därför att de biträdde kravet på anslag till bostadsbyggande i städerna. Jag skall passa på att nu ge den repliken, att vi i själva verket äro fullkomligt ense i den stora frågan, varom han talade. Vi äro ense i fråga om beloppets storlek, vi äro ense om nödvändigheten att bereda bostadsförbättring och bostadsförsörjning åt barnrika familjer och vad mera är, reservanterna vilja på en bredare bas ge mera för detta ändamål än vad utskottets majoritet bjuder. Det är således ett i verkligt mening vidsynt socialt program, som reservanterna i sin reservation ha framlagt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Carlsson i Gävle m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Herr Lindström: Herr talman! Man gör ju alltid, nästan alltid i varje fall, den iakttagelsen i den svenska riksdagen, att när det gäller att till behandling upptaga stora frågor, viktiga för landet och folket, vilka kräva krafttag, så låter riksdagen i regel de små futtiga och gnidiga synpunkterna gå före. Den prutar och gnäller så mycket den orkar med, och resultatet blir inte alls vad som skulle behövas och vad som önskas av dem, som verkligen sträva efter att komma fram till en ordentlig lösning av viktiga livsfrågor. Så är det också i detta fall. Utskottet har prutat ned den av Kungl. Maj:t begärda lånesumman från 30 miljoner kronor till 10 miljoner kronor, och även de som från början helst skulle vilja ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag, ha av taktiska synpunkter nödgats stanna för det mindre beloppet.

Den föregående ärade talaren har mycket riktigt understrukt, att den fråga, som nu behandlas, är den viktigaste i detta sammanhang. Det vill också jag betona. Men jag tror däremot inte att man får bagatellisera de faktiska skillnader, som finnas mellan utskottets förslag och den reservation, till vilken den föregående ärade talaren yrkade bifall. Det är sant att det belopp, som skall avsättas till denna låneverksamhet, är lika stort i båda förslagen, och det ser även skenbart ut som om reservanterna skulle vara mera generösa än utskottsmajoriteten, då de vilja ge 1 miljon kronor till hyresbidragen. Skillnaden är den, att enligt utskottsmajoritetens och Kungl. Maj:ts förslag knyts dessa hyresbidrag helt och hållet till de fastigheter, som äro ägda av kommuner eller allmännyttiga bostadsföretag — man har tänkt att de i huvudsak skulle vara knutna till de fastigheter, som byggas genom de låneunderstöd, vilka staten nu skall börja att bereda. Reservanterna föreslå däremot att det skall kunna lämnas hyresbidrag även åt familjer med tre

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)
och flera barn, som bo i *privata* fastigheter. Härvidlag ha vi för det första att lägga märke till den viktiga omständigheten, att utskottets förslag är fördelaktigare för de människor det gäller redan av den anledningen, att i dessa byggnader, som nu skola komma till stånd med hjälp av statsmedel, ha standardhyrorna beräknats till en nivå, som med 10 till 30 procent understiger hyrorna för motsvarande nybyggda lägenheter i den allmänna marknaden. Här har man alltså så att säga i botten en icke oväsentlig lättnad för de mindre bemedlade familjerna med många barn, vilken är möjlig till följd av rationella finansieringsmetoder och vissa kommunala subventioner. Sedan har man ovanpå detta den subvention, som både utskottsmajoriteten och reservanterna principiellt äro eniga om, nämligen hyresbidrag med 30 procent för familj med tre barn, 40 procent för familj med fyra barn och 50 procent för familj med fem eller flera barn under sexton års ålder.

Men skillnaden inskränker sig inte vara till detta. Det är uppenbarligen en hel rad svårigheter förknippade med den metod, som reservanterna föreslagit, nämligen att möjligheten att erhålla hyresbidrag icke skall vara beroende av den omständigheten, huruvida lägenheterna kommit till stånd enligt de statliga åtgärder, som de här talat om, utan att hyresbidrag även kunna »utgå vid förhyrning i redan befintliga fastigheter i den mån hyresbeloppet efter vederbörlig prövning befinnes skäligt och bostaden ur sociala och hygieniska synpunkter befinnes tillfredsställande».

De av kammarens ledamöter som läst igenom detta och tänkt över på vilket sätt det praktiskt skall kunna genomföras, ha säkerligen kommit till den uppfattningen, att det är nödvändigt med en mycket stor och vidlyftig kontrollapparat, om man skall få möjligheter att kontrollera, att de belopp, som lämnas ut till mindre bemedlade familjer med stora barnskaror, vilka hyra i *privata* fastigheter, verkligen bli rätt använda enligt de villkor, som reservanterna uppställa. Jag tror att vi härvidlag skulle nödgas skapa en kontrollapparat, som ingen är villig att gå med på att upprätta, och jag tror att det ändå skulle bli svårt att klara saken på ett praktiskt sätt. Det är naturligtvis mycket lättare att göra det, om det gäller vissa bestämda fastigheter, som stå under kommunal översyn.

I själva verket kan man, om man vill se realistiskt på saken, betrakta det förslag, som reservanterna framlagt, som ett förslag om att ge en subvention på en miljon kronor till *privata* fastighetsägare. Det är dessa, som i sista hand komma att få den största nyttan av detsamma.

Man har befarat att de kommunala byggnaderna för familjer med många barn skulle kunna få karaktären av anstalter. Jag tror, att den risken i minst lika hög grad, ja, kanske i högre grad föreligger, om man går reservanternas väg med subventioner även för sådana, som bo i *privata* hyreshus. Då kan man nämligen befara, att vissa hyresvärdar anstränga sig för att få familjer med många barn placerade i vissa fastigheter. Ty därhän ha vi ju faktiskt kommit, att andra hyresgäster i regel inte tycka om att ha grannar med många barn. Om ett helt hus eller den största delen av ett hus på grund av vad jag här framhållit skulle bli belagt av familjer med många barn, skulle det utan tvivel bidraga till att sätta en särprägel på det huset, d. v. s. ge det just karaktären av en kasern för dessa statssubventionerade familjer med stora barnskaror. Sålunda skulle man på den vägen få den anstalt, som man fruktar få på den andra vägen.

Jag är övertygad om att man under statlig och kommunal kontroll har mycket större möjligheter att undvika anstaltskaraktären vid dessa hjälpåtgärder, än om man försöker arrangera hjälpen på de linjer, som reservanterna ha föreslagit.

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

Det finns också den risken, om verksamheten utvecklas därhän att man släpper ut större belopp för att subventionera hyresgäster i privata fastigheter, att man får en faktor, som låser fast hyresnivån på en viss otjänlig och icke önskvärd nivå för en viss typ av fastigheter. Den risken är i väsentlig mån undanröjd, om man går den väg, som Kungl. Maj:t och statsutskottets majoritet föreslagit.

Det finns i reservanternas yrkande ett förslag, som vid första påseendet ser ganska lockande ut. Jag får medge att jag själv, då jag först hörde det framställas, lyssnade intresserat. Det är nämligen att det bör provas, när det gäller att bereda barnrika familjer bostad i eget hem, en- eller tvåfamiljshus, huruvida hyresbidraget må kunna utgå som engångsbidrag — utan återbetalningsskyldighet — med belopp motsvarande intill 10 procent av byggnadens värde. Man skulle alltså på visst sätt kapitalisera hyresbidraget och ge det såsom en engångssumma åt en familj med stor barnskara, som ville bygga ett eget hem. Men reservanterna ha ganska litet, synes det mig, tänkt sig in i hur detta praktiskt skall anordnas. Det finns ju för det första alls inga anvisningar för de praktiska arrangemangen i reservanternas motivering. För det andra tror jag att var och en, som närmare tänker på denna sak, måste göra klart för sig att stora svårigheter måste uppkomma. Om t. ex. en familj med tre barn, alltså det lägsta barnantal, som enligt detta förslag skulle kunna komma i fråga för hjälp, bygger en egnahemslägenhet för den subvention, som det här är fråga om, och ett av barnen om ett eller två år växer upp över den gräns, som anges i reservationen och som alla äro ense om, och sålunda endast två barn äro kvar under den ålder, som här utmätts som maximiålder, hur skall man bära sig åt i ett sådant fall? Det är ju klart att läget då förändrats och att man kommit över på en annan grund än den, som anges för denna hjälpverksamhets bedrivande.

En annan sak är, som det också anmärktes i utskottet på tal om denna sak, att man inte har några garantier för att människor, som skaffa sig ett bidrag i enlighet med reservanternas förslag, när de ha byggt sitt hus inte vilja sälja eller bli i behov att sälja huset. Kanske de då icke ha möjlighet att sälja det till en familj med lika stor barnskara, så att huset utan vidare kan överföras på denna familj, utan de måste måhända sälja till en familj, som inte alls kan komma i betraktande vid hjälp av denna art. Hur skall man göra i ett sådant fall?

Det finns en rad omständigheter, som göra att jag för min del svårigen kan tänka mig att den väg, som reservanterna här föreslagit, är framkomlig, även om den ytligt betraktad ser rätt sympatisk ut.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Herr Petersson, Knut: Herr förste vice talman! Så som debatten i detta ärende i dag har utvecklats sig, är det ganska otacksamt att änyo begära ordet. Jag hade hoppats att dagens huvudsakliga debatt skulle knyta sig just till detta ärende och inte till det föregående, vilket jag finner vara av långt mindre betydelse än det nu föreliggande. Utgången i det sist behandlade ärendet tar jag med jämnmod, därför att jag tror att man rätt väsentligt överdriver såväl den nytta, som kan följa av det fattade beslutet, som de skadeverkningar, vilka därav kunna befaras. Utgången i detta ärende däremot tror jag kommer att bli av en stor betydelse för hela bostadspolitikens utveckling.

Det är alldeles riktigt, som den siste ärade talaren yttrade, att man inte får underskatta skillnaden mellan reservanternas förslag och utskottets förslag. Den skillnaden är så grundväsentlig, att det överhuvud taget inte finns

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)
någon möjlighet att gå förbi den. Här är det faktiskt två system, som stå emot varandra. Enligt reservanternas förslag skulle produktionen lämnas fri, och de hjälpbehövande skulle också lämnas frihet att söka sig bostäder där det bäst passar dem. Enligt regeringens och utskottets förslag skulle man uppföra särskilda subventionshus, som skulle byggas under offentlig regi och ställas under en kommunal eller kommunalt kontrollerad förvaltning. Det är, som sagt, två helt olika system — det ena präglas av enkel ändamålsenlighet och det andra av byråkratisk omständlighet. Det finns därför, menar jag, all anledning att noga granska de skäl, som anförts för och emot dessa system.

Jag skall tillåta mig, herr förste vice talman, att söka så kortfattat som det är mig möjligt behandla de olika motiv, som framförts i det ena och andra fallet.

Jag börjar då med de skäl, som återfinnas i den kungl. propositionen, för att gå den där utstakade vägen. De börja med arbetslöshetssynpunkten, vilken ju redan är behandlad, och den skall jag därför för min del helt förbigå i detta sammanhang. Jag tror det är riktigt, att vi helt enkelt bortse från den sidan av saken, både reservanterna och utskottsmajoriteten.

Departementschefens andra skäl är, att trångboddheten endast kan motarbetas genom en omfattande nyproduktion av lägenheter. Det är alldeles riktigt — eller rättare sagt, det är solklart. En överflyttning av 20,000 familjer från enrums- till två- eller trerumslägenheter förutsätter en högst betydande utvidgning av bostadsbeståndet. Men av det faktum, att man måste bygga, följer alls inte, såsom herr statsrådet tycktes förutsätta, att *det allmänna* skall bygga. Det går mycket bra att lämna den saken åt den enskilda företagsamheten. Och jag vill betona, att när vi lita till den enskilda företagsamheten är det inte alls i den avsikten, att man därigenom skulle snörpa åt produktionen och minska nytillskottet av bostäder. Utan det beror helt enkelt därpå, att vi äro övertygade om att man på den vägen kommer fram till en större produktion, än man skulle göra genom att lägga den under offentlig kontroll.

Nu heter det emellertid, att man med hjälp av statens kredit skulle kunna åstadkomma billigare byggnadskostnader och därmed också lägre hyror. Det kan jag också gå med på till ett stycke. Det är självfallet, att om staten ställer sin kredit till förfogande för byggnadsverksamheten, följer härmed ett visst förbilligande av kostnaderna och följaktligen också av hyror. Men denna effekt blir ju alldeles densamma, om staten ställer sin billiga kredit till den enskilda produktionens förfogande som om den ställer krediten till förfogande för en offentlig byggnadsverksamhet. Det går utmärkt bra att låna ut dessa pengar till den enskilda byggnadsverksamheten, ty det systemet är precis det system, som hittills tillämpats, och man har ju hittills inte funnit någon anledning att frånga detsamma.

Däremot vill jag göra en bestämd invändning mot den siste ärade talarens påstående, att med den omständigheten, att man lämnar produktionen åt det allmänna, skulle följa ett förbilligande av kostnaderna med 10 till 30 procent. Det beror på ett rent missförstånd. — (Herr *Lindström*: Det står i handlingarna!) — Ja, jag kommer nu till den saken. Hur skulle man kunna åstadkomma en så mycket lägre kostnad? Jo, det beror ju helt och hållet på de insatser, som man räknar med från kommunernas sida. (Herr *Lindström*: Det är klart; det har jag sagt.) — Kommunerna skulle ställa fri tomt till förfogande och kommunerna skulle lämna ett bidrag på 5 procent till byggnadskostnadernas täckande. Men dessa bidrag från kommunernas sida äro alls inte beroende av att man ordnar byggnadsproduktionen på det ena eller andra sättet. De kunna lika väl utgå i andra former — de kunna lika väl utgå i den formen, att kommunerna med motsvarande belopp bidra till de ifråga-

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

satta familjebidragen. Det finns ingenting som hindrar att man går den vägen. Den enda förbilligande effekten av det föreslagna systemet för nyproduktion ligger i att staten ställer sin kredit till förfogande, och den kan, som sagt, ställas till förfogande lika väl åt den enskilda produktionen som den kommunala.

Det är, tror jag, en fullkomlig missuppfattning, när man menar att det allmänna, det må vara stat eller kommun, bygger billigare än den enskilde. Jag skall be att i detta avseende få hänvisa till en uppgift, som återfinnes i fastighetsdirektörens i Stockholm yttrande i detta ämne, ett synnerligen intressant yttrande, som endast till en liten del blivit återgivet i den kungl. propositionen. Han påpekar där, att man redan nu i Stockholm bygger småstugor, för vilka årskostnaderna ligga under de standardhyror, som bostadssociala utredningen har beräknat för den minsta av de lägenhetstyper, som äro ifrågasatta i detta sammanhang. Alltså har man utan något som helst bidrag från statens sida, utan något förstatligande och kommunaliserande av bostadsproduktionen, redan nått det resultat som man hoppats nå med det nya systemet.

Vad som varit avgörande för statsrådet och chefen för socialdepartementet synes ju också egentligen ha varit något annat. Det är nämligen kontrollen över hyressättningen i de offentliga fastigheterna. Denna hyreskontroll framställes såsom en oundgänglig förutsättning för att staten skall bidra med utbetalande av hyresbidrag. Jag delar herr statsrådets uppfattning, att en effektiv tillsyn över hyressättningen är ett absolut oundgängligt villkor för att dylika hyresbidrag skola komma i fråga. Men jag delar ingalunda den uppfattningen, att denna kontroll behöver taga formen av en fullständig bestämmanderätt över hyressättningen, och jag delar inte heller den uppfattningen, som den siste ärade talaren framför allt gav uttryck åt, att subventionen skulle kunna utnyttjas för att konservera hyresnivån och på det sättet konfiskeras av fastighetsägarna och undandras de hjälpbehövande. Det är en fråga, som jag tror att man gör klokt i att försöka tränga närmare in i, ty kan man uppvisa, att det inte finns något fog för det påståendet, då faller också såvitt jag förstår det sista skälet för att man skulle gå på utskottets och regeringens linje.

Nu är det ju så, att hyrorna i städerna på de senaste åren ha standardiserats i en mycket stor utsträckning. Man beräknar antalet kvadratmeter och fixerar ett visst pris på kvadratmeter, vilket pris sedan blir normerande för hyressättningen i hela samhället. Med denna standardisering förefaller det inte vara någon som helst svårighet att bedöma vad som är en skälig hyra och vad man har att rätta sig efter vid bestämmande av hyresbidrag till en familj. Städernas fattigvård har i detta avseende en utomordentligt rik erfarenhet. Man måste erinra sig att en stor del av den yttre fattigvården numera utgår just i form av hyresbidrag. Detta system är således egentligen ingen nyhet, det är tillämpat under många år, och det är praktiskt prövat. När utskottet anser att hyresbidrag skulle leda till någon helt ny form av hjälpverksamhet, så är det alldeles oriktigt, ty en sådan hjälpverksamhet finns redan nu, fastän den är knuten till fattigvården. Emellertid har jag försökt göra mig underrettad om, huruvida man inom fattigvården verkligen haft den erfarenheten av dessa hyresbidrag, att de skulle verka konserverande på hyresnivån. Jag har fått ett bestämt nej till svar. Tvärtom, säger man, ha fastighetsägarna ingenting alls emot att få sådana hyresgäster som åtnjuta bidrag från fattigvården till hyornas gäldande. Och detta helt enkelt därför att fastighetsägarna veta, att dessa hyror betalas punktligt och utan svårigheter. Men någon tendens till hyresstegring har man som sagt inte kunnat märka.

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

Jag har nu uppehållit mig vid de skäl som i propositionen och utskottsforlaget ha anförts till förmån för det föreliggande förslaget; jag skall nu be att få komma med mina invändningar. Den allvarligaste invändning man kan resa mot det föreslagna systemet är, förefaller det mig, att det leder till en ordning beträffande bostadsförvaltningen i städerna, som kommer att medföra utomordentligt stora svårigheter, jag skulle nästan vilja säga oöverstigliga svårigheter för kommunerna. Genom att koppla samman bostadsanskaffningen och hyresbidraget tvingas man att sammanföra förmånstagarna, det vill säga de hjälpbehövande, i speciellt för deras räkning uppförda fastigheter, nämligen dessa subventionshus. Detta sammanförande förefaller mig vara en stor olycka. Det blir en anhopning av fattigdom och ekonomisk hjälplöshet. Fattigdomen har redan nu — det veta vi av gammalt — en naturlig benägenhet att röta sig samman, och den benägenheten behöver säkerligen ingen stimulans från det allmänna. Nu kan man naturligtvis säga, att faran med denna anhopning överdrives, och att man med en rationell bostadsförvaltning och ett lämpligt urval av hyresgäster bör kunna undvika en deklassering av dessa fastigheter. Ja, man kan komma ett stycke, men jag vill påpeka, att det här blir praktiskt taget omöjligt att tillämpa ett fritt urval. Det är meningen att hjälpa de fattiga, det är meningen att hjälpa de barnrika familjerna, och det är framför allt meningen att hjälpa barnen och flytta över dem i en hygglig bostadsmiljö. Håller man fast vid detta, så måste man bortse från sådana synpunkter som huruvida föräldrarna i och för sig äro lämpliga och önskvärda hyresgäster eller inte. Man tvingas alltså att gå ifrån de principer och de medel som annars skulle göra det möjligt att hålla fastigheterna uppe på en lämplig nivå i socialt hänseende. Att här föreligger en mycket bestämd fara framgår av ett yttrande över bostadssociala utredningens betänkande, som inte heller har fått någon plats i propositionen, men som lämpligen kan vara förtjänt av att anföras. Det är avgivet av fattigvårdsdirektören i Stockholm, och denne skriver bland annat: »Förslagen att sammanföra ett flertal fattiga, barnrika familjer i särskilda större hus, vare sig nybyggda eller äldre hus, som undergått ändringsarbeten, måste inge stora betänkligheter. Att de minst bemedlade och även de mindre bemedlade sannolikt långt upp på skalan efter inflyttningen i de här ifrågasatta subventionshusen bli mer eller mindre beroende av fattigvårdsunderstöd kan sätta en icke önskvärd prägel på dessa hus. Ur fattigvårdssynpunkt ännu viktigare är emellertid den obestridliga tendens till utbredning av understödsberoendet, som enligt erfarenheten gör sig gällande vid anhopning av personer med ekonomiska förhållanden, som mer eller mindre gränsa till kvalifikationerna för understöd. Det antydda problemet är enligt min mening värt särskilt beaktande.» I detta yttrande skulle jag för min del oreserverat vilja instämma.

När departementschefen anser att man skulle kunna undgå att få husen upptagna av fattigvårdstagare, så tror jag att han fallit offer för fromma önsknin- gar, som inte ha några utsikter att gå i uppfyllelse. Man måste ju nämligen erinra sig, att inte mindre än hälften av alla trångbodda familjer i Stockholm för närvarande äro fattigvårdstagare. Bland dessa befinna sig säkerligen också de som mest äro i behov av hjälp. Skall man hjälpa där hjälpen mest är av nöden, ja, då måste man gå ner till understöds klientelet. Redan av denna anledning tror jag att förvaltningen av dessa subventionshus blir en brydsam och besvärlig uppgift.

Ett annat problem som i detta sammanhang inställer sig blir uthyrningen av de lägenheter, som inte skola upptagas av de subventionerade familjerna. Avsikten är ju att subventionshusen endast till hälften skola användas för barnrika familjer, medan den andra hälften av lägenheterna skall hyras ut i den

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

fria marknaden. Det kommer att bli ett mycket stort intresse för kommunerna att få denna andra hälft uthyrd, ty därav beror ju, hur det hela kommer att slå ut rent ekonomiskt. Det finns också en utväg, nämligen att bygga endast de billigaste och minsta lägenhetstyperna. Dem kan man alltid få uthyrda, de äro alltid efterfrågade. Men detta är naturligtvis inte meningen. Departementschefen förutsätter, att de lägenheter, som inte avses för de barnrika familjerna, skola tillhöra en bättre lägenhetstyp, alltså tvårums- och trerumslägenheter. Men hur man kan räkna med att få dessa uthyrda är för mig en gåta. Anstaltsprägeln över fastigheterna kommer att avskräcka den för övrigt starkt begränsade efterfrågan på fastighetsmarknaden på dylika typer av lägenheter, och följden blir att man får en betydande ledighetsprocent på dessa fastigheter.

Det finns ännu ett problem som skulle förtjäna att i detta sammanhang beaktas, men jag skall inte gå in på det närmare, endast omnämna det. Det är systemet med differentierade hyror. Detta är ett system som erfarenhetsmässigt är oerhört svårt att tillämpa och som kommer att fördyra förvaltningen i en utsträckning som säkerligen inte har varit förutsedd. Man kan anföra många skäl för detta system, men att det i praktiken kommer att visa sig mycket svårhanterligt tror jag vi alla kunna vara ense om.

Allt detta, herr förste vice talman, leder mig till den uppfattningen, att man skulle handla klokt, om man sökte sig fram efter en enklare linje. Det förekommer redan nu, som jag nyss yttrade, i städerna ett inte så obetydligt fastighetsbestånd, som befinner sig i kommunens ägo. Det byggdes upp i början på 1920-talet och omfattar en hel del tvårums- och trerumslägenheter. Dessa lägenheter ha hela tiden varit föremål för en mycket svag efterfrågan. Kommunerna ha tvingats att undan för undan sänka hyrorna, så att de nu befinna sig inte blott långt under självkostnaderna, utan också i underkant av hyrorna i den fria marknaden. Varför inte, frågar jag då, använda dessa lägenheter för det ändamål som här är ifrågasatt? Kommunerna ha ingenting emot det, och bostäderna stå till omedelbar disposition. De äro kanske i viss utsträckning uthyrda, men i så fall upplåtna till sådana personer, om vilka man kan säga att de befinna sig i en ekonomisk ställning, som gör att de utan risk kunna hänvisas till den fria hyresmarknaden. Här har man alltså en grund att bygga på. Vill man sedan gå vidare, så kan man undersöka, huruvida det inte i fastighetsbeståndet på den fria marknaden finns lägenheter som lämpligen skulle kunna användas för detta ändamål. Därvid bör man först naturligtvis se till att de verkligen äro lämpliga, alltså inte gamla och bofärliga lägenheter. Vidare bör man undersöka huruvida det pris, till vilket de utbjudas, kan konkurrera med de pris för vilka lägenheterna i subventionshuset skulle iordningställas. Jag tror att resultatet av en sådan inventering skulle bli, att det redan nu finns tillgång till ett icke obetydligt antal lägenheter, som skulle lämpa sig förträffligt för det ändamål, varom här är fråga. På det sättet skulle man vinna mycket beaktansvärda fördelar. Man fick de subventionerade familjerna spridda över hela bostadsbeståndet, och man slapp undan anhopning i ett slags bättre fattighus. Man undgick hela den vidlyftiga byråkratiska apparat, som oundvikligen blir förknippad med regeringsförslagets förverkligande, och man garderade sig också mot risken av icke önskvärda kastningar i bostadsproduktionen. Men först och sist: man vunne den fördelen att de hjälpbehövande finge välja sig en bostad själva och sluppe fösas samman i kommunalägda kontrollhus eller vad man skall kalla dem.

Jag har, herr talman, försökt att ge skäl för det yrkande som jag nu kommer att ställa. Jag har försökt hålla mig till de rent praktiska omständigheter som inverka på frågans bedömning. Jag vill visst inte förneka, att saken även

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)
har en principiell innebörd. Det är två olika uppfattningar som här stå emot varandra: å ena sidan den uppfattningen att en tryggad folkförsörjning inte är möjlig utan under statskontroll och som följd av statens ingripande, å andra sidan den tron, som även är min, att en effektiv välfärdspolitik verkligen är möjlig inom den fria hushållningens ram.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservanternas förslag.

I detta anförande instämde herr *Carlsson, Carl*.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag måste medge, att det var välgörande att höra denna mycket klara uppläggning av argumentationen från en motståndare till det av utskottet och regeringen förordade förslaget, ty det blir ju bekvämare att diskutera, när man uttrycker sig på ett klart och tydligt sätt.

Jag skall utan vidare medge, att det är två olika system som det här gäller. Jag kommer nu inte att genomgå hela serien av argument som kunna tala för eller emot det av reservanterna förordade förslaget eller som tala för eller emot det av utskottet framlagda förslaget, utan jag skall hålla mig till ett par synpunkter, som efter min mening böra bli avgörande för kammarens beslut.

Den ärade talare, som nyss hade ordet, utgick ifrån, som från ett axiom, att förslaget innebär att kommunerna skola i vissa fastigheter sammanföra ett stort fattigvårdsklientel med många barn. Jag vet, att det finns personer som ha spritt ut den föreställningen, att förslaget i själva verket innebär, att det skall byggas jättekomples, i vilka man skall samla ihop alla de fattiga familjer, som ha minst tre barn. Jag för min del har aldrig tänkt mig något sådant. I själva verket blir det en kommunernas sak att bestämma, vilken typ av byggnader som skall uppföras på grundval av ett beslut i överensstämmelse med utskottets eller regeringens förslag. Om kommunerna vilja bygga stora hus, så är det visserligen ingenting som hindrar att så sker, men om de i stället önska bygga enfamiljshus och tvåfamiljshus och sprida dem över hela sitt område, så finns absolut heller ingenting i det kungl. förslaget eller i utskottsförslaget, som utgör något hinder för en sådan byggnadspolitik. Det har lagts i kommunernas händer att bestämma vilken typ av byggnader, som skall användas. Jag menar därför, att argumentet, att det här vore fråga om att skapa jättelika, litet bättre fattighus, bygger på en ren konstruktion. Jag kan visserligen helt naturligt inte lämna någon garanti för vilken väg kommunerna komma att gå, men det finns i varje fall i det förslag som föreligger ingenting, som anvisar kommunerna såsom särskilt lämpligt att bygga dessa stora fastigheter för att där sammanföra massor av fattiga, barnrika familjer. Därför kan jag heller inte tillerkänna den argumentation, som utgår från en sådan förutsättning, något värde. Låt oss säga, att en enskild person har en fastighet med hundra tvårumslägenheter och att han utbjuder dessa till hundra familjer, som på grund av sin barnrikedom och sin ekonomiska ställning kunna tänkas erhålla subvention. Inte kan man då vägra honom att komma i åtnjutande av denna subvention, om lägenheterna ha tvårummsstandard samt uppfylla hälsovårdsnämndens villkor ur hygienisk synpunkt etc.?

Jag måste säga, att det är en ren konstruktion, att det skulle föreligga någon skillnad på denna punkt. Nej, skillnaden ligger på ett helt annat område. Herr Petersson gav uttryck åt sin säkra förvisning, att den enskilda företagsamheten skulle sörja för, att det blev tillräckligt många nybyggnader, och menade, att man inte genom förhastade åtgärder borde riskera, att det blev en särskild efterfrågan på vissa

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

slag av bostäder med åtföljande risk för prisstegring å desamma. Ja, herr Petersson, det kan man ju säga, men jag är inte övertygad om att så kommer att ske. Man får aldrig glömma, att det ganska självfallet är ett allmänt direkt fastighetsägarintresse, stött av de banker, som väsentligen företräda fastighetsägarna här i landet, att tillgången på bostäder på fastighetsmarknaden inte blir alltför stor, motiverat av att fastighetsägarna önska skydda sig mot en hyressänkingsrisk. Det gäller ju nu — jag medger att detta är ett maximiprogram, som skall genomföras på flera år, men för enkelhetens och begriplighetens skull skall jag ändå hålla mig till dessa siffror — att skapa nya bostäder åt 20,000 familjer, barnrika och mindre bemedlade sådana, med hjälp av hyressubvention. Det betyder åtminstone 20,000 nya rum, sannolikt mellan 30- och 40,000. Låt oss säga, att det stoppar upp, så att denna bostadsproduktion inte kommer till stånd. Det antagandet är precis lika befogat som antagandet, att den ovillkorligen skall komma till stånd, särskilt om man tänker på de föga förmånliga villkor, som utskottet vill bevilja för sådana nybyggnader. Då frågar jag mig: kan inte genomförandet av detta bostadssociala program, därest man inte skapar de garantier, som utskottet och regeringen vilja, leda inte endast till en konservering av hyresvärdet, utan till en faktisk prisstegring, som åter upp statens subvention? Är det inte precis lika tänkbart, att de, som få denna subvention enligt det förslag, som reservanterna ha framlagt, bli landets fastighetsägare, men ingalunda de barnrika familjerna? Det kan precis lika väl tänkas, att hyrorna för de lägenheter, på vilka man vill skapa en extra efterfrågan genom statens subvention, komma att stiga ungefär i proportion till det subventionsbelopp, som ställts till förfogande från statens sida och enligt reservanternas förslag även från kommunernas. Ur min synpunkt förefaller reservanternas förslag ytterligt riskabelt, och jag måste säga, att när jag såg det, blev jag mycket förbluffad över att man kunde framföra detta som en lämplig lösning.

Detta skulle för mig kunna vara huvudsaken. Det finns ju inte något skäl att alltför mycket förlänga denna diskussion, helst som åtskilliga av de problem man här snuddar vid blivit berörda under den föregående debatten, men jag skall tillåta mig att åtminstone säga ett par ord till.

Det förhåller sig inte så, som herr Petersson antog, att ränteläget för de delar av tillskottet, som skulle komma från staten, skulle bli detsamma enligt utskottets och enligt reservanternas förslag. Enligt det förra skulle nämligen räntan på lånen, vilka skulle beviljas upp till 50 % och inte bara till 15 %, som reservanterna föreslå, utgöra genomsnittsräntan på under det senaste året upptagna statslån mot obligationer. Enligt reservanternas förslag skulle räntan bli densamma som den som under de senare åren — alltså, om jag kan läsa rätt, under en följd av år — genomsnittligt beräknats på statslån. Detta betyder, skulle jag tro, att när man vid tidpunkten för upprättande av denna lånefond skall bestämma räntefoten för åtminstone de första årens lånebelopp, kommer man inte till tre procent utan åtminstone till fyra procent. Det vill med andra ord säga, att det blir en ränteskillnad — gärna för mig, om man så vill, till statens förmån — av sannolikt i genomsnitt en procent på de första årens byggnadsverksamhet. Men vidare skulle enligt reservanternas förslag den s. k. femtedelsregeln tillämpas. Det vill med andra ord säga, att det är den öppna marknaden som skall ställa pengar till förfogande, sannolikt upp till en gräns av 75 % av vad som behövs för att uppföra de nya husen, medan statens tillskott skall stanna vid högst 15 %. Även därigenom blir det en ganska avsevärd skillnad i de räntekostnader, som uppstå, därest man accepterar det ena eller det andra förslaget.

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

Jag kanske dåligt förstår mig på ekonomi, men kan det verkligen vara riktigt som herr Petersson sade, att det är likgiltigt, om man i botten på en nybyggnad lägger en fri tomt eller om man så att säga evalverar denna fria tomt i ett kommunalbidrag till den subvention, som det åtminstone finns en viss risk, att hyresvärderna åter upp, så att den aldrig kommer de subventionerade familjerna till godo? Är det verkligen möjligt, att man på det sättet kan evalvera en väsentlig del av de bostadskostnader, som ligga i botten, åtminstone i städer som Stockholm, Malmö och Göteborg, i form av ett enkelt bidrag till hyresvärdarna, tänkt naturligtvis på det sättet, att hyran skall bli så mycket lägre? Metoden att ställa en fri tomt till förfogande och på det sättet från början avskrika en del av bostadskapitalet och inte begära någon avkastning på densamma, måtte väl vara en mycket säkrare utväg att få låga hyror än om kommunerna i efterhand överlämna en kontant summa till de hyresvärdar, som hyra ut bostäder till barnrika familjer.

Jag kan på intet sätt känna mig övertygad av den argumentation, som herr Petersson här har inlåtit sig på. Jag betraktar reservanternas förslag som ett verkligt farligt förslag, jag skulle vilja kalla det ett grundskott mot hela den sociala tanke, som ligger i regeringens och utskottets gemensamma förslag. Det är för mig obegripligt, hur man kan hysa denna, jag höll på att säga naiva tilltro, efter allt vad vi ha erfarit, till den enskilda fastighetsmarknadens möjligheter till anpassning efter sådana här statliga åtgärder. Jag betraktar det som praktiskt taget oundgängligt, att det blir kommunerna som få ta ansvaret för den behövliga nybyggnadsverksamheten, så att man kan bereda ett utrymme utan att skapa en efterfrågan på bostäder, till vilka det inte finns en motsvarande tillgång. Jag tror det är absolut nödvändigt, att det blir kommunerna — eventuellt genom olika stiftelser för att åstadkomma en friare förvaltningsform — som få ta hand om dessa saker. Skulle några nybyggnader inte komma till stånd, så komma vi ur askan i elden med hela detta förslag om hyressubvention till fastigheter, där sådana barnrika familjer skola mottagas.

Innan jag slutar, får jag kanske säga några ord om det belopp, som utskottet föreslår skall anvisas och som endast utgör en tredjedel av det, som begärts av Kungl. Maj:t. Det förhåller sig så, att hela programmet, som jag hoppats skulle kunna förverkligas genom att man slår in på de vägar, som förordats i det kungl. förslaget, skulle kräva ett byggnadskapital på sammanlagt omkring 200 miljoner. Den första tanken var då, att man skulle försöka förverkliga ett program av denna omfattning på ungefär tre år, under vilken tid alltså de 100 miljonerna skulle satsas av kommunerna och de 100 av staten, visserligen i form av lån, och under det första året skulle alltså en tredjedel av detta belopp behöva ställas till förfogande från statens sida. Nu har utskottet föreslagit ett statsanslag av endast 10 miljoner, och det kunde förefalla, som om det inte skulle ligga någon proportion i detta. Men jag vill säga, att jag betraktar principen i detta avseende som avgörande och som det viktigaste och inte det belopp, med vilket man så att säga startar denna verksamhet. Därtill må märkas, att så långt man nu kan förutse, kommer det inte att bli så mycket pengar, som kunna hinna förbrukas under loppet av nästa budgetår. Det måste skapas en ganska omfattande organisation under medverkan från kommunerna, med upplåtande av tomter och med en mängd förberedande åtgärder, innan själva bostadsbyggandet kan påbörjas för att tillgodose det behov, som här anmält sig, och det gör, att jag har kunnat finna mig tillfreds med att riksdagen nu anvisar ett jämförelsevis litet belopp, av det skälet, att det sannolikt kanske inte skall kunna gå åt mera under tiden fram till den 30 juni nästa år.

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

Jag vill säga ett ord till och detta om byråkratiseringen. Menar verkligen herr Petersson, att om man skall lämna ut subventioner till enskilda fastighetsägare, man inte över dem måste skapa en mycket byråkratisk kontroll, om man överhuvud skall kunna förebygga, att hela verksamheten råkar på sned? Jag är ganska säker på att byråkratiseringen i detta avseende först och främst kommer att kännas mycket otrevligare och värre än den kommunala förvaltningen av vissa fastigheter, och byråkratiseringen i allmänhet kommer med all sannolikhet att bli lika svår i varje fall som den byråkratisering, man kan vänta sig i fråga om de kommunalförvaltade husen. Det kan inte hjälpas, att om staten och kommunerna skola på det sätt som reservanterna föreslå bidra att garantera hyrorna eller en del av hyrorna åt enskilda fastighetsägare, måste dessa enskilda fastighetsägare ställas under en kontroll, som sannolikt kommer att kännas mycket obekvämt.

Herr **Petersson, Knut**, erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr statsrådet gjorde gällande, att jag byggt min argumentering på en konstruktion, nämligen i det avseendet, att jag utan skäl förutsatt, att dessa subventionshus skulle komma att bli vanliga hyreshus. Det finns ingenting i propositionen, som säger, att detta behöver bli fallet, menade statsrådet. Nej, det finns ingenting i propositionen, som säger det, men det finns någonting annat som säger det, och det är de ekonomiska realiteterna. Det är inte möjligt att knyta denna hjälpverksamhet till 1-familjshus eller 2-familjshus av den anledningen, att dessa komma att ställa sig för dyra i framställningen och i förvaltningen.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Det var just den replik jag ämnade ge. Statsrådet yttrade, att det finns ingenting som motsäger, att man skulle kunna sprida ut enfamiljshus över en hel stad. Men det är ju så, att kommunerna bland annat skola släppa till fri tomt, och bara den omständigheten gör, att man inom vederbörande kommun söker få det hela så ekonomiserat som möjligt. Det blir, som herr Petersson mycket riktigt sade, alldeles för dyrbart, om husen skola spridas ut på det sättet, och ekonomiska synpunkter måste givetvis träda i förgrunden vid deras utplacering. Detta gör, att lägenheterna bli trängda samman i flervåningshus för att man skall få lägre byggnadskostnad, och det hela råkar alldeles på sned, om det skulle bli för stora kostnader. Att man i allmänhet tänkt sig sådana hyreshus framgår av alla de hörda myndigheternas yttranden, vilka utgått från att så kommer att bli fallet. Statsrådet själv har i propositionen endast försökt avfärda denna anmärkning med yttrandet, att hälften av lägenheterna skulle, för att husen icke skola få för mycken karaktär av anstalter, uthyras till andra familjer än sådana, som ha flera barn, en åtgärd som torde komma att förete svårigheter.

Herr statsrådet yttrade, att reservanternas förslag är ytterst riskabelt, ja farligt och att det innebär ett helt annat system än hans. Ja, det är riktigt, det är ett annat system. Det är andra synpunkter, som där lagts upp och förts fram på lösningen av detta problem. Hela uppläggningsen av reservanternas förslag visar alltså, att det finns andra vägar än de i propositionen angivna, mot vilkas beträdande så många vägande anmärkningar riktats. Bland annat hänvisar jag till det sakkunniga yttrande, som från talarstolen hölls av herr Knut Petersson. Det finns således andra vägar att gå. Jag får öppet bekänna, att när vi under flera dagar behandlat detta ärende i statsutskottet, voro jag och flera med mig mycket starkt betänkta på att återförvisa hela frågan till ny utredning och hemställa om avslag, inte därför, att vi inte voro intresserade för hela problemet, utan därför, att det av alla yttranden, som

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)
inkommit, tydligt framgick, att det i detta problem finns moment som i propositionen icke beaktats, och att det finns andra vägar för att åstadkomma en lösning, vilka propositionen inte tagit hänsyn till. Man måste dessutom uppmärksamma det förhållandet, att den stora utredningen om befolkningsfrågan skulle kunna ägna detta problem förnyad omprövning. Ett skäl för avslag var också, att hela propositionen bar karaktären av att ha kommit till i mycket stor brådska, vilket också framgår av vad jag nyss sade om den korta remisstiden, i det att flera myndigheter sagt, att de bara hade några dagar på sig, när de skulle yttra sig.

Emellertid skulle ett sådant avslagsyrkande genast ha blivit missförstått och misstolkat, och man skulle ha blivit beskyldd för att inte intressera sig för den viktiga sociala sidan av detta problem. Då satte några av de för frågan intresserade reservanterna sig ned för att verkligen på allvar ta upp spörsmålet, om man inte kunde framlägga ett förslag utarbetat efter andra linjer. Resultatet av vårt arbete är vad som framförts i reservationen. Det är klart att vi inte kunnat framlägga något detaljerat utarbetat författningsförslag. Vi ha förutsatt, att därest reservationen bifalles, Kungl. Maj:t skall efter hörande av dem, som i liknande fall bruka hjälpa till, utfärda närmare bestämmelser i ämnet, och jag vägar påstå, att den linje, som reservanterna anvisat för lösandet av detta spörsmål, är vida mera att föredraga än de linjer, efter vilka Kungl. Maj:ts, d. v. s. statsrådets framlagda förslag, har utformats.

Det är riktigt vad herr statsrådet yttrade, att här föreligger en viktig princip, till vilken man skall taga ståndpunkt. Det är just detta, som kammaren bör beakta, ty har man en gång börjat med detta, så kommer det någonting som heter »fortsättning följer», och det program, som skisserats upp i propositionen, är ett mycket stort program, vars realiserande kräver många miljoner i fortsättningen. Det är viktigt, att innan man går in från början på ett nytt system, man gör klart för sig, om man skall gå ena eller andra vägen. Statsrådet har anvisat *sin* väg. Jag måste bestämt avråda från att följa den vägen. Reservanterna ha anvisat en annan väg. Den kan säkert fullföljas efter av Kungl. Maj:t på basis av givna direktiv utformade föreskrifter.

Herr Rickard Lindström yttrade i sitt anförande, att reservanternas förslag var bristfälligt i olika avseenden och att det icke knöt kommunerna vid förslaget så som Kungl. Maj:ts förslag, vidare att det hade förbehållits rätt åt enskilda att komma i åtnjutande av dessa bidrag, att det hade lämnats engångsbidrag till mindre lägenheter, och slutligen skulle, enligt vad herr Lindström underströk, reservanternas förslag, om det går igenom, tarva ett kontrollorgan. Vad den första punkten, nämligen kommunernas ställning, beträffar, torde det taga alldeles för lång tid att läsa upp vad som i den delen kunde anföras, men var och en, som vill läsa reservationen, torde finna, att reservanterna också i sitt förslag förutsatt kommunernas medverkan, i vissa fall kanske kraftigare till och med än Kungl. Maj:t.

Beträffande engångsbidraget, motsvarande intill 10 % av byggnadens värde, för sådana mindre enfamiljshus yttrade herr Lindström, att om en familj har tre barn och ett barn dör, kommer den ej längre att vara berättigad att erhålla bidrag, och då inträder en svårighet, som inte kan bemästras. Likaså om familjen försäljer fastigheten kommer den i samma situation. Ja, det är synnerligen enkelt att ordna den saken. Det bör naturligtvis i de av Kungl. Maj:t utfärdade närmare bestämmelserna föreskrivas, att under vissa förutsättningar skall bidraget återbetalas. Om t. ex. en person, som har eget hem, får ett sådant bidrag och han efter en månad säljer sin fastighet, är det klart att det måste skapas garantier i de blivande bestämmelserna för att han blir återbetalningsskyldig.

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

Så har det sagts, att reservanternas förslag erfordrar ett kontrollorgan. Ja, mina herrar, ett sådant kommer att bli nödvändigt även enligt Kungl. Maj:ts förslag. I det avseendet har redan den bostadssociala utredningen framhållit, att det kräves ett organ inskjutet mellan Kungl. Maj:t och de byggande och fastighetsförvaltande kommunerna. Medicinalstyrelsen förutsätter, att om ett sådant kontrollorgan inrättas det också skall förses med erforderlig hygienisk sakkunskap, men medicinalstyrelsen går ännu längre och säger, att det torde behövas en fortlöpande upplysningsverksamhet bland denna kategori av befolkningen. En fortlöpande övervakning av lägenheternas rätta begagnande och en skärpt bostadsbevakning är alltså ett nödvändigt komplement till en bostadssubvention, säger styrelsen.

I detta uttalande hägrar alltså ett statligt ämbetsverk som följderna av Kungl. Maj:ts förslag, ett statligt ämbetsverk för övervakande och kontroll över de åtgärder, som enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle erfordras. Jag vågar hävda, att reservanternas förslag i och för sig innebär en stimulans till ökad bostadsproduktion under betingelser, som äro mera gynnsamma och bättre än Kungl. Maj:ts förslag innebär. Anordningen med hyresbidrag, där kommunerna skola svara för en så pass betydande del som den, reservanternas föreslagit, är enligt min mening ett lyckligt komplement till de föreslagna åtgärderna. Och då det gäller kontrollen över detta bidrags användande, ha vi där tillgång till de kommunala organen, vilka ju på den grund att kommunerna skola träda in, kunna övervaka och se till att bidragen riktigt användas. Vi skola komma ihåg, att det gäller att använda bidragen till förmån för barnrika familjer, vilka leva under ogynnsamma ekonomiska betingelser.

Jag vågar bestämt hävda, att det system, som reservanternas föreslå, är det bästa. Reservanternas ha velat framställa detta för att komma till en positiv lösning av ett socialt spörsmål, som ligger oss alla varmt om hjärtat. Det kan på denna fråga i socialt avseende inte anläggas några partipolitiska synpunkter. Om sakens stora betydelse äro vi alla ense. Jag kan dock inte underlåta att uttrycka en viss förvåning över att åtskilliga av dem, som tillhöra majoriteten och som representera landsorten, inte kunnat ansluta sig till ett system, som bygger på den fria företagsamheten, som vilar på en bredare bas, som inte begränsar sig till storstäderna och stadsliknande samhällen utan som ligger på en så bred bas, att den omfattar hela landet, och som också vill ge subvention åt egna hem och även i den formen stimulerar tillkomsten av egna hem på olika håll.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Möller**: Det framgick ju av de sista orden, som herr Johansson i Fredrikslund yttrade, att vad han ville visa var, att han och hans medreservanter så att säga bjudit över Kungl. Maj:t. Jag skall inte tvista om denna sak. Det skulle vara mycket angenämt, om så vore förhållandet.

Vad den »breda basen» beträffar, förstär jag inte alls, vad herr Johansson menar, därför att det är precis samma grunder — såsom man finner om man läser utskottsutlåtandet och reservationen — för bidragens utlämnande även till små samhällen, där man skulle tillämpa dessa principer. Det stämmer i varje fall med min tankegång, då jag i propositionen inte talar om: »städer, köpingar och municipalsamhällen» utan om »städer och stadsliknande samhällen».

Jag begärde emellertid inte ordet för att säga detta, utan för att på ett par andra punkter fälla korta repliker till herr Petersson och herr Johansson.

Vad herr Petersson beträffar, förklarade han, att de kalla och hårda ekonomiska realiteterna förhindrade en sådan där spridning av byggnaderna, som

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

jag tänkt mig. Det är verkligen egendomligt att få höra, med vilken tvärsäkerhet man ibland kan yttra sig om saker och ting! Såvitt jag vet, äro de billigaste bostäder, som åstadkommas i Stockholms stad för närvarande, de så kallade småstugorna, vilka i det väsentliga äro enfamiljshus. Det finns alltså uppenbarligen utvägar att skapa mycket billiga bostäder även i enfamiljshus — vi ha ju exempel därpå i denna stad — billigare, såvitt jag vet, än motsvarande bostäder i hyreshus, i varje fall nybyggda hyreshus.

Beträffande »anstaltskaraktären» så vill jag fästa herr Johanssons uppmärksamhet, eller rättare kammarens uppmärksamhet på — ty herr Johansson kan inte vara okunnig om det — att Kungl. Maj:ts förslag inte innefattar något *förbud* att bygga stora hus. Men herrarna ha framställt det, som om det vore ett *åläggande* för vederbörande att bygga stora hus. Det är detta jag opponerat mig emot. I själva verket har jag den respekt för den kommunala självstyrelsen, att jag överlämar åt kommunerna att själva bestämma hurdana hus de skola bygga. Jag hoppas bara, att de skola följa förnuftiga synpunkter, då de göra det. Men jag vill skjuta in den säkerhetsventilen, att *om* kommunerna vilja bygga stora hus, skola i dessa i upp till 50 % av lägenheter-na tagas emot andra hyresgäster än sådana med många barn.

Det har blivit ett slags mani att åberopa myndigheternas yttranden, framför allt från herr Johanssons sida, gentemot den nuvarande regeringen. Det händer naturligtvis ibland, att myndigheterna inte ha samma uppfattning som jag, och det få vi väl på bägge sidor finna oss i, men i detta fall förstår jag inte vad det skall tjäna till att åberopa myndigheterna. Det förhåller sig nämligen så, att vad förslaget allmänna grunder beträffar ha följande myndigheter tillstyrkt: medicinalstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statens byggnads-länebyrå, fattigvårds- och barnavårdsinspektören, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms län, i Uppsala län, i Jönköpings län, i Kronobergs län, i Gottlands län, i Göteborgs och Bohus län, i Älvsborgs län, i Jämtlands län och i Norrbottens län, fastighetskontoret i Stockholm, fattigvårdsdirektören i Stockholm, styrelsen för svenska stadsförbundet, styrelsen för svenska landskommunernas förbund, styrelsen för svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, styrelsen för Fredrika-Bremer-Förbundet och Sveriges husmodersför-eningars riksförbund.

Avstyrkande ha yttrat sig: statskontoret, länsstyrelsen i Örebro län och drätselkammaren i Luleå. Det är hela skörden.

Sedan ha i yttranden, som inte varit avstyrkande, dock väsentliga erinringar gjorts av följande: socialstyrelsen, fullmäktige i riksgäldskontoret, styrelsen för svenska bankföreningen — vars tankar i huvudsak framgå av reservationen; det är ju egentligen svenska bankföreningens uppfattning om hur saken skall lösas, som reservanterna representera — länsstyrelsen i Östergötlands län, länsstyrelsen i Hallands län och länsstyrelsen i Västmanlands län.

Jag har tillåtit mig att uppräknat alla dessa på grund av de fullständigt vilseledande framställningar om myndigheternas hållning, som herr Johansson i Fredrikslund lämnat. Det är ett alldeles övervägande antal myndigheter, som tillstyrkt de allmänna grunderna. Tre myndigheter, däribland drätselkammaren i Luleå, ha avstyrkt dem. Några, men ett ganska ringa antal, ha haft väsentliga invändningar att göra, det måste jag erkänna. Men, mina herrar, de, som uppmärksamt lyssnade till herr Johanssons anförande nyss, måste ha fått fullständigt klart för sig, vilken löslig skiss, som här presenteras från reservanternas sida såsom ett bättre alternativ än det, utskottet tillstyrkt. Ingen kan hindra riksdagen eller denna kammare att göra hur den vill, men nog tycker jag, att det skulle vara egendomligt, om denna lösa skiss verkligen skulle kunna vinna kammarens bifall. Jag vill fästa uppmärksamheten på

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

att herr Johansson inte med ett ord berörde den uppenbara risk man med reservanternas förslag löper, att subventionen blir en subvention åt fastighetsägarna och inte åt de barnrika familjerna.

Vill man stödja de barnrika familjerna, mina herrar, då måste det sörjas för nybyggnader, men det ha reservanterna inte gjort.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**, fick nu ordet för kort genmäle och anförde: Jag vill bara framhålla, att herr statsrådet åberopade dessa yttranden från myndigheterna endast när det gällde de allmänna grunderna, men jag åberopade yttrandena i deras helhet, och då får man en helt annan bild av dessa yttranden. Det finns fall, då vederbörande, som yttrat sig, sagt, att med hänsyn till befolkningsfrågan t. ex. vore åtgärder i detta syfte välbetänkta och önskvärda, men så komma erinringarna och anmärkningarna, och lägger man tillsammans dessa med de principiella uttalandena om de allmänna grunderna, får man en annan bild av de inkomna yttrandena.

Herr statsrådet **Möller**: Ett sådant här gräl är egentligen första kammarens ganska ovärdigt, men jag vill fästa uppmärksamheten på att vad vi här tvista om, är de allmänna grunderna för denna stödaktion, icke de detaljerinringar, som framställts från olika myndigheters sida.

Herr **Nylander**: Herr talman! Vi ha förut i dag i annat sammanhang länge sysslat med detta viktiga problem, om bostäder för mindre bemedlade barnrika familjer, nämligen vid behandlingen av föregående ärende. Jag vill för den skull inte nu då det allmänna läget skildrats både av herr J. B. Johansson och herr Knut Petersson gå in på någon sammanhängande redogörelse för hela detta problem. Jag vill i stället inskränka mig till att taga upp några av de punkter, som statsrådet och chefen för socialdepartementet här anfört.

I sitt första anförande yttrade han, att det är alldeles felaktigt att säga, att han hade tänkt sig, att det skulle bli några mer eller mindre kasernliknande byggnader, där man skulle komma att samla mindre bemedlade barnrika familjer. Ja, det är mycket intressant att höra detta uttalande från herr statsrådet, men det är ganska märkvärdigt, att i så många av de inkomna yttrandena har man just uttalat farhågor för att detta skulle bli fallet. Och varför har man gjort det? Jo, var och en, som läst den bostadssociala utredningens betänkande, har där mycket väl kunnat läsa mellan raderna, i vilken riktning man önskar, att byggnadsverksamheten skall gå. Därför är det inte alls något märkvärdigt, att man från reservanternas sida särskilt strukit under nödvändigheten av att söka undvika sådana åtgärder, som kunna ge anstaltsprägel åt dessa hus, vilka skola härbergera de barnrika familjerna.

Beträffande den kritik herr statsrådet riktade mot lånevillkoren enligt reservanternas förslag får jag säga, att den var ganska oväntad, ty reservanterna ha tagit upp de villkor, som gälla beträffande propositionen nr 215, en proposition som alldeles nytt bifallits av kammaren. Följaktligen kommer all den kritik, som herr socialministern riktade mot reservanterna, såsom en bumerang tillbaka till honom själv beträffande en proposition, som riksdagen nyss bifallit. Jag tycker, att det är märkvärdigt, att statsrådet har så kort minne, att han inte vet vad han föreslagit i den förstnämnda propositionen.

Herr statsrådet har här också ett par gånger använt uttrycket, att »reservanterna inte tänka alls på de barnrika familjerna, utan bara på fastighetsägarna». Jag förstår inte, hur man kan komma till den uppfattningen, men

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

om jag skulle säga, hur jag tror att herr statsrådet och hans partikamrater i utskottet tänkt sig denna sak, så undrar jag, om de verkligen ha tänkt så mycket på de barnrika familjerna. Ha de inte i stället tänkt: »Här skola vi nu socialisera eller kommunalisera bostadsverksamheten och bebyggelsen»? Det är nästan det, som man tror vara det väsentliga motivet för de föreslagna åtgärderna, därför att det är på denna punkt, som skillnaden kommer fram mellan utskottets förslag och reservationen. Utskottsförslaget syftar till en, om man nu vill kalla det kommunalisering eller socialisering av bostadsbyggandet och åtgärderna att skaffa de barnrika familjerna bostad. Det innebär ett avskiljande av alla dessa mindre bemedlade barnrika familjer såsom ett alldeles särskilt klientel, som endast genom kommunens försorg skall kunna få sin bostad. Jag tror, att vi allesamman betacka oss för detta och i stället säga, att det förslag, som är framlagt i reservationen, medför väsentliga fördelar framför vad utskottsmajoriteten har föreslagit. Fördelarna ligga ju först och främst däri, att vi komma ifrån, att kommunen skall vara den, som tar hand om alla dessa åtgärder. Då invändes det, att vi genom reservanternas förslag inte komma att få fram någon nybyggnad. Ja, jag vet inte, hur man kan göra ett sådant påstående, ty uppenbart är, att om det i olika orter framkommer behov eller efterfrågan på lägenheter på, låt oss säga två rum och kök, så kan jag säga med allra största säkerhet, att byggmästare och andra, som syssla med byggnadsverksamhet, sannerligen ha så god näsa, att de ögonblickligen känna i vilken riktning utvecklingen går och komma att inrikta sig just på sådana lägenheter, och de göra det mycket fortare och med mycket hastigare resultat än vad någonsin kommunen kan göra enligt dessa anordningar, som av utskottets majoritet föreslagits.

Vidare har det talats om, att man i reservanternas förslag inte tillräckligt kraftigt fått med det kommunala intresset. Det är ju i utskottsmajoritetens förslag inkopplat genom att det skall skänkas fri tomt och beviljas ytterligare andra bidrag. Jag vill härtill säga, att det föreliggande förslaget enligt reservationen kopplar just in kommunerna på den punkten, där det verkligen skulle kunna bli ett missbruk eljest, och det är när det gäller att lämna hyresbidrag. Jag vet, att det är en mycket kinkig punkt, och det har sagts till mig: Vad är det som hindrar, att kommunens representanter, fastighetsägare och hyresgäster slå sig ihop och säga, att det här är ett väldigt bra sätt att klå staten? Det kunna de mycket väl göra särskilt med utskottsmajoritetens förslag, enligt vilket kommunen inte bidrager med något belopp till denna hyressubvention. Därför ha vi reservanter ansett det nödvändigt att koppla in kommunernas ansvar på ett sådant sätt, att det verkligen är kännbart och att det blir en hämsko för de kommunala myndigheterna att inte gå alltför oförsiktigt fram.

Det har också sagts här — jag tror, att det var herr Lindström, som var inne på det — att det skulle vara omöjligt att ordna en kontroll beträffande dessa enskilda fastigheter, där de barnrika familjerna skulle komma att bo. Jag skulle tro, att herr Lindström har gripit den farhågan mera ur luften, ty är det icke så i våra kommuner, herr Lindström, att det finnes organ, i allmänhet någon drätselkammaravdelning eller annan nämnd, som redan nu är mycket van att sköta sådana angelägenheter, och det torde icke vara någon som helst svårighet att då koppla in det kommunala intresset och den kommunala omsorgen i denna sak.

Sedan riktade sig herr Lindström också mot den tanken, att man skulle kunna kapitalisera hyresbidraget och lämna detta till hjälp vid ordnandet av ett eget hem eller en småstuga, och det mest avskräckande exemplet, som herr Lindström kunde hitta på var en familj med tre minderåriga barn just nu

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

men där om några år det ena kommit över minderårighetsgränsen eller dött, så att familjen då inte längre skulle vara berättigad till någon hjälp. Ja, om nu detta skulle ske i några fall, är då någon skada skedd, herr Lindström? Vi ha ju fått en bra lägenhet för en familj och detta till en ganska ringa kostnad för det allmänna, ty man kan lätt räkna ut, att ett bidrag en gång, exempelvis med 10 procent på byggnadskostnaden, ställer sig väsentligt billigare, än om man skall under en lång följd av år framåt lämna en årlig subvention. Jag bryr mig inte om att göra några kalkyler i fråga om detta. Det kan vem som helst roa sig med att göra, och han kommer mycket snart att bli övertygad om lämpligheten av åtgärder i sådan riktning.

Det har också sagts: vad är det som hindrar, att den där egnahems- eller småstugebyggaren, när han fått huset färdigt med tillhjälp av detta engångsbidrag, sedan omedelbart säljer huset med stor vinst? Ja, det är mycket lätt ordnat genom att föreskriva, att han, om han säljer huset inom ett visst antal år, omedelbart får återbetala subventionen, och då är ingen skada skedd, ty då kan denna subvention användas för att hjälpa en annan familj. Det torde icke vara svårt att giva en sådan utformning åt detta förslag, att några erinringar inte skola kunna riktas mot detsamma, och när det nu framkommit kritik mot att inte några närmare riktlinjer dragits upp för denna verksamhet, så vill jag framhålla att det är väl ovanligt, att någon begär att ett utskottsutlåtande skall vara så i detalj utarbetat att det innehåller alla erforderliga instruktioner, som skola gälla för verksamheten. Vi ha tvärtom sagt, att vi tro, att med de anvisningar, som här äro lämnade, skall Kungl. Maj:t mycket väl kunna göra detta, och på den punkten har jag fullt förtroende för socialdepartementets chef och hans närmaste tjänstemän, och tror att de mycket väl kunna göra detta på ett förnuftigt sätt.

Sedan kan jag inte underlåta att här påpeka en annan sak, därför att jag vill inte, att det skall sägas efteråt, att man inte har observerat de konsekvenser, som hela denna verksamhet kan föra med sig. Det har talats om att vi skulle ha omkring 20,000 familjer här i landet, som leva i alltför små bostäder och för vilka man skulle behöva vidtaga åtgärder. Man skulle behöva hjälpa dessa 20,000 familjer med ett belopp, som efter vad jag kunnat räkna ut — och jag tror det stämmer även med vad propositionen kommit till — uppgår till i genomsnitt en 300 kronor per år. Det skulle bli en summa, om hela programmet bleve genomfört, på 6 miljoner årligen. Det räcker således ingalunda, vare sig man går på utskottsmajoritetens eller på reservanternas linje, med det belopp, som föreslagits i år, ty man kan naturligtvis inte tänka sig, att denna verksamhet gäller endast nästa budgetår och att den sedan klippes av, utan man får tänka sig, att den familj, man hjälpt in i den större lägenheten, får man också hjälpa en hel del år framåt. Det kommer sålunda efter vad man nu kan förstå, om några år, om man fullföljer programmet och bygger ut det undan för undan, att krävas en årlig utgift i statsbudgeten på minst 6 miljoner. Jag ser detta med öppna ögon, ty jag menar som så, att likaväl som jag är beredd att vara med på ytterligare utgifter för folkpensioneringen, är jag också beredd att så att säga börja i den andra ändan och försöka se till, att de barnrika familjer, som inte själva kunna skaffa sig en sund bostad, få denna hjälp. Jag anser detta problem synnerligt viktigt och vill söka bidra allt vad jag kan för att få dessa barnrika familjer och dessa ungdomar att växa upp i den lyckligaste omgivning och den lyckligaste miljö och bästa förhållanden, som man kan ordna för dem. Därför ber jag, herr talman, att få på grund av de stora fördelar, som reservationens förslag innebär, yrka bifall till detsamma.

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

Herr Björck, Wilhelm: Debatten har ju pågått så länge, att man drar sig för att ytterligare förlänga den, men det är ett par synpunkter, som jag skulle vilja tillåta mig att i största korthet erinra om.

Då herr J. B. Johansson i början av debatten lamenterade över den korta remisstiden, vill jag i sanningens intresse nämna, att remisstiden var praktiskt taget fyra veckor. Det kan ju tyckas vara en kort tid. Det gällde emellertid en direkt remiss till vederbörande drätselkammare, icke via länsstyrelserna, just för att dessa fyra veckor skulle kunna till fullo utnyttjas. Men därjämte bör man erinra sig, att frågan för dessa myndigheter inte var ny. Under fjol-året avgav nämligen bostadssociala utredningen ett förslag, som den gången remitterades till alla myndigheterna, och det förslag, som nu föreligger, bygger i mycket väsentlig utsträckning på de erfarenheter, som den gången framkommo under remissen. Den, som läst de sakkunnigas betänkande, har den saken fullt klar för sig, men jag går ut från, att kammarens ledamöter inte varit i tillfälle att allmänt göra detta.

När vidare herr J. B. Johansson gjorde gällande, att reciten i propositionen var för kortfattad, vill jag säga, att det är naturligtvis mycket lättare att göra tjocka propositioner än att göra tunna. Det är nämligen lättare att klippa allt som står i yttrandena och skicka det till tryckeriet, men man tillrättalägger saken för utskottet, eller åtminstone för kammaren, om man i någon mån förkortar och refererar, och det är vad som här skett. Yttrandena finnas ju alltid tillgängliga för den, som är särskilt intresserad.

Såvitt jag kunde uppfatta, gjorde herr J. B. Johansson också gällande, att statskontorets yttrande icke ordentligt återgivits. Emellertid står på sid. 14 allt vad herr J. B. Johansson anförde, att han inhämtat från yttrandet i original, och till yttermera visso finnes detta direkt bemött på sid. 24 i departementschefens anförande. Det exemplet var alltså inte särskilt talande beträffande de i reciten borttappade synpunkterna.

När jag så kommer till det här föreliggande förslagets realiserande enligt reservanterna, så är det i alla fall två synpunkter, som jag tror man gör klokt i att beakta. Den ena gäller gränsdragningen gentemot fattigvården. Från Kungl. Maj:ts sida har det varit angeläget att så skarpt som möjligt markera gränsen mot fattigvården, så att detta hyresklientel inte skulle bli ett fattigvårdsklientel, icke bli understödstagare. Den saken är särskilt belyst på sid. 29 i propositionen, där det står: »Beträffande urvalet av hyresgäster anser jag i likhet med de sakkunniga, att vissa inkomststreck icke böra fastställas i författningen. Jag vill tillägga, att det ur praktisk synpunkt torde vara olämpligt att draga inkomststrecken så lågt, att hyresgästerna till någon större del komma att utgöras av understödstagare. Sådana kunna å andra sidan icke helt uteslutas, lika litet som familjer, som sakna hemorts rätt inom kommunen, men som av sitt arbete äro där bundna. Den urvalsregel, som kommit till uttryck i de sakkunnigas förslag, synes mig ägnad att motverka de sakkunnigas syfte att undvika fattigvårds- och välgörenhetsprägel över de föreslagna åtgärderna.» Därför har departementschefen härvidlag gått in för en ändring. Det är alltså vad jag velat säga om propositionens ställning i detta avseende. Men var och en inser väl, att om man i stället skulle gå över på reservanternas linje och säga, att kommunerna få lämna en tredjedel av den årliga subventionen, så bleve frestelsen för särskilt de större kommunerna att använda detta såsom en statsunderstödd fattigvård uppenbarligen mycket stor, och det system, som här rekommenderas av reservanterna, är sålunda, såvitt jag förstår, direkt ägnat att stimulera storstäderna att på staten övervältra en del av sin fattigvårdsbörda.

Sedan skall jag bara tillåta mig att erinra, att efter det beslut, som första

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)

kammaren för ett par timmar sedan fattade i det föregående ärendet måste det bli en mycket egendomlig korrespondens mellan den lånefond, vi då beslutade inrätta, och den lånefond, som reservanterna här föreslå. För så vitt jag kan utläsa, är det endast en punkt, där de skilja sig. Förmånerna beträffande dessa lån, som reservanterna vilja tillhandahålla, äro inte så stora som enligt Kungl. Maj:ts förslag. De äro precis lika stora som när det gäller ny- och ombyggnadslånen. Den enda punkt, där denna reservation skiljer sig från det beslut vi fattade beträffande de tre miljonerna, är, att här skall lånefonden användas för bostäder åt *barnrika* familjer. Eljest skulle det bli en lånefond, som fullkomligt överensstämmer med den, som nyss beslutats beträffande ny- och ombyggnad av fastigheter.

Jag ber, herr talman, att med dessa erinringar få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Jag återkommer till småstugorna. Det är för mig mycket överraskande att från statsrådsbanken i dag höra den uppfattningen framföras, att denna typ av bostäder skulle kunna i någon nämnvärd mån användas för här ifrågavarande ändamål. Bostadssociala utredningen hade en helt annan uppfattning, och det finnes i propositionen ingenting, som ger vid handen, att föredragande departementschefen tagit avstånd från denna uppfattning. Bostadssociala utredningen förordar en hustyp om 3 å 4 våningar, och det måste, såvitt jag förstår, bli typiska hyreshus.

Beträffande småstugornas lämplighet för ändamålet har jag ingenting som helst att invända. Jag anser, att den typen är den lämpligaste, som överhuvud taget kan komma i fråga, men möjligheten att i någon väsentlig utsträckning använda den förefaller mig som sagt vara minimal. Jag finner denna uppfattning bestyrkt icke blott av den nyssnämnda utredningen, utan jämväl av yttrandet av den myndighet, som har den ojämförligt största erfarenheten i fråga om småstugebebyggelse, nämligen fastighetskontoret i Stockholm.

Jag skulle sedan också vilja säga ett ord om dessa tillstyrkande och avstyrkande yttranden, om vilka herr statsrådet nyss talade. Det beror här naturligtvis helt och hållet på vad man anser, att vederbörande myndighet har tillstyrkt. Herr statsrådet talar om att de ha tillstyrkt de »väsentliga grunderna». Ja, det kan man säga, att reservanterna också ha gjort. Reservanterna ha uttalat sitt odelade instämmande i tanken på att staten i väsentlig utsträckning skall bidra till att lätta trångboddheten för de barnrika och mindre bemedlade familjerna. Men kommer man sedan till detaljerna, så kan det ju bli fråga om huruvida yttrandena verkligen äro till- eller avstyrkande. Jag har här framför mig ett av dem, som herr statsrådet betecknade såsom tillstyrkande, och det är alldeles riktigt, att förslaget där tillstyrkes i princip. Bland de invändningar, som göras, äro emellertid sådana fullkomligt avgörande invändningar som den, att hyreshjälpen icke bör knytas uteslutande till de av kommunerna byggda och kontrollerade subventionshusen, utan att den jämväl skall kunna knytas till enskilda fastigheter. Detta är ju precis vad reservanterna yrka. Anser man, att fastighetskontoret i Stockholm tillstyrker regeringens förslag, då kan man precis lika gärna säga, att reservanterna också tillstyrka regeringens förslag.

Herr statsrådet Möller: Om jag inte missuppfattat uttalandet, har herr Petersson förklarat, att regeringen inte har tagit avstånd från tanken, att det skulle byggas tre- eller fyra våningshus. Det där är ju en fråga om hur man skall läsa vad som står i propositionen. Jag har inte ansett, att man kan förbjuda kommuner att uppföra tre- eller fyra våningshus, men jag har särskilt

Ang. beredande av bostäder åt barnrika familjer. (Forts.)
 understrukt, att i fråga om valet av hustyper och lägenhetsutrustning bör vidsträckt frihet lämnas kommunerna att anpassa detta efter ortens förhållanden och behov. Det är alltså överlämnat helt och hållet åt kommunerna. Enligt propositionen kan subvention lämnas även för enfamiljshus. Jag kan därför inte erkänna, att inte tillbörlig uppmärksamhet skulle ha ägnats denna fråga, men jag får säga, att så långt som till ett direkt förbud för vissa hustyper har jag inte ansett mig kunna gå, och jag vill fästa uppmärksamheten på att reservanternas förslag icke upptager något sådant förbud. Det enda de uppnå är, att enskilda fastighetsägare bjuda ut lägenheterna i sådana hustyper, under det att kommunerna praktiskt taget ställas utanför.

Jag skall inte förlänga debatten, ehuru många synpunkter ännu kunde ha varit av intresse att anföra.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav upp-sattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 144, röstar
 Ja;

Den, det ej vill, röstar
 Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 50.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 145, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en lånefond för lant-arbetarbostäder, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets memorial nr 146, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ändrade grunder för rundradioverksamheten.

*Samman-
jämnings-
förslag ang.
grunderna för
rundradio-
verksamheten.*

Sedan kamrarna stannat i skiljaktiga beslut beträffande statsutskottets utlåtande nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för anordnandet av rundradioverksamheten i Sverige jämte i ämnet väckta motioner, hade utskottet, i syfte att åstadkomma sammanjämkning mellan dessa beslut, i det nu föreliggande memorialet hemställt, att riksdagen måtte, båda kamrarna med frånträdande av sina förut i ärendet fattade beslut, godkänna en motivering och hemställan av den lydelse, memorialet visade.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Asplund*, *Wallés*, *Anderson* i Råstock, *Eriksson* i Stockholm och *Andersson* i Prästbol, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det föreliggande memorialet har formen av ett sammanjämningsförslag, men i realiteten kan det inte betraktas som en sammanjämkning.

Att gemensam votering bör anses utesluten i denna fråga, följer ju redan därav, att, såsom det klart uttalats i statsutskottets utlåtande nr 115, syftet har varit ett *förstatligande* av radioverksamheten och att för detta ändamål ett anslag skulle anvisas. Då nu förstatligandet avslagits av första kammaren, så är det klart, att den frågan såsom varande den väsentliga icke kan bli föremål för gemensam votering. Men man har försökt en sammanjämkning, och jag vill då påpeka, att denna sammanjämkning strider mot allt vad sammanjämkningar hetat förut. Här föreligger ett positivt beslut i den ena kammaren och ett negativt beslut i den andra, och det enda man då hänger upp sig på är, att i första kammarens beslut, som innebar bifall till utskottets hemställan, också fanns en punkt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle ge tillkänna, vad utskottet anfört i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition. Detta är emellertid icke något självständigt förslag. Här förelåg en proposition, som riksdagen måste besvara. När då första kammaren avslår huvudyrkandet i denna proposition, angående förstatligandet och anvisandet av medel härför, så måste ju utskottet föreslå, vad som skall sättas i skrivelsen, då det väsentliga i denna kungliga proposition varit dess motivering. Det är således i grund och botten endast en följd av formell natur, att utskottet här föreslagit, att i skrivelsen skulle anges det och det, vilket i annat fall alldeles självklart hade kommit dit.

Jag kan inte finna, att den omständigheten, att utskottet gjort en överloppsgärning, kan förändra beslutets karaktär av att vara negativt. För andra kammarens del behövdes ingen sådan skrivelse, då dess beslut var ett annat än första kammarens. Man biföll reservationen, och det betydde, att man biföll propositionen. Då så skett, erfordras ingen motivering.

Nu hemställer utskottet, att båda kamrarna med frånträdande av sina beslut skola besluta angående innehållet i *svaret* till Kungl. Maj:t på ett sätt, som i stort sett överensstämmer med första kammarens beslut. Det föreligger egentligen två skiljaktigheter. Den ena är, att de 5 procenten ha nedsatts till 4, och den andra är, att de två ledamöter, som Kungl. Maj:t skulle utsett i styrelsen, ha ökat med en. I motsvarande grad har antalet av bolagsstämman utsedda ledamöter sänkts.

Hur skall man nu enligt vanligt förfarande vid sammanjämkningar betrakta detta? Jag kan inte finna, att här i själva verket föreligger någonting annat än *ett nytt förslag* från utskottet angående innehållet i svaret till Kungl. Maj:t. Ett svar skall avgas. Då skall efter hittills gällande regler antingen, när

Sammanjämningsförslag ang. grunderna för rundradioverksamheten.

(Forts.)

kamrarna ha olika motivering, hela motiveringen bortfalla — så kan man ju svårligen göra här; man kan naturligtvis skriva till Kungl. Maj:t, att alltsamman förfallit, men det passar ju inte riktigt väl i stycke — eller också får man gå den vägen, att man tar båda kamrarnas särskilda beslut vart för sig. Detta erbjuder stora svårigheter, då den ena har avslagit och den andra bifallit propositionen och den, som avslagit densamma, gjort vissa uttalanden i motiveringen.

Nu har genom båda kamrarnas skiljaktiga beslut även första kammarens särskilda skrivelsebeslut förfallit. Då synes det mig tämligen likgiltigt, om riksdagen skriver tre eller två ledamöter, 4 eller 5 %. Eftersom intetdera binder Kungl. Maj:t, kan jag naturligtvis vara med om ett bifall till utskottets förslag här, så att kammaren för sin del bifaller detta *nya förslag angående innehållet i det svar*, som skall avlätas. Men jag kan omöjligen finna, att det är någon större reson i det hela. Om alltsamman faller och riksdagen ingenting skriver annat än att frågan har förfallit, så har Kungl. Maj:t fria händer; om riksdagen skriver detta, som nu föreslagits, så har Kungl. Maj:t precis lika fria händer. Det förefaller mig därför onödigt att taga detta beslut, men då det är en onödighet, som är oskadlig, för såvitt man från början bara slår fast, att det inte är något prejudikat angående en sammanjämnning, utan att det är ett nytt förslag till svarsskrivelsens innehåll, så har jag ingenting att erinra emot utskottets framställning.

Herr Walles: Herr talman! Jag anhåller att få yrka avslag på detta sammanjämningsförslag på den grund, att det enligt min mening icke är tillfredsställande. Det innesluter icke rätt för staten att inneha aktier i radiobolaget vilket jag anser vara förutsättningen för, att staten skall få tillbörligt inflytande över denna verksamhet. Jag för min del beklagar att så ej skett, därför att jag tror — som jag tidigare yttrat vid behandlingen här — att frågan härmed inte blir löst och att den arbetsro, som vi alla säga oss önska för radiobolaget, icke kommer att inträda. Det skall säkerligen framdeles visa sig, att så blir fallet, och jag anser därför för min del det bästa nu vara, att förslaget faller.

Jag yrkar sålunda avslag.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Den siste ärade talaren framställde sitt avslagsyrkande under den motiveringen, att han föll tillbaka på själva sakfrågan, och ansåg, att då inte hans och hans meningsfränders yrkande blev bifallet, var det bättre, att memorialet avlogs och hela frågan föll. Herr Walles och hans meningsfränder hade dock en annan uppfattning inom utskottet, där de hävdade, att man bort lösa denna fråga genom gemensam votering, vilket jag däremot anser icke kunna ske, då tyngdpunkten här ligger på själva organisationen.

Då herr Reuterskiöld inte gjorde något yrkande annat än om bifall till memorialet, skall jag inte gå in på hans yttrande. Jag vill emellertid säga, att i detta memorial har man så långt man överhuvud taget kunnat det, varit tillmötesgående. Man har givit Kungl. Maj:t rätt att utse tre styrelseledamöter — därav styrelsens ordförande — telegrafstyrelsen en och bolagsstämman tre av styrelsens ledamöter. Det vill med andra ord säga, att statens representanter äro i majoritet. Vidare har man ökat ut statens inflytande på revisionen genom att, i stället för att staten nu utser en revisor, föreslå, att staten utser två revisorer och bolagsstämman en. Staten har alltså majoritet även inom revisionen. Slutligen har man maximerat utdelningen till 4 %. Jag måste säga,

Sammanjämningsförslag ang. grunderna för rundradioverksamheten.

(Forts.)

att detta är ett medgivande, som är ganska långt gående och som borde kunna accepteras av motsidan. Vad som gör, att jag för min del har velat medverka till framläggandet av detta sammanjämningsförslag är den omständigheten, att det är mycket önskvärt, att frågan avgöres med hänsyn till att vederbörande behöva arbetsro och arbetslugn och få veta, hur organisationen skall ordnas. Ur dessa synpunkter har jag varit med om att göra dessa eftergifter och bidra till att få detta sammanjämningsmemorial till stånd.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Utskottet har här sin plikt likmätigt försökt få sammanjämkning till stånd, och det har lyckats. Det kan möjligen sägas, att första kammaren i detta fall har fått göra för stora eftergifter, men jag tror, att för frågans lyckliga lösning har detta varit nödvändigt.

När nu herr Walles säger, att han vill ha arbetsro, inom styrelsen, så undrar jag, om man inte genom bifall till sammanjämkningen kan vinna densamma. Jag har aldrig hört, att det tidigare har rått någon oro inom styrelsen för radioverksamheten, och jag hoppas, att när nu statens inflytande efter sammanjämningsförslaget kommer att bli ännu större, så skall det inte i någon grad störa arbetsron utan tvärtom befrämja ett gott arbete även i fortsättningen.

Det är dessa synpunkter, som göra, att jag också ber att få yrka bifall till utskottets sammanjämningsförslag.

Herr Wagnsson, Ruben: Herr talman! Ehuru med en viss tvekan skall jag be att få yrka bifall till det föreliggande förslaget till sammanjämkning. Vad som gör, att jag ställer mig på denna ståndpunkt, är närmast det förhållandet, att enligt det föreliggande förslaget kommer statsinflytandet i Radiotjänst att stärkas på ett sådant sätt, att det avgörande inflytandet i styrelsen ligger hos statens representanter. Det är ju då en ganska stor skillnad mellan det beslut, första kammaren fattade för några veckor sedan, och det beslut, kammaren nu står i beredskap att fatta. Enligt det tidigare beslutet skulle fortfarande majoriteten i styrelsen komma att ligga i händerna på de enskilda intressenterna, enligt det här föreliggande förslaget övergår majoriteten till representanter för statsintresset. Jag tror, att den lösning man här vinner av frågan, är väsentligt sämre än den lösning, som tidigare förelåg för kammaren i form av en reservation inom utskottet, men jag vill inte för min del taga risken av att det hela denna gång får ett negativt resultat. Därför ansluter jag mig till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu förevarande memorialet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 11, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under riksstatens elfte huvudtitel, i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten;

nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlagskapital för upprättande vid institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas av en materialdepå för blinda kvinnor;

nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 174 gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisnings- m. fl. anstalter;

nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statskontoret för budgetåret 1935/1936 m. m.; samt

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till Tullverket: Omkostnader.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Ang. stämpelavgiften för viss donation till Gävle stad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 151, i anledning av väckta motioner om restitution till Gävle stad av viss del av stämpelavgiften för en av änkefru Antonie Rettig gjord donation.

I två likalydande motioner, väckta den ena, nr 148, inom första kammaren av herr *N. S. Norling* m. fl. och den andra, nr 267, inom andra kammaren av herr *Nils Holmström* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att av stämpelavgiften för »John och Antonie Rettigs museifonder till Gefle stad» skulle återbäras och tillgodoföras museifonderna ett belopp av 306,980 kronor, motsvarande skillnaden mellan stämpelavgiften för museifonderna enligt nu gällande arvsskattetariff och den tariff, som varit tillämplig före den 1 juli 1933.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet anført:

»Syftet med det i förevarande motioner väckta förslaget har synts utskottet beaktansvärt. Emellertid har utskottet ansett sig icke böra för närvarande taga bestämd ståndpunkt till förslaget, innan en klarläggande utredning verkställts, huruvida och i vilken omfattning Gävle stad kan fullgöra de av testator för donationens mottagande uppställda kraven. En dylik utredning torde kunna medhinnas före detta års utgång.

Utskottet anser sig fördenskull för närvarande böra hemställa, att herr *Norlings* m. fl. och herr *Holmströms* m. fl. ovanberörda motioner (I: 148 och II: 267) icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr Norling: I egenskap av motionär i denna fråga anhåller jag, herr talman, att få tacka statsutskottet för dess utomordentligt välvilliga avslagsmotivering.

Syftet med de väckta motionerna var, som kammaren vet, att få till stånd en partiell restitution av de betydande arvsskattebelopp, som hade drabbat John och Antonie Rettigs museifonder till Gefle stad. Utskottet har nu i sitt utlåtande deklarerat såsom sin uppfattning, att syftet med det i motionerna väckta förslaget kan betecknas såsom beaktansvärt, men å andra sidan har utskottet icke nu velat taga bestämd ståndpunkt till detta förslag, utan förordar, att en klarläggande utredning först verkställles, så att man får veta, huruvida och i vilken omfattning Gävle stad kan fullgöra de av testator uppställda kraven.

Jag är bemyndigad av mina medmotionärer att jämväl å deras vägnar tillkännage, att vi finna det synnerligen rimligt, att en sådan utredning får föregå det slutliga avgörandet i frågan. Jag tror mig också å Gävle stads vägnar våga försäkra, att allt skall göras för att utredningen skall bli både snabb och grundlig. Det torde dock redan nu kunna sägas, att de kommunala myndigheterna i Gävle självklart betrakta det som en hederssak för staden att på

Ang. stämpelavgiften för viss donation till Gävle stad. (Forts.)

bästa sätt fullgöra de förpliktelser, som ett mottagande av donationen skulle medföra. Men å andra sidan är det ju uppenbart, att detta endast kan ske, för såvitt det donerade beloppet får komma till användning för det avsedda ändamålet utan att reduceras i större omfattning än vad som kunde förutses vid den tidpunkt, då testamentet upprättades. Donators avsikt med dessa donationer var att möjliggöra skapandet av en betydelsefull kulturinstitution, som skulle kunna bli till avsevärd nytta för hela nedre Norrland liksom också för därtill gränsande områden söder om Dalälven. Motionärerna våga draga den slutsatsen av vad utskottet skrivit, att detta syfte kommer att behjärtas vid ärendets fortsatta behandling. Då grundad anledning synes mig föreligga att förutsetta en välvillig inställning jämväl från regeringens sida, så acceptera motionärerna med tacksamhet det uppskov med frågans avgörande, som ett bifall till statsutskottets förslag i realiteten innebär.

Jag ber alltså, herr talman, att få hemställa om bifall till det föreliggande utskottsförslaget.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i hälsovårdsstadgan samt omorganisation av distriktsvården m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte en i ämnet väckt motion, allt i vad rör pensionsväsendet;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts under vissa punkter av elfte huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer samt åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 74, i anledning av väckt motion om provisoriskt dyrortstillägg åt befattningshavare i statens tjänst i Stockholm och vissa förorter till Stockholm, i vad motionen rör till bankoutskottets handläggning hörande ärenden;

nr 75, angående provisoriskt dyrortstillägg under budgetåret 1935/1936 till befattningshavare vid riksdagens verk;

nr 76, i anledning av väckta motioner angående tillhandahållande av statsobligationer för lösning av skogsägarnas kreditfråga;

nr 77, i anledning av väckt motion om viss lönefyllnad till statstjänstemän i Linköping i vad motionen rör till bankoutskottets handläggning hörande ärenden;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 207, punkten 16, angående pension åt verkställande ledamoten i djurgårdskommissionen, f. d. översten C. S. I. Petersson;

nr 79, i anledning av väckta motioner angående trafikeringen av Åmål—Årjängs järnväg;

nr 80, med förslag till ny instruktion för riksdagens revisorer vid riksbankens avdelningskontor i orterna;

nr 81, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående omändrings- och förbättringsarbeten inom riksbankens byggnad i Stockholm;

nr 82, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag angående vissa ändringar i reglementet för riksgäldskontoret;

nr 83, angående pension åt f. d. bankosekreteraren E. G. Langborg;

nr 84, angående regleringen för budgetåret 1935/1936 av utgifterna under huvudtiteln riksdagen och dess verk m. m.;

nr 85, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning med förslag till vissa ändringar i staten för riksbanken; samt

nr 86, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

första lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för tiden från och med den 1 maj 1935 till och med den 30 juni 1936; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 85, i anledning av väckt motion om provisoriskt dyrortstillägg åt befattningshavare i statens tjänst i Stockholm och vissa förorter till Stockholm, i vad motionen rör jordbruksärenden; samt

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1935/1936 jämte en i ämnet väckt motion, allt i vad rör jordbruksärenden.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4.53 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 4 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner. *Anslag till beredskapsarbeten m. m.*

I en till riksdagen avlåten, den 5 april 1935 dagtecknad proposition, nr 231, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels till statliga och kommunala beredskapsarbeten för budgetåret 1935/1936 anvisa ett reservationsanslag av 4,500,000 kronor;

dels ock godkänna av departementschefen förordad ändring i grunderna för användningen av i propositionen omförmälda anslag till lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

dels två likalydande, väckta den ena, nr 344, inom första kammaren av herr *J. B. Johansson* m. fl. och den andra, nr 625, inom andra kammaren av herr *A. Lindman* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte vid beviljande av anslag i anledning av arbetslösheten beakta de i motionerna anförda synpunkterna rörande de bristfälligheter, som vidlådde de allmänna arbetena i öppna marknaden såsom medel mot arbetslösheten, och i överensstämmelse därmed vid prövning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. dels avslå Kungl. Maj:ts hemställan om anvisande av ett reservationsanslag av 4,500,000 kronor till statliga och kommunala beredskapsarbeten för budgetåret 1935/1936, dels ock förklara, att vad som vid innevarande budgetårs utgång återstode av tidigare beviljade anslag till lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet där- efter ej längre skulle stå till Kungl. Maj:ts förfogande för det med anslagen avsedda ändamålet,

dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 345, inom första kammaren av herr *C. I. Asplund* och den andra, nr 630, inom andra kammaren av herrar *E. Hage* och *O. W. Lövgren*, vari hemställts, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m., ville medgiva, att Kungl. Maj:t finge disponera den behållning, som uppstått å det av 1934 års riksdag för gråbergsbrytning i Kiirunavaara beviljade reservationsanslaget å 2 miljoner kronor och som vid februari månads utgång uppgått till ungefär 1,055,000 kronor, till bekostande eller understödjande av i motionen angivna arbetsföretag och malmförädlingsförsök i den mån de efter Kungl. Maj:ts prövning befunnes lämpade att i första hand bereda ökade arbetstillfällen för de ännu endast på halv tid arbetande malmfälsarbetarna och därtill kunde vara ägnade att bereda ökad avsättning för den hittills mera svårsålda malmmullen från Gällivare malmberg och därmed ökad brytning vid detta fält, varigenom även en viss malmfrakt över Luleå skulle säkerställas;

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

dels en inom andra kammaren av herr *C. P. Ossbahr* väckt motion, nr 599, vari hemställts, att, därest anslag beviljades till statliga beredskapsarbeten, därvid måtte av riksdagen bestämmas, att dessa medel helt skulle avse försvarsändamål;

dels en inom andra kammaren av herrar *E. Åqvist* och *C. O. Johanson* i Huskvarna väckt motion, nr 623, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå i propositionen 231 gjord framställning om ändrade direktiv för subventioner och lån till enskild förvärvsverksamhet, avsedda att bestridas av anslag till arbetslöshetens bekämpande, ävensom besluta, att sådana subventioner eller lån, så snart omständigheterna medgåve, avvecklades;

dels en inom andra kammaren av herr *A. Vougt* väckt motion, nr 627, däri hemställts, att riksdagen måtte medgiva, att av anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. skäligt belopp finge av Kungl. Maj:t anvisas för bevarandet av inhemsk flygindustriverksamhet;

dels ock en inom samma kammare av herr *E. Hällgren* m. fl. väckt motion, nr 631, däri hemställts, att riksdagen måtte till Kungl. Maj:ts förfogande ställa ett av vederbörande utskott närmare angivet belopp för bekämpande av arbetslösheten genom utförande av arbeten rörande nyanläggning, omläggning eller förbättring av allmän väg såsom beredskapsarbete.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I:o) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr *A. Vougt*s berörda motion (II: 627) samt med avslag å dels herrar *J. B. Johansson*s m. fl. och *A. Lindmans* m. fl. motioner (I: 344 och II: 625), i vad desamma avsåge anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten, dels ock herr *C. P. Ossbahrs* och herr *E. Hällgren*s m. fl. motioner (II: 599 och II: 631) för budgetåret 1935/1936 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Statsbeställningar ett reservationsanslag av 500,000 kronor;

b) till Statliga och kommunala beredskapsarbeten ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;

II:o) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å dels herrar *J. B. Johansson*s och *A. Lindmans* motioner (I: 344 och II: 625), i vad desamma avsåge användningen av anslagen till lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet, dels ock herrar *E. Åqvist*s och *C. O. Johanson*s i Huskvarna motion (II: 623) godkänna av utskottet förordade ändringar i grunderna för användningen av nämnda anslag;

III:o) att riksdagen måtte i anledning av herrar *C. I. Asplunds* samt *E. Hages* och *O. W. Lövgrens* motioner (I: 345 och II: 630) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om vidtagande av de åtgärder, som, enligt vad utskottet förut i utlåtandet anför, kunde befinnas erforderliga.

Reservationer hade avgivits av, utom andra,

1) herr *Carlsson* i Gävle, som ansett, att utskottet under åberopande av de skäl, som anförts i motionen II: 623, bort hemställa, att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts förslag om medgivande att, utöver förut för ändamålet disponibelt belopp, använda högst 2,500,000 kronor för understödjande genom lån eller subventioner av utvidgning eller startande av företag, dels ock uttala, att låne- och subventionsverksamheten borde, så snart omständigheterna medgåve, avvecklas, varjämte samme reservant yrkat, att utskottet måtte hemställa,

I:o) att riksdagen — — — huvudtiteln anvisa — — —

a) till Statsbeställningar 500,000 kronor;

b) till Statliga 3,000,000 kronor;

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

II:o) att riksdagen måtte med avslag å dels Kungl. Maj:ts förslag angående ändrade grunder för användningen av anslagen till lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet, dels ock herrar J. B. Johanssons och A. Lindmans motioner (I: 344 och II: 625), i vad de avsåge användningen av anslagen till lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet, bifalla herrar E. Åqvists och C. O. Johansons i Huskvarna motion (II: 623) rörande avveckling av låne- och subventionsverksamheten m. m.;

III:o) att riksdagen — — — befinnas erforderliga.

2) herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Bergqvist*, *Nylander*, *Tham*, *Holmgren*, *Persson* i Falla och *Skoglund*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i vissa angivna delar hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I:o) att riksdagen måtte

a) i anledning av herr A. Vougts motion (II: 627) och herr C. P. Ossbahrs motion (II: 599) till Statsbeställningar för budgetåret 1935/1936 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor;

b) med bifall till herrar J. B. Johanssons m. fl. och A. Lindmans m. fl. motioner (I: 344 och II: 625), i vad desamma avsåge anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten, samt med avslag å herr E. Hällgrens m. fl. motion (II: 631) avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag för nämnda ändamål;

II:o) att riksdagen måtte i anledning av dels herrar J. B. Johanssons m. fl. och A. Lindmans m. fl. motioner (I: 344 och II: 625), i vad desamma avsåge användningen av anslagen till lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet, dels ock herrar E. Åqvists och C. O. Johansons i Huskvarna motion (II: 623) godkänna vad utskottet föreslagit i fråga om användningen av för detta ändamål anvisade medel;

III:o) att riksdagen — — — befinnas erforderliga.

Herr Nylander: Herr talman! Jag vet inte, om jag skall skratta eller gråta över att i en så viktig fråga, som den här föreliggande, få tala för första kammaren så utomordentligt väl frekventerad, att hela sammansättningen icke uppgår till 20 personer! Jag kanske underlåter att skratta, och jag vill i stället gråta över att finna, att svenska riksdagens intresse för arbetslöshetsproblemet numera avspeglar sig i denna så illa frekventerade kammare, och dock är det kanske för närvarande ett av de mest trängande och viktiga problem, som vi ha att handskas med. Vi ha ägnat hela förmiddagen i dag åt ett problem, som i många år, under hela min kommunala gärning har legat mig mycket varmt om hjärtat, och jag vill säga, att det problem, som vi nu gå att behandla, är av samma stora betydelse.

När det nu på den ifrågavarande första punkten gäller att taga ställning till frågan, huruvida ytterligare medel skola beviljas för statliga och kommunala beredskapsarbeten, må det tillåtas mig att något beröra den aktuella situationen. Om jag då först går att granska, vad som på detta område redan har gjorts, vill jag erinra om, att 1933 och 1934 års riksdagar hade beviljat mycket stora belopp för ifrågavarande ändamål, och om vi se efter, vad som ännu finnes kvar till offentliga allmänna arbeten, kunna vi konstatera, att det vid utgången av 1934 fanns arbeten för en beräknad totalkostnad av över 141 miljoner kronor, som ännu icke voro slutförda, medan arbeten för nära 28 miljoner kronor visserligen beslutats, men ännu icke voro påbörjade. Detta betyder, att av det stora program, som svenska riksdagen i en exceptionell nödtid beslöt år 1933, finnes det ännu så enormt stora besparingar kvar, att man verkligen får säga, att den summa, som i dag begäres, är av ganska underordnad betydelse.

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

Herr socialministern har för statliga och kommunala beredskapsarbeten begärt en summa av 4,500,000 kronor, vilken av utskottet prutats ned till 3,000,000 kronor. Om man jämför denna summa med det belopp, som ännu står till Kungl. Maj:ts förfogande, vilket enligt lämnade uppgifter torde röra sig omkring 18,000,000 kronor med tillägg för de summor, som jag nyss nämnade angående arbeten, som icke blivit slutförda, och arbeten, som blivit beslutade men ej påbörjade, får man väl säga, att ifrågavarande ändamål, att bereda arbete under den form, som det här gäller, ännu är så väl tillgodosett, att man överhuvud icke skulle behöva reflektera på något nytt anslag alls. Jag vill också erinra därom, att det icke är så, att andra källor, som kunna användas till offentliga arbeten, sinat eller minskat. Tvärtom är det så, att landets automobilskattemedel, för att röra vid den saken, för varje år ha visat ökad omslutning, och i närvarande stund ha vi att för nästa budgetår räkna med ett belopp på icke mindre än 88 miljoner kronor, vilket belopp i allt väsentligt kommer att på olika vägar — jag menar nu inte vägar i bokstavlig bemärkelse, utan på olika vis — omsättas i dagsverken för Sveriges arbetande folk. Detta belopp på 88 miljoner kronor överstiger väsentligt vad som förut under denna post influtit och kunnat utträttas. Detta angående tillgången på medel för dylika arbeten.

Men hur ter sig nu den allmänna bilden av konjunkturläget här i vårt land? Ja, det kan väl icke finnas någon tvekan om det omdömet, att vi här få glädja oss åt en konjunkturförbättring, som vi kanske icke ens ha vågat hoppas på, en konjunkturförbättring, som märkvärdigt nog började ungefär vid samma tidpunkt som 1933 års riksdag lade upp sitt stora hjälpprogram. Jag vill därmed ha sagt, och det kan ju numera i siffror klarläggas, att 1933 års beslut beträffande åtgärder för arbetslöshetens bekämpande ingalunda har varit den faktor, som kommit konjunkturläget här i Sverige att ändra sig. Härtill vill jag ju gärna för min del tillägga, att ingen vill förneka, att icke också de stora statsbeställningar, beredskapsarbeten, reservarbeten och åtgärder av olika slag, som vidtagits av riksdagen, hjälpt till att höja konjunkturläget. Men vad jag vill ha fastslaget och som ingen kan förneka, det är, att konjunktursvängningen här i landet hade börjat långt innan verkningarna av 1933 års arbetslöshetsprogram på något sätt hade hunnit göra sig gällande i landet.

Om jag nu betraktar konjunkturläget i närvarande ögonblick, så har jag till mitt förfogande i huvudsak icke något annat än socialstyrelsens senaste meddelande, samma häfte, som jag förut i dag har åberopat. Jag kan för min del icke åstadkomma några färskare uppgifter och siffror, utan jag får hålla mig till dessa. Om jag då studerar tablån över arbetstillgången under första kvartalet 1935 enligt uppgifter från industriidkare m. fl., så finner jag, att arbetstillgångens medeltal för alla de olika grupper av näringsgrenar, som här ifrågakomma, för närvarande betecknas med siffran 3.51. Härvid bör då till dem, som kanske för ögonblicket icke äro inne i saken, sägas, att siffran 3 betecknar en medelgod konjunktur, medan siffran 5 betecknar den allra bästa konjunkturen och siffran 1 en mycket dålig konjunktur. Jag vill med detta ha fastslaget, att vår konjunktursiffra enligt socialstyrelsens meddelande ligger över medelmåttan och närmar sig att vara god. Även sysselsättningsgraden inom samma industri synes för närvarande vara normal, så nära man kan komma detta. Den betecknas med siffran 99.1, varvid talet 100 betecknar det normala. Det finnes givetvis vissa industrier, som ligga väsentligt högre, och vissa andra, som på grund av olika omständigheter draga ned detta medeltal, så att den i själva verket ligger vid denna siffra, man kan säga på normal nivå. Detta angående produktionen och sysselsättningen inom landets näringsliv.

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

Men jag får också uppehålla mig vid hur läget är på arbetslöshetsområdet. De arbetslöshetssiffror, som av arbetslöshetskommissionen angivits och av herr departementschefen återgivits i propositionen, röra sig omkring 75,000. Jag såg emellertid i går eller förgår en uppgift, att A. K. beräknar, att denna siffra under sommarens lopp och fram emot hösten skall sjunka under 50,000, och torde då denna siffra vara den utgångspunkt, från vilken vi ha att bedöma, hur läget kommer att gestalta sig under nästa budgetår. Givet är, att siffran kommer att stiga under hösten och vintern, men detta är så att säga det utgångsläge, som vi ha för att sedan följa utvecklingen. Då kan man fråga sig: Vad innebär en siffra av 50,000 arbetslösa här i vårt land? Ja, tyvärr är det väl så, att det är en siffra, som måhända icke någonsin skall kunna bortarbetas. Denna siffra innehåller ett människomaterial, som av olika anledningar aldrig mera torde komma i produktivt arbete. Anledningarna härtill äro många. Det kan vara nedsatt fysisk arbetsförmåga, det kan vara nedsatt psykiskt hälsotillstånd, det kan vara olika, mer eller mindre, vad man kallar sociala omständigheter, som göra, att vederbörande överhuvud taget icke kan hos en arbetsgivare i öppna marknaden erhålla arbete.

Man frågar sig emellertid, om det är för detta klientel, som åtgärderna skola vidtagas. Det kan det givetvis icke vara. Nu finnes det ju utöver denna kategori arbetslösa även sådana, som verkligen äro yrkesarbetare, som äro dugliga arbetare, som äro villiga att arbeta och som gärna vilja skaffa sig en inkomst. Jag förstår, att det är mycket svårt att komma fram till ett rätt bedömande av hur de olika kategorierna av arbetslösa fördela sig. För statsutskottets tredje avdelning har det emellertid icke stått någon sådan utredning till förfogande, ehuru jag för min del, jag tror vid tre olika tillfällen, har förhört mig, huruvida någon sådan har verkställts. Det har sedan kommit till min kännedom, att en utredning i detta avseende skulle hava gjorts, icke av vare sig socialstyrelsen eller av statens arbetslöshetskommission, utan direkt genom departementets försorg, och jag hoppas, att den här närvarande chefen för socialdepartementet lämnar oss den upplysning i detta avseende, som tyvärr icke har kommit utskottet tillhanda.

Vad nu angår den här föreliggande punkten, gäller den ju 3,000,000 kronor till statliga och kommunala beredskapsarbeten. Jag vill då med ett par ord beröra karaktären av dessa beredskapsarbeten. Det är ju sådana arbeten, som skola utföras i öppna marknaden till avtalsenliga löner, och de skilja sig icke på något sätt från övriga statliga arbeten eller kommunala arbeten i öppna marknaden. De skilja sig icke på något annat sätt, än att angelägenhetsgraden är sådan, att de icke skulle ha kommit till utförande i vanlig ordning. Man vill sålunda så att säga gå saken i förväg och skaffa sig dessa arbetsmöjligheter. Men då frågar jag mig: Kan det vara rimligt att i en situation, då konjunkturen och sysselsättningsgraden är, jag vill säga, mer än normal, sätta in med statliga eller kommunala arbeten i öppna marknaden för detta ändamål? Är det överhuvud taget rimligt att i en högkonjunktur använda offentliga arbeten för att minska den arbetslöshet, som även vid en högkonjunktur är kvarstående? Jag tror, att var och en av kammarens ledamöter måste med mig erkänna, att det är en orimlig sak. Arbetslösheten har blivit permanent, och konsekvenserna, att för all framtid anordna offentliga arbeten, således att även göra beredskapsarbetena permanenta, äro verkligen skrämmande. Man måste fråga sig, om icke tiden är inne, att vi här i Sveriges riksdag och på alla de håll, vilka vilja bära upp vårt näringsliv och vårt folk, försöka att inrikta oss på en lösning, icke av det tillfälliga arbetslöshetsproblemet, utan av den skrämmande situation, som jag för min del ser framför mig, nämligen att icke kunna bereda produktivt arbete åt allt

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

vårt folk under de förutsättningar och med de premisser, som för närvarande äro rådande. Jag kan icke lägga upp något program för den saken här. Jag kan endast hänvisa till vad arbetslöshetsutredningen på denna punkt har givit antydningar om. Jag skall icke här ingå därpå. Men när jag från dessa utgångspunkter har betraktat den nuvarande situationen, måste jag säga mig, att detta belopp på 3,000,000 kronor, som majoriteten i statsutskottet varit med om att förorda, ingalunda har någon betydelse i den nuvarande situationen och tvärtom endast förleder statsmakter och kommunala myndigheter att fortsätta på en väg, som ingalunda kan för dem vara lycklig. Och därför ber jag, herr talman, att på den punkten få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid ärendet fogade reservationen.

Efter detta, herr talman, ber jag att få övergå till en annan punkt, som likaledes varit föremål för ingående överläggningar i statsutskottet och som där givit anledning till en särskild reservation. Det gäller användningen av anslagen till lån och subvention för främjande av enskild företagsamhet. Jag vill nu icke närmare ingå på hela detta sorgliga kapitel. Det har varit föremål för kammarens debatter för ett år sedan vid denna tid, då jag särskilt påminner mig, att herr Hamrin hade en hel lång rad av ärenden att påtala. Jag erinrar också därom, att vi tidigare i år i samband med dechargede-batten haft anledning att röra vid dessa frågor. Jag tänker emellertid icke ta upp den saken i några som helst detaljer. Jag erinrar bara om de stora vanskligheter, som uppenbarligen äro förknippade med en understödsverksamhet av här ifrågavarande natur. Nu har departementschefen i propositionen angivit, att det vid tidpunkten för propositionens avgivande fanns ett belopp på mellan 3.2 och 3.3 miljoner kronor, vilket belopp emellertid senare minskats något. Det torde i alla händelser finnas kvar ett belopp, som för närvarande överstiger 3 miljoner kronor, av detta anslag. Genom den föredragning, som utskottet erhållit på denna punkt, har det kommit till vår kännedom, att det, då vi för något över en vecka sedan fattade ståndpunkt i denna fråga, fanns en hel del ärenden, som voro så långt behandlade av vederbörande myndigheter, att det eventuellt skulle möta svårigheter och komplikationer för de enskilda lånesökandena, om man hastigt avbröt hela denna verksamhet. Jag har fördenskull velat se denna sak, kanske icke ur den strikt principiella synpunkten, utan mera praktiskt, och jag har därför velat gå med på, att dessa ärenden, som äro så långt komna i förbehandling, att de stå inför sitt avgörande, också må bli avgjorda i enlighet med för dessa lån förut gällande riktlinjer. Det är ju icke längre fråga om subvention. Det är fråga om lån till denna enskilda verksamhet. Men om nu de siffror äro riktiga, som föredragits i utskottet, så skulle det, även med en ganska stor marginal, vid utgången av detta budgetår finnas ett belopp på 1,500,000 kronor, som ännu icke av Kungl. Maj:t disponerats för något särskilt ändamål. Beträffande dispositionen av återstående belopp har ju herr departementschefen velat ytterligare vidga direktiven och få möjlighet att icke bara såsom förut hjälpa sådana företag, som blivit hårt åtgångna av den svåra konjunkturen, utan han har velat vidga verksamheten att även omfatta helt nya företag, utvidgning av företag, uppfinnarverksamhet och överhuvud taget dem, som visa sig kunna göra en insats för vårt näringsliv. Jag vill säga, att en sådan vidgning av bestämmelserna gör, att man överhuvud taget icke vet var det slutar. Det är kanske mycket förståndigt av herr departementschefen att begära en sådan vidgning av direktiven, ty därigenom undandrager han sig givetvis varje som helst anmärkning av ett kommande konstitutionsutskott. Men jag kan från mina utgångspunkter icke vara med på en sådan vidgning av

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

direktiven, lika litet som jag tidigare överhuvud taget varit med på den verksamhet, om vilken det här är fråga.

Nu är det emellertid så, att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet antydningvis har omnämnt en angelägenhet, för vilken jag har det allra största intresse. Jag åsyftar vad han yttrar i propositionen, att det inom vissa delar av landet har visat sig en tendens, att arbetslösheten blir permanent. Vi veta allesammans, att dessa delar äro stenhuggeridistrikten i Bohuslän och Blekinge, det är trävarudistrikten i Västernorrland, vartill måhända kan läggas en och annan ort i landet, där någon viss industri av konjunkturerena tvingats att nedlägga driften. Jag tänker då på vissa glasbruk, vilka, såsom allmänt bekant är, haft mycket stora svårigheter och måst nedläggas. På dessa punkter är det uppenbart för mig — och jag tänker för riksdagen i dess helhet — att vi måste försöka att finna åtgärder för att åstadkomma en något så när normal försörjning för den befolkning, som finnes i dessa delar av landet och dessa orter. Till utskottets förfogande har ställts en P. M. från den särskilda kommitté, som är tillsatt för Bohusläns näringsliv. Jag kan betyga, att utskottsavdelningen med största intresse har tagit del av densamma. Denna P. M. utmynnar däri, att kommittén säger sig ämna inkomma med mera detaljerade och utarbetade förslag, huru man skall förfara i Bohuslän för att där om möjligt taga upp nya verksamhetsområden, nya hantverk, nya industrier, nya sysselsättningar för befolkningen, och det har även genom den föredragning, som lämnades i utskottet, bebådats, att liknande kommittéer för att undersöka de speciella förhållandena vore att vänta i Blekinge och Västernorrland. Jag vill för min del ägna denna verksamhet och denna utredning mitt allra största intresse, och jag är beredd på att medverka till de åtgärder, som eventuellt kunna erfordras för att i dessa av arbetslösheten permanent lamslagna delar av landet åstadkomma bättre förhållanden, givetvis under försätsättning, att de nya företagen kunna få ekonomisk bärkraft, att det är sunda och ur ekonomisk synpunkt vettiga förslag, som framkomma. Och då menar jag, att när det efter allt att döma kommer att finnas ett belopp av minst 1,500,000 kronor, som icke har disponerats vid innevarande budgetårs slut, borde detta belopp tills vidare reserveras för att det skall bli möjligt att använda det just för det av mig här särskilt omnämnda ändamålet.

Emellertid kan det ju hända, att herr socialministern har tänkt sig, att han utan vidare skulle få disponera detta anslag. Härtill vill jag uttala, att dessa åtgärder, som vi från riksdagens sida eventuellt bliva nödsakade att vidtaga, äro dock av så stor principiell betydelse och kunna i viss mån medföra en sådan omflyttning, en sådan omgestaltning av vårt näringsliv, att det sannerligen icke är för mycket begärt, att de förslag, som kunna framläggas beträffande dessa landsdelar, bliva underställda riksdagens prövning. Jag har sålunda tänkt mig, att när herr statsrådet och chefen för socialdepartementet hinner tillsätta dessa kommittéer för Blekinge och Västernorrland, vilket mig veterligt icke skett, och när de hunnit utarbета sina förslag till åtgärder och deras yttranden blivit i vederbörlig ordning utremitterade och undersökta ur olika synpunkter, det då borde beredas svenska riksdagen tillfälle att få taga ståndpunkt till desamma. Och jag tror, att om herr statsrådet med all makt påskyndar och driver på dessa utredningar, så skall det icke bli omöjligt att redan till nästa riksdag inkomma med förslag till sådana åtgärder. Och då tror jag, att det kan vara ganska välbetänkt, att riksdagen ännu har till sitt förfogande det belopp på 1,500,000 kronor, som jag här förut har talat om.

Med anledning av vad jag har sagt, ber jag, herr talman, att även på denna punkt får yrka bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag tvivlar på att kammaren är intresserad av att diskutera den frågan, huruvida den från 1933 inaugurerade krispolitiken har någon andel eller icke i de, jämfört med andra länder, goda tider, som vi nu ha i vårt land. Jag skall icke ge mig in på den saken. Det får måhända bli mera objektiva stämmors uppgift att så småningom klarlägga, hur därmed förhåller sig. Jag skall följaktligen avstå från någon diskussion på den punkten. Det har, såvitt jag förstår, icke ett spår intresse. Att den föregående ärade talaren överhuvud orkar fortsätta den debatten, förvånar mig i hög grad — debatten om vem som är orsak till uppsvinget här i landet. Jag tror icke, det intresserar kammaren. I varje fall tycker jag, att vi kunde gemensamt glädja oss över att det gått jämförelsevis väl i vårt land i stället för att hålla på att diskutera detta problem, då ju de som varit motståndare överhuvud, icke kunna bekväma sig att erkänna, att de beslut, som fattats, ha haft någon betydelse. Det är ju en sak för sig.

Den föregående ärade talaren sade någonting om att vi nu ha högkonjunktur i detta land. Ja, vad menas med högkonjunktur? Det är antagligen på det viset, att om aktieägare eller företagare tycka det, är det högkonjunktur för herr Nylander, men om det går hundratusen arbetslösa i detta land, tycker jag icke, att det är högkonjunktur för de människor, som gå arbetslösa. Och när vi nu konstaterat, att det fortfarande finns 75,000 arbetslösa personer, finns det ju också uppgifter att fylla på detta område. I själva verket är väl skillnaden mellan mig och herr Nylander, då vi resonera om dessa saker, egentligen den, att om herr Nylander kan avskaffa arbetslösheten statistiskt, är han nöjd — d. v. s. med att det icke kan registreras någon arbetslöshet, och att jag är nöjd, för den händelse vi kunna hjälpa till — icke mer än hjälpa till — att skaffa dem som äro arbetslösa arbete. Det är väl egentligen skillnaden oss emellan, att om herr Nylander kan få stöd för sin mening ur statistiken, är han fullkomligt belåten enligt den strutspolitik, som man på vissa håll är intresserad av att föra på dessa områden. Jag är ju övertygad för min del, att arbetslösheten är betydligt större i landet än den som är registrerad hos arbetslöshetskommissionen nu, därför att all erfarenhet visar, att vid en jämförelsevis bättre konjunktur anmäla sig de arbetslösa i ringare grad där än vid en mycket dålig konjunktur. Det är ganska intressant, om man vill iakttaga t. ex. antalet anmälda arbetslösa i fackföreningarna, jämfört med antalet anmälda arbetslösa hos kommissionen, att när konjunkturerna äro mycket dåliga, finns det långt flera arbetslösa anmälda hos kommissionen än det finnes i fackföreningarnas statistik, men när konjunkturerna äro jämförelsevis goda, är det långt flera arbetslösa i fackföreningarnas statistik än hos arbetslöshetskommissionen. Den utvecklingen konstaterade vi vid krisens början, vi konstaterade den i krisens mitt, och i dag är det ungefär på samma sätt som vid krisens början, att fackföreningarnas siffror äro högre än arbetslöshetskommissionens, i motsats till vad det var i fjol eller 1933 vid samma tid. Det är vad jag har att säga om denna sak. Att herr Nylander är motståndare till detta ganska obetydliga, som nu begäres, och framför allt de av statsutskottet föreslagna ganska obetydliga slantarna till beredskapsarbeten, behöver han icke särskilt motivera, därför att det har ju högern varit under alla år, alldeles oavsett, hur det varit ställt med arbetslösheten i landet. Högern har bekämpat allt från första stund — det av den gamla folkfrisinade regeringen framlagda förslaget — och det har den gjort i kampens fortsättning. Jag skall icke heller på den punkten inlåta mig på någon polemik, då det för mig utslutande gäller utdebatterade ämnen, som det icke kan finnas någon möjlighet att avvinna något vidare intresse numera.

Beträffande den andra frågan, om utvidgade direktiv för lån och subven-

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

tioner, har jag tyckt det vara önskvärt av skäl, som framlagts i propositionen, men framför allt därför att det på så sätt skulle bliva möjligt, att den sak, vari Bohuskommittén skulle komma med förslag, praktiska och realiserbara, också kunde tagas upp utan onödigt dröjsmål. Det kan ju ej hjälpas, att om riksdagen skall behandla den, betyder det, att det kommer att dröja länge, innan åtgärder kunna vidtagas. Med den inställning, som finnes på vissa håll i riksdagen, är det väl också sannolikt, att det blir mycket skarpa och tyvärr, är jag rädd för, också politiskt betonade strider om praktiskt taget vartenda förslag, som kommer fram i det avseendet. Nu vill jag, för att inte missförstånd skall råda, fästa uppmärksamheten på att Bohuskommittén tillsattes på handelsministerns föredragning, icke min. Det är visserligen ett arbetslöshetsärende, men det måste ju också betraktas som en fråga som rör näringslivet i allmänhet. Men jag har haft den uppfattningen, att man skulle vänta med Blekinge för att se, huruvida Bohusutredningen kunde komma med några uppdrag, som man kan reflektera på. Det hoppas jag för min del, men jag medger, att jag icke från begynnelsen varit så säker på att den skulle lyckas finna sådana uppdrag. Det är ju alldeles uppenbart, att det icke är så särskilt lätt, men visar det sig, att man där kan anvisa nya utvägar för ett mera definitivt avskaffande av arbetslösheten, är det klart, att man skall fortsätta på den inslagna vägen, och det är den närmaste anledningen till att det ansetts önskvärt, att fullmakten beträffande användandet av penningarna för lån och subventioner skulle något utvidgas.

För min del hoppas jag, att kammaren bifaller utskottets förslag.

Herr Carlsson, Carl: Herr talman! Jag har i förevarande ärende anslutit mig till utskottets förslag i den första punkten beträffande statliga arbeten för 500,000 kronor och beredskapsarbeten för 3 miljoner kronor. Jag tror, att det skulle vara oklokt, om riksdagen nu ville helt avskaffa och taga bort anslagen till beredskapsarbeten. Det har visat sig, att de varit till nytta och gagn vid många tillfällen. Och även om det är riktigt, som det sagts här, att förhållandena på arbetsmarknaden för närvarande äro bättre, tror jag dock, att det finnes vissa fall, då beredskapsarbeten alltjämt kunna anses berättigade att utföra. Det är detta som gjort, att jag kunnat ansluta mig till utskottets ståndpunkt i dessa frågor.

Det är på den andra punkten, jag haft en avvikande mening. Det gäller där direktiven för lån och subventioner till företagsamhet. Där har Kungl. Maj:t i sin proposition föreslagit en ändring av direktiven i fortsättningen för lån och subventioner till startandet av nya företag, som äro önskvärda. Det har föreslagits från Kungl. Maj:ts sida, att det skulle anslås ett belopp av 2.5 miljoner att tagas av nuvarande reservationer. Jag har ej kunnat ansluta mig till denna uppfattning. Jag tror, att det skulle innebära alltför stora risker. Det är en mycket farlig väg, som riksdagen skulle slå in på, om man bifölle Kungl. Maj:ts förslag. Erfarenheten har gett vid handen, att även om företag mängden gång ha haft ett visst existensberättigande och så att säga sett oskyldiga ut, när riksdagen första gången beviljade understöd åt dem, så har man småningom ändå kommit att engagera sig alltför mycket, och det har varit svårt att vända i tid. Det har därför medfört konsekvenser, som icke varit önskvärda. Det är det som gjort, att jag beträffande denna förändring av direktiven måste ställa mig mycket betänksam. Jag tror, att det skulle vara oklokt, om riksdagen ginge in för det förslag, utskottet kommit till. Visserligen har beloppet begränsats till 1.5 miljon, men enligt mitt förmenande är det bättre, att detta belopp finnes reserverat alltjämt och får stå kvar och användas på det sätt, som nuvarande direktiv bestämma. Skulle så vara, att

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

det icke behöver tagas i anspråk under detta år, kan man under tiden få litet bättre erfarenhet, ty som frågan ligger till för närvarande och som jag uppfattat den vid behandlingen i utskottet, och efter de upplysningar, som där lämnades, är det min mening, att allting kan sägas vara flytande. Man har ingenting bestämt att komma med. Man kommer med önskemål, men man kan icke precisera dem närmare. Det kan hända, att omständigheterna bli sådana, att det blir nödvändigt att vidtaga sådana åtgärder som nu ifrågasätts. Men då gäller det gamla ordspråket: Den dagen, den sorgen. För närvarande anser jag, att det vore bäst, att nu gällande direktiv få fortsätta. Det är dock så, att en hel del ansökningar om hjälp alltjämt föreligga, och såvitt jag kan förstå äro en del av dessa ännu icke slutbehandlade. Det kan hända, att under året behövas åtskilliga hundratusen kronor till att fullgöra det åtagande, riksdagen gått in för, när den antog de nuvarande direktiven. Förresten när det gäller nya företag, är det också en vansklighets sak. Man kan säga, att det och det är nödvändigt för den och den platsen. Ja, det kan vara riktigt, men jag tror, att för ett företag, som har något existensberättigande, är det ganska lätt i nuvarande tid att uppbringa penningar och finna intresse och förtroende. Jag vill ännu en gång varna för att staten och riksdagen börja engagera sig i nya företag, ty det innebär stora risker och konsekvenser, som i dag icke kunna överblickas. Därför är det enligt min uppfattning klokt, att man ej slår in på den vägen utan låter de penningar, som för närvarande finnas, stå för det ändamål, till vilket de en gång blivit beviljade.

Jag ber därför, med den uppfattning jag har, herr talman, att få yrka, att riksdagen må avslå utskottets framställning om ändrade direktiv för lån och subventioner till enskild förvärvsverksamhet och att riksdagen också må göra det uttalandet, att, så fort omständigheterna medge det, man må avveckla det nuvarande systemet beträffande lån och subventioner.

Herr Nylander: Herr talman! Då statsrådet och chefen för socialdepartementet gick in i ett bemötande mot mig, rörde han vid en omständighet, som jag endast i förbigående omnämnde, nämligen anledningen till den konjunkturförbättring eller det uppsving, som vi för närvarande ha. Jag rörde vid det helt i förbigående, och jag tog det så objektivt, som man med ledning av några föreliggande konjunktursiffror kan bedöma denna sak, och jag behöver icke taga tillbaka ett enda ord av vad jag yttrade. Men jag förstår av herr statsrådets upphetsning, att jag måtte ha träffat en förfärligt öm punkt, kanske till och med en liktorn. Nu har jag för min del icke tänkt taga upp någon debatt på denna punkt, men vem som helst, som vill objektivt se på saken, hur det förhåller sig, kan ju titta på socialstyrelsens siffror angående sysselsättningsgrad och produktion i fortsättningen nu, när vi kunna se det efteråt, således fortsättningen på 1933.

Jag vill ej närmare uppehålla mig vid detta, men sedan sade herr socialministern, att den enda skillnaden i uppfattningen om arbetslösheten vore, att jag vill avskaffa den medelst statistik och han på något annat sätt. Jag får säga, att jag har ganska lång kommunal verksamhet bakom mig, och jag kan säga, att jag nu i åtminstone 15 år har arbetat för att lindra arbetslösheten genom arbete. Detta har jag i min kommunala gärning haft som ett klart mål, och jag har vid varje beslut här i riksdagen fullföljt samma tankegång, att det är genom arbete som arbetslösheten bör bekämpas. Sedan må formerna, medlen och direktiven ha varit olika, och vi må ha varit av olika uppfattning i det fallet, men vad jag berörde i dag var att vi i arbetslöshetssiffrorna ha fått in ett klientel, som aldrig förr hört till de arbetslösa, sådana individer, som över-

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

huvud taget aldrig ha kunnat eller velat uträtta ett nyttigt arbete. Det skulle vara av stort intresse att få en sådan utredning om hur det förhåller sig beträffande det klientel, som för närvarande finnes anmält hos arbetslöshetskommittéerna. Jag har här under hand blivit underrättad om att den utredning, som jag nyss omnämnde, blivit gjord icke i socialdepartementet utan i finansdepartementet, men det hade väl kanske varit i sin ordning, att herr finansministern hade ställt detta utredningsmaterial till förfogande för det utskott, som skulle behandla arbetslöshetsproblemen i år. Jag kan i samband med detta erinra om att genom den speciella undersökningen angående arbetslöshetsklientelet, som gjordes 1927, det visade sig, att ett antal på, om jag ej missminner mig, mellan 60 och 65 procent utgjordes av vad vi bruka kalla asociala individer. Det skulle vara synnerligen intressant, om man i närvarande stund finge en liknande utredning fullföljd, så att man hade denna till ledning för ett kommande bedömande av arbetslöshetsproblemen.

Vidare talade herr statsrådet om att högern alltid har motsatt sig beredskapsarbetena. Ja, det ha vi gjort, men om vi någon gång skulle ha anledning att göra det, herr statsråd, så är det väl nu i denna högkonjunktur med vikande arbetslöshet och då allting tyder på att vi ha kommit till en sysselsättningsgrad och en produktion här i landet, som dock ligger över den medelnivå, vi kunnat räkna med tidigare. Just nu har jag således så mycket större anledning att förklara dessa beredskapsarbeten både olämpliga och onödiga.

Sedan berörde herr socialministern även den av mig omnämnda utredningen beträffande Bohusläns näringsliv. Jag vet icke, om han ville taga avstånd från den, men han sade i alla fall, att han ej hade haft den på sin föredragning utan att det var handelsministern. Ja, jag hade föreställt mig, att i en sådan fråga som denna borde väl i alla fall finnas ett så intimt samarbete mellan cheferna för respektive handelsdepartement och socialdepartement, att de kunnat veta om varandras åtgöranden och med klar inställning på det föreliggande problemet gemensamt arbeta på dess lösning. Ty det hoppas jag, att det skall bli fallet i fortsättningen, om det nu kommer på tal, som jag förväntar, att tillsätta någon liknande beredning för Blekinge, för Västernorrland eller för någon annan trakt här i landet, där arbetslösheten visat sig bli av permanent beskaffenhet. Nu säger på denna punkt herr socialministern, att han vill ha dessa penningar, som kunna bli över, för omedelbar disposition till det ändamål, som kan komma att framläggas. Ja, jag har nyss här uttalat och riktat en vädjan till herr socialministern, och varför icke till handelsministern också, att han måtte så påskynda dessa utredningar och undersökningar, att de verkligen kunna framläggas i ett genomarbetat skick för nästa års riksdag, ty jag tror icke, att ett hafsigt bedömande kanske på några veckor eller månader är tillräckligt för att lösa ett så viktigt problem som frågan om denna permanenta arbetslöshetens avskaffande i vissa distrikt.

Därför har jag, herr talman, all anledning att vidhålla mitt tidigare yrkande.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag kan ge herr Nylander rätt i att staten ju i sina åtgärder till arbetslöshetens bekämpande och till stödjande av näringslivet bör verka utjämnande på konjunkturen; men däri kan jag icke följa herr Nylander, att vi så bryskt nu skulle klippa av en hel del av de åtgärder, som staten tidigare funnit nödvändiga att vidtaga för arbetslöshetens bekämpande. Här äro ju åtgärder vidtagna från statens och det allmännas sida på skilda områden, och dessa ha bidragit till såväl att stimulera konjunkturen som framför allt till att minska arbetslösheten. Nu säger herr Nylander, att det är skrämmande om vi kasta en blick på de arbetslöshetssiffror vi nu ha med hänsyn till rådande konjunkturer och att om vi nu vidtaga sådana åt-

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)
gärder, som av utskottet föreslagits, denna arbetslöshet blir bestående för framtiden. Även om det måste medgivas att det ej var tilltalande perspektiv, som herr Nylander ställde i utsikt, så kunde ju icke herr Nylander på någon punkt komma med något program, hur man skulle avhjälpa detta. Så länge vi ha arbetslösa, måste vi göra något för dem. Och vi få väl i alla fall, om vi skola minska på de insatser, som staten gjort ekonomiskt för arbetslöshetens bekämpande, låta det gå på ett mjukt sätt. Nu har statsutskottet föreslagit en minskning i vad Kungl. Maj:t åskat, såväl när det gäller anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten som även anslag till stödjande av enskild verksamhet rätt avsevärt. Alltså har ju redan statsutskottet föreslagit ett sådant mjukare förfaringssätt, vilket skulle bidra till en smidigare övergång på detta område under förbättrad ekonomisk konjunktur. Men detta synes herr Nylander icke beakta, och då kan jag för min del ej följa herr Nylander. Det skulle kanske kunna sägas åtskilligt på den punkten, när det gäller lån och subvention till enskild företagsamhet, om den kritik, som från riksdagens sida eller från enskilda ledamöter inom riksdagen och särskilt från denna kammare riktats mot det sätt, varpå detta anslag kommit till användning, och som det kanske kan ligga åtskilligt berättigat i.

Men vad statsutskottet nu föreslår, är ju i varje fall en avveckling även av detta system, där man visserligen medgivit, att på orter, där den enskilda företagsamheten har svårt att komma i gång och det är stor arbetslöshet, statens medverkan kan bli nödvändig även i framtiden. Det säga ju för övrigt även högerens representanter i sin reservation. Men detta är ett område, där det synes tarvas ytterligare utredning, om det skall vara möjligt att kunna fortsätta på den vägen. Därför anser jag, att riksdagen så fort som möjligt bör företa en avveckling.

Då jag i det förslag, som statsutskottet här förelägger riksdagen, ser en anpassning efter de förändrade konjunkturerna, har jag ej någonting emot att biträda utskottets förslag på samtliga punkter och ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr Hamrin: Herr talman! Jag ber kammaren om överseende, för att jag tar till orda, men jag hade väntat att i denna debatt liksom tidigare skulle ha berörts någonting, som enligt min mening är den ömmaste punkten i hela arbetslöshetsproblemet, nämligen den bristande rörlighet, som på detta område nu råder i vårt land. Det är alldeles uppenbart, att därest man inte kan göra något för att överföra arbetskraft från den ena delen av landet och näringslivet till den andra, måste vi få räkna med permanent arbetslöshet i en ganska stor omfattning.

Om jag skulle vilja polemisera med socialministern, skulle jag kunna tolka hans ord på det sättet, att när han nämnde, att det fanns många målare som voro arbetslösa, så skulle detta betyda, att det måste sättas igång arbeten, så att alla sådana målare också få arbete. Men om man fullföljer denna tanke, vart tar det då vägen? Det betyder, att man i Jönköpings eller något annat län skulle sätta upp nya tändsticksfabriker för att bereda tändsticksfabriksarbetarna arbete. De kunna ingenting annat. De ha stått vid tändsticksmaskiner under hela sitt liv från uppväxttiden och därefter fortsatt med detta arbete. På grund av kända förhållanden ha till och med hela fabriker blivit nedlagda. Det är ju alldeles orimligt att säga, att vi skola bereda dem arbete i deras gamla yrke. Det finns även andra områden, t. ex. servitörfacket. Om man sade, att servitörerna skulle hava arbete i deras gamla fack, skulle detta betyda, att staten skulle lämna medel att sätta upp nya restauranger och dylikt för att kunna bereda servitörerna arbete. Det är enligt min mening alldeles

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

uppenbart på det sättet, att utan en ökad rörlighet på arbetsmarknadens område måste vi komma att dragas med arbetslöshet under en kommande tid.

Jag har här framför mig ett uttalande av föreståndaren för Jönköpings läns arbetsförmedlingar. Jag kan ju nämna, att han är partivän med regeringsledamöterna. Han gör det uttalandet, att under mars månad funnos i länet 296 lediga platser för manliga jordbruksarbetare, av vilka endast 123 kunde till sättas. Då voro vid reservarbetena anslutna 1,004 personer, därav 48 jordbruksarbetare. Så fortsätter föreståndaren på följande sätt: »Det är nog en hel del av dessa reservarbetare, som skulle kunna ta jordbruksplatser. Men de äro inte så tilltalade av jordbruksarbetet. Lönen och arbetstiden äro förmånligare vid reservarbetena, och om de kunna välja ta de hellre reservarbete.»

Jag förmodar, att detta uttalande är riktigt och att det sålunda inte är förvanskad av den journalist, som har återgivit föreståndarens ord. Men i varje fall vill jag göra gällande, att det bakom dessa ord ligger en realitet, som jag skulle vädja till socialministern att taga upp på något sätt till ytterligare utredning och övervägande. Det fanns en tid i vårt land, då en övertalig arbetskraft gick över Atlanten till Amerika, och vi känna alla till, att de unga män och kvinnor, som emigrerade, kommo från olika delar av landet och från olika sysselsättningar. Men när de kommit till Amerika, fingo de, som hade haft ett arbete hemma, i stället taga sådant på helt annat område. Andra, som hade en ganska god utbildning på något speciellt område och hade förvärvat sig goda teoretiska kunskaper, fingo ställa sig i ett kök för att diska eller i en restaurang för att servera. Det gick att kasta om sysselsättning, då man var nödsakad till det för att få sin utkomst.

Nu är det ju alldeles riktigt, vad som här påpekats från olika arbetsförmedlingsföreståndare, att jordbrukare inte vilja ha ovanf folk utan annonsera t. ex. efter manlig arbetskraft, som kan mjölka, och när man inte kan detta, blir det ingen användning för dem. Då kommer jag in på den tanken, som förut diskuterats i riksdagen, att det är nödvändigt att med större kraft sätta in med undervisning särskilt för de yngre arbetslösa. Men även där måste man nog tyvärr tillgripa ett visst tvång för att kunna förmå dem därtill.

Jag skall här, herr talman, för kammarens skildra mina små försök på detta område. Då jag har försökt att för arbetslösa ungdomar framhålla den absoluta nödvändigheten av att få en inriktning på ett annat yrke, för att de skola finna sin utkomst, har det stått klart för både mig och dem, att det inte kunde ske inom det gamla yrket. Men även där man ställer i utsikt att få en verkligt avgiftsfri undervisning, vill man inte byta om sysselsättning, utan man går hellre arbetslös och väntar på, att det i alla fall inom det gamla facket skall uppstå någon möjlighet till arbete. Jag skulle bara ytterligare vilja tillägga, att i den mån som vissa delar av industrien rationaliseras genom teknikens framsteg, maskinerna, som mer och mer övertaga den mänskliga arbetskraftens arbete, så är det självklart, att därest inte produktionen inom varje område kan uppdrivas, måste ju den på det sättet lediga arbetskraften komma över på andra områden.

Jag vill inte alls polemisera emot vare sig den ena eller andra riktningen, och jag skulle vilja helt vårdslöst säga, att om vi bevilja en miljon, en halv miljon eller två miljoner, är problemet lika allvarsamt i alla fall, innan vi på allvar gripa oss an med vad jag nu talat om för att få arbetskraften mera rörlig och få den överförd från den ena delen till den andra, även om detta inte kan ske i stora grupper utan måste äga rum individuellt. En sådan överflyttning bör även kunna ske från det ena yrket till det andra.

Jag slutar mitt anförande med att vädja till socialministern att med ökat intresse taga upp den frågan. Göra vi inte det, komma vi år efter år att få

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

behandla frågan på nytt. Det är ju rentav skrämmande att under dessa tider få räkna med 75,000 arbetslösa, och även om siffran skulle sjunka ned till 50,000, finns det ingen proportion mellan denna siffra och de förhållanden, som tidigare varit rådande, då man hade mindre möjlighet att lita till det allmännas hjälp och stöd.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Innan jag ger herr Nylander en replik — vilket ju är litet riskabelt, då han kommer att replikera igen — skall jag tillåta mig att säga några ord beträffande herr Hamrins anförande.

Om jag undantar själva slutorden, är jag praktiskt taget fullständigt ense med honom beträffande den problemställning, som man nu bör undersöka i fråga om arbetslösheten i vårt land. Jag är emellertid inte riktigt säker på, att man kan realisera tanken på att åstadkomma en ökad rörlighet annat än i mycket begränsad omfattning. Vi känna inte riktigt till arbetslöshetsklientelet. I varje fall gör inte jag det, och jag skulle även tro, att arbetslöshetskommissionen inte har riktigt klart för sig åldersfördelningen och sådana omständigheter, som äro mycket viktiga, då man skall bedöma, hur arbetslöshetsklientelet för närvarande är beskaffat i vårt land. Jag hoppas, att det inte uppfattas såsom någon skrytsamhet, då jag påpekar, att jag har varit intresserad för att söka skapa ökad rörlighet. Det var på mitt initiativ, som det bestämdes, att omkring 2,000 man ifrån Lapplands gruvfält skulle ut på de statliga reservarbetena. De skulle alltså få en viss privilegieställning, och de skickades så långt söderut som möjligt just med tanke på, att man måste söka omplantera åtminstone en del av de yngre grubarbetarna i Norrbotten, eftersom man inte hade utsikter att kunna bereda dem arbete däruppe. Bohuslänsutredningen utgår ju ifrån precis samma tanke. Man betraktar det som nästan hopplöst att kunna uppbringa stenindustrien i Bohuslän till dess gamla nivå. Man drar därav den slutsatsen, att arbetarna måste flyttas över till andra arbetsområden, och det är Bohuslänsutredningens främsta uppgift. Men innan man bestämmer sig för att eventuellt evakuera vissa delar av Bohuslän, vill man ha klart för sig, om det inte skulle gå att skapa annan sysselsättning än den, som stenindustrien förut erbjudit. Det är ju själva innebörden i denna utredning. Att lösa evakueringsproblemet är, som var och en förstär, ytterligt besvärligt, och det kan icke, i stort sett åtminstone, röra annat än den unga arbetskraft, som ännu inte slagit rot. Det är nästan omöjligt för den äldre. Huru många som befinna sig i t. ex. sextioårsåldern av det arbetslöshetsklientel, som är anmält, vet jag inte, och jag tror inte, att kommissionen vet det heller. Men det säger sig självt, att den delen i stort sett icke kan överflyttas i andra yrken. Om det rör sig om yrkesarbetare, kunna de möjligen bli grovarbetare, men knappast övergå till andra yrkesgrenar, där det kräves någon yrkesskicklighet. Sedan är det klart, att problemet om att ordna för de unga arbetslösa, så att de verkligen få yrkesutbildning, är mycket viktigt, därför att erfarenheten hittills har visat, att de, som äro utbildade, ha mycket lättare att få sysselsättning i en uppåtgående konjunktur än andra.

Vad herr Hamrin sade om målarna, förstår jag inte riktigt. Jag nämnde siffran arbetslösa målare, därför att man från annat håll hade sagt, att det för närvarande inte fanns någon arbetslöshet bland dem.

Vad herr Nylander beträffar är det klart, att jag misströstar om att kunna tillfredsställa hans anspråk. Han vill veta, hur arbetslöshetsklientelet är sammansatt. Den saken är inte klarlagd. Visserligen har jag gjort ett litet stickprov, men jag törs inte säga, vilka slutsatser som kunna dragas därur. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att det ju ändock får vara någon

Anslag till beredskapsarbeten m. m. (Forts.)

ordning vid argumenteringen. Å ena sidan förklarar man från det håll, där den nuvarande arbetslöshetspolitiken angripes, att människorna ovillkorligen vilja ha reservarbete. Man vill t. ex. inte gå ut i jordbruksarbete utan föredrar reservarbete. Å andra sidan säger man, att det klientel, som nu tillhör dessa hjälpsökande, egentligen är människor, som varken kunna eller vilja arbeta. Vilketdera är riktigt? Skulle tilläventyrs bägge uppgifterna vara riktiga? Man får väl bestämma sig för någon av dem. Att det bland dessa 75,000 arbetslösa finnas sådana, som både äro arbetsvilliga och arbetsdugliga, torde väl tillräckligt klart framgå därav, att omkring hälften av dem är sysselsatta i olika slags reservarbeten. Om de inte vore arbetsvilliga, skulle de ju snabbt försvinna därifrån, och om de inte vore arbetsdugliga, skulle sannolikt åtminstone de flesta av dem också komma att försvinna därifrån.

Men jag begärde egentligen ordet för att säga, att jag har den uppfattningen, att det är önskvärt, att så snart som möjligt en intensiv undersökning kommer till stånd beträffande den kvarstående arbetslösheten, för att skapa de rätta utgångspunkterna för, vad jag skulle vilja kalla slutkampen mot arbetslösheten — åtminstone vad den hittillsvarande krisen beträffar — och denna slutkamp är efter min mening till en viss grad inledd med Bohuslänsutredningen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle godkännas, som innehölls i den av herr Carlsson i Gävle vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i herr Johanssons i Fredrikslund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 3:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 152, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr statsrådet *Schlyter* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse nr 253, med tillkännagivande att en i statsverkspropositionen bland utgifter för kapitalökning bebådad framställning angående anslag till bestridande av kostnaderna för

uppförande av anstalt för män som ådömts ungdomsfängelse icke kommer att föreläggas riksdagen.

*Anslag till
reservarbeten
m. m.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens arbetslöshetskommission, kontantunderstödsverksamhet, statliga och statskommunala reservarbeten m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet av angivna orsaker hemställt,

I:o) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 232 framställda förslag och med avslag å herrar T. Henriksons m. fl., H. Hagbergs i Luleå och J. H. Brädefors samt herr A. Ströms m. fl. motioner II: 69, II: 193, II: 194, II: 600 och II: 628, motionerna II: 193, II: 600 och II: 628 i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag,

a) till Statens arbetslöshetskommission för budgetåret 1935/1936 anvisa ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor;

b) till Kontantunderstödsverksamhet m. m. för samma budgetår anvisa ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor;

c) till Statliga och statskommunala reservarbeten för samma budgetår anvisa ett reservationsanslag av 32,000,000 kronor;

II:o) att riksdagen måtte föreskriva, att uppkommande reservationer å de för budgetåret 1934/1935 anvisade reservationsanslagen till bekämpande av arbetslösheten och till särskilda åtgärder i anledning av ungdomsarbetslösheten skulle överföras till reservationsanslaget till kontantunderstödsverksamhet m. m.;

III:o) att riksdagen måtte medgiva, att, i den mån sistnämnda anslag icke toges i anspråk för därmed avsett ändamål, detsamma finge av Kungl. Maj:t disponeras för bestridande av kostnader för statliga och statskommunala reservarbeten;

IV:o) att riksdagen måtte godkänna av utskottet förordade ändringar i grunderna för användningen av reservationsanslagen till kontantunderstödsverksamhet m. m. samt till statliga och statskommunala reservarbeten;

V:o) att riksdagen måtte med bifall till herr Halléns m. fl. motion II: 622 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning rörande icke hemortsberättigade ur synpunkten av antal, förekomst m. m.;

VI:o) att följande motioner, nämligen inom första kammaren:

nr 8, av herr E. Sjödahl m. fl.,

nr 130, av herr S. H. Kvarnzelius m. fl.,

nr 341, av herrar O. Wangson och F. Ström,

nr 342, av herr P. Nilsson m. fl.,

nr 343, av herr J. B. Johansson m. fl., samt

inom andra kammaren:

nr 15, av herr E. Frankenberg m. fl.,

nr 262, av herr S. Linnér m. fl.,

nr 408, av herr G. Nyblom,

nr 620, av herr C. Lindberg i Stockholm,

nr 621, av herr E. Lind m. fl.,

nr 624, av herr A. Pehrsson i Bramstorp m. fl.,

nr 626, av herr A. Lindman m. fl.,

nr 629, av herr E. Hage m. fl.,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

Enligt en vid utlåtandet fogad, med 2) betecknad reservation hade herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Bergqvist*, *Nylander*, *Tham*, *Holmgren*, *Persson* i Falla, *Skoglund*, *Carlsson* i Gävle och *Jeppsson* ansett, att utskottets yttrande i fråga om den statskommunala reservarbetslinjen bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits.

Herr Nylander: Herr talman! Vid behandlingen av det näst föregående ärendet har jag försökt dels att giva en allmän överblick över konjunkturläget i industri, hantverk och andra delar av näringslivet, dels även att giva en översikt över arbetslöshetsläget i allmänhet. Jag torde för den skull nu kunna in-skränka mig till att i samband med behandlingen av anslagen till statliga och statskommunala reservarbeten påpeka, att i den föreliggande reservationen herrar *Johansson* i Fredrikslund m. fl. velat göra ett allmänt uttalande till detta utskottsutlåtande för att poängtera, att det i nuvarande läge knappast kan anses vara motiverat att göra ett försök att ändra grunderna i och för sig.

Jag vågar i detta sammanhang taga upp ett yttrande, som fälldes här alldeles nyss av herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, nämligen att vi för närvarande inrikta våra krafter och vårt intresse på att så att säga göra en slutspurt eller avslutning — hur nu orden föllo — beträffande arbetslösheten. Det är ungefär den synpunkten, som jag förut i dag försökt framhålla, och i den punkten är det mig ett sällsynt nöje att kunna få instämma med herr statsrådet och chefen för socialdepartementet. Men denna inställning är också anledningen till att högerpartiet icke i år har tagit upp hela den rad av frågor, om vilka meningarna ha delat sig, utan försökt att inrikta sitt arbete just på det mål, som jag här omnämnde, nämligen att åstadkomma en avveckling så fort som möjligt av hela arbetslöshetssystemet, om det nu överhuvud taget går att avveckla. Detta angående den allmänna inställning, som högern har intagit i denna fråga.

Jag övergår härefter att beröra en speciell detalj, i fråga om vilken herrar *Carlsson* i Gävle och *Jeppsson* samt de andra reservanter jag nyss nämnde, nämligen herr *J. B. Johansson* m. fl., ha avgivit en gemensam reservation. Det gäller en mycket omtalad fråga, nämligen bestämmelsen i gällande förordning angående åtgärderna för bekämpande av arbetslösheten, att arbetslinjen skall komma i första hand, men att härvidlag, som det står, »de statskommunala reservarbetena företrädesvis skola komma till användning».

Jag erkänner gärna, att jag varit bland dem, som under den tid, då arbetslösheten på ett fruktansvärt sätt ökade, förordade de statskommunala arbetena, detta av i korthet följande skäl. Först och främst kunde man bereda desto fler familjeförsörjare arbete, därigenom att de vid de statskommunala arbetena finge bo kvar i sina hem på hemorten och ha en helt kort väg till arbetsplatsen. På grund av dessa omständigheter hade de också möjlighet att stå i kontakt med den öppna marknaden i hemorten och där söka erhålla arbete. Vidare stå i allmänhet de större kommunerna och städerna genom sin administrativa och tekniska organisation och genom sin utrustning med maskiner och redskap väl rustade att taga hand om arbeten, som hastigt kunna bli aktuella. Jag är allt fortfarande av den åsikten, att statskommunala arbeten i tider av en ökande arbetslöshet äro av synnerligen stor betydelse, då det gäller att till understöd-jande av statens direkta ingripande bereda sysselsättning till ett allt större antal arbetslösa.

Vi stå emellertid nu inför en helt annan situation, då, såsom jag förut med siffror har belyst, arbetslösheten högst väsentligt reducerats och då vi, såsom

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

herr statsrådet nyss sade, stå inför en, som vi hoppas, snar avveckling av arbetslöshetsåtgärderna. Under sådana omständigheter anser jag, att riksdagen själv genom jämkningar i de hitintills gällande direktiven borde underlätta en sådan avveckling.

Det kan inte hjälpas, att man på den punkten måste fästa uppmärksamheten särskilt vid de statskommunala arbetena. Det har nämligen visat sig, att dessa medfört vissa olägenheter, som arbetslöshetskommissionen i skrivelse till regeringen har påpekat och som jag i största korthet vill beröra. Det har pekats på, att de kommunala myndigheterna varit så angelägna att bereda arbetstillfällen åt det största möjliga antalet arbetslösa, som bött inom den egna kommunen, att man på grund därav, kanske i många fall omedvetet och utan att tänka på att man gjort något orätt, icke granskat arbetslöshetsklientelet tillräckligt ingående och därigenom kommit att rapportera arbetslöshetsciffror, som faktiskt icke varit överensstämmande med det verkliga förhållandet. Det har sålunda från kommunalmännens sida framträtt en viss benägenhet att genom statens medverkan i form av de stora statsbidragen lätta på den börda, som eljest skulle ha vilat på den enskilda kommunen i form av utgifter för fattigvård eller annat understöd.

Vidare har i åtskilliga kommuner gjort sig gällande en tendens att försöka flytta över sådana arbetsuppgifter, som man haft klart för sig egentligen borde ha uppförts på det ordinarie arbetsprogrammet och som skulle ha utförts på vanligt sätt i öppna marknaden, till att bli statskommunala arbeten. Detta har gått för sig, därför att 1933 års bestämmelser medgävo, att statsbidrag kunde erhållas även till materialkostnaderna och därför att man i övrigt införde den bestämmelsen, att icke något slag av arbete överhuvud taget skulle vara uteslutet från utförande såsom statskommunalt reservarbete. Detta har tyvärr medfört i en hel del kommuner, att även sådana arbeten, som varit mycket angelägna och som kommunen gärna själv skulle ha kostat på, blivit utförda såsom statskommunala reservarbeten, varvid staten fått bidra med högst väsentliga belopp. Detta är de huvudsakliga anmärkningar, som arbetslöshetskommissionen riktat mot de statskommunala reservarbetena.

Beträffande skötseln av desamma har arbetslöshetskommissionen även haft anledning till åtskilliga erinringar. Framför allt påpekas, att arbetsledningen i många fall låtit förleda sig till ett oriktigt förfaringssätt så till vida som man visserligen pro forma bestämt ett ackord men i själva verket tillämpat ackordssättningen så, att de anställda utan vidare fått åtnjuta den för orten angivna reservarbetslönen nästan såsom en garanterad timpenning. Jag har många gånger under verksamheten i min kommun fått höra det uttalandet, att den av riksdagen och A. K. bestämda reservarbetslönen väl under alla omständigheter är den minimilön vederbörande skall ha.

På detta område ha således framställts åtskilliga erinringar, och detta har föranlett statens arbetslöshetskommission att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att företrädesrätten för dessa arbeten skulle upphävas, d. v. s. att man helt enkelt skulle stryka de ord, som jag nyss citerade ur författningen, så att hädanefter såväl statliga som statskommunala reservarbeten skulle kunna förekomma jämsides med varandra och underställas arbetslöshetskommissionens prövning i varje särskilt fall. Det är ingalunda fråga om att helt och hållet avskaffa de statskommunala reservarbetena, utan endast att den lilla passus, där det stadgas, att man företrädesvis skall hålla sig till sådana arbeten, skall utgå.

Jag ber, herr talman, att med anledning av vad jag här har anfört få yrka bifall till punkt 2) under reservationer, avgivna vid förevarande utlåtande.

Anslag till reservarbeten m. m. (Forts.)

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Med åberopande av den motivering, som återfinnes i utskottsutlåtandet, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering, dels ock, av herr Nylander, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i den vid utlåtandet fogade, med 2) betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övertvägande ja besvarad.

Herr Johansson, Johan Bernhard, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 153, med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som under överläggningen påyrkats av herr Nylander.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Johansson, Johan Bernhard, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 49.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter; samt

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till räntor å statsskulden m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skattefrihet för viss förmån av hyresavdrag; och

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. tull å
manganjärn.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 224 med förslag till vissa ändringar i och tillägg till gällande tulltaxa, i vad angår införande av tull å manganjärn.

I en den 30 mars 1935 dagtecknad proposition, nr 224, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga ett förslag till ändringar i och tillägg till den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade tulltaxan, som — såvitt här var i fråga — var av följande lydelse:

		Tull för 100 kg kronor
Ferrolegeringar:		
729: 1	wolframjärn — — — — —	
729: 2	manganjärn, hållande mer än 60 % mangan N	3: 50
729: 3	andra slag	fria

dels och förklara, att denna ävensom övriga i propositionen föreslagna ändringar och tillägg skulle träda i kraft å dag, som Kungl. Maj:t bestämde.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande betänkandet på åberopade grunder hemställt, att Kungl. Maj:ts proposition nr 224, i vad den avsåge införande av tull å manganjärn, icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr statsrådet **Ekman**: Herr talman! I förevarande ärende föreligger det åtminstone på senare tid rätt ovanliga förhållandet, att bevillningsutskottet yrkar avslag på en kungl. proposition om tullförhöjning. Detta föranleder mig att framhålla några synpunkter på frågan.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget om tullförhöjning på manganjärn föranleddes av en hösten 1933 gjord framställning ifrån Jernkontoret. Framställningen remitterades sedermera till kommerskollegium, som för sin del tillstyrkte den av Jernkontoret föreslagna tullsatsen, vilken återfinnes i Kungl. Maj:ts proposition. Som motiv för framställningen anförde Jernkontoret för sin del i huvudsak två synpunkter. Dels framhölls önskvärdheten av en viss ökad beredskap i fråga om manganjärn med hänsyn till denna metalls mycket stora betydelse för vissa försvarsändamål, dels även önskvärdheten av att man förhindrade en i utsikt ställd mycket stor arbetslöshet vid den gruva, där malmen brytes.

Kommerskollegium underströk för sin del dessa båda synpunkter och lade till dem ytterligare en, nämligen att prisfallet på manganjärn under senare år varit ytterligt kraftigt. Det hade gått ned från 265 kronor per ton till 155 å 160 kronor, vilket gav kommerskollegium anledning att påpeka, att priserna voro sådana, att man kunde antaga, att dumping förelåg. Regeringen ansåg för sin del, att det fanns skäl, som ur olika synpunkter talade för Jernkontorets framställning.

När sedan propositionen hade avlämnats i riksdagen, trädde starka krafter inom svensk järnindustri i verksamhet. Det blev en brottning intressena emel-

Ang. tull å manganjärn. (Forts.)

lan, och på grund av en enda persons oersonlighet förmåddes Jernkontoret att i en skrivelse återkalla sin en gång gjorda och av kommerskollegium tillstyrkta framställning om tullförhöjning. Jag har ansett att initiativtagarens behandlingssätt av denna fråga i dess senare skede var sådant att jag icke kunnat underlåta att redogöra därför till kammarens protokoll.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 54, i anledning av vissa motioner avseende ändringar i gällande kommunalskattelag m. m.;

nr 55, i anledning av väckt motion angående utredning och förslag i fråga om revision av skattelagstiftningen;

nr 56, i anledning av väckt motion om ändring eller förtydligande av bestämmelserna om restitution av B-skatt;

nr 57, i anledning av väckta motioner om åtgärder för effektiv indrivning av skogsaccis och skogsvårdsavgifter;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande godkännande av ett avtal mellan Sverige och Tyska riket angående handräckning i beskattningsärenden; samt

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett avtal mellan Sverige och Tyska riket för undvikande av dubbelbeskattning beträffande arvsskatt, m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställningar om vissa ändringar i avlöningsreglementet för befattningshavare vid riksdagens verk ävensom i vissa andra avlöningsbestämmelser för riksbanken m. m.; och

nr 66, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag angående vissa ändringar i bankoreglementet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 67, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till tjänstepensionsreglemente för riksdagens verk.

*Förslag till
tjänstepensionsreglemente för riksdagens verk.*

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

1) godkänna ett såsom Bilaga I vid utlåtandet fogat förslag till reglemente angående tjänstepension för tjänstemän vid riksdagens verk (tjänstepensionsreglementet för riksdagens verk); samt

2) förklara, att med avlöningsbelopp, å vilket enligt gällande bestämmelser dyrtidstillägg utginge, skulle för befattningshavare, som hade att vidkännas pensionsavdrag jämlikt tjänstepensionsreglementet för riksdagens verk, förstås lörens nettobelopp.

Herr **Larsson, Sam**: Herr talman! Jag tillåter mig att i allra största korthet framhålla en omständighet i detta utlåtande, som synes mig vara ganska anmärkningsvärd. Den gäller frågan om pensionsålderns bestämmande.

Såsom kammarens ledamöter torde erinra sig, fastställdes vid föregående års riksdag bestämmelser rörande pensionsålder för civilstatens befattnings-

Förslag till tjänstepensionsreglemente för riksdagens verk. (Forts.)
havare, och därvid följde man den principen, att manliga och kvinnliga befattningshavare skulle vara likställda, och pensionsåldern bestämdes olika allt efter de tjänstegrader, som vederbörande innehade. När det i år gäller att fatta beslut om befattningshavare vid riksdagens egna verk, har man gått efter en annan princip. Här har man nämligen fastställt olika pensionsålder för män och för kvinnor, d. v. s. en bestämd pensionsålder för kvinnor, oavsett vilken tjänstegrad de inneha.

Det förefaller mig vara minst sagt underligt, att riksdagen två år efter varandra skall för olika grupper av befattningshavare — i ena fallet inom civilstaten och i det andra vid riksdagens egna verk — tillämpa alldeles skilda principer vid bestämmandet av pensionsålder. Det kan t. ex. icke vara riktigt, att en kvinna, som har en befattning i riksbanken av den beskaffenheten, att hon är placerad exempelvis i 11:e lönegraden, skall avgå vid 60 års ålder, medan en kvinna i samma lönegrad, som till t. ex. vid posten har hand om en stor kassarörelse, skall få sitta kvar till 63 års ålder.

Vid denna tid på riksdagen är det säkerligen icke möjligt att få någon ändring av detta förhållande. Jag hyser den förhoppningen, att det ett kommande år skall vara möjligt att få en rättelse till stånd på denna punkt, och jag har ansett det vara nödvändigt att fästa uppmärksamheten på den omständigheten, att man här, enligt mitt förmenande utan sakliga grunder, har tillämpat andra principer än dem riksdagen förra året godkände.

Herr Åkerberg: Ehuru jag i utskottet närmast var benägen att försöka tillämpa samma principer med avseende på detta reglemente som på det civila pensionsreglementet, vill jag nämna ett par ord rörande utskottets motivering för det förslag, som utskottet kommit till.

Det är riktigt, som herr Larsson här framhållit, att det blir en viss olikhet mellan de båda reglementena. Vissa kvinnliga tjänstemän i de högre graderna få nämligen i det nu föreliggande reglementet en pensionsålder av 60 år, under det att de enligt det civila pensionsreglementet i vissa fall kunna komma upp till 63 år och till och med till 65 år. Anledningen till att pensionsåldern i det nu förevarande förslaget satts så låg, är dels, att den nuvarande pensionsåldern för dessa tjänstemän är 60 år. Det har burit emot att vidtaga en höjning därav i tider, då man i allmänhet försöker att sänka pensionsåldrarna för att bereda plats åt den yngre arbetskraft, som tränger på. Dels har man ifrån de olika fullmäktiges sida bestämt påyrkat en låg pensionsålder. Bankofullmäktige ha till och med yrkat på att den skulle sättas till 55 år. Riksgäldsfullmäktige ha hållit sig till 60 år. I intet fall har man velat gå med på en högre pensionsålder. Utskottet har således här ändå hållit sig till den högsta siffra, som förelegat i dessa fullmäktiges förslag.

I fjol påyrkades ju i regeringens proposition en pensionsålder av högst 60 år för dessa befattningshavare. Det var såsom en kompromiss och efter många slitningar, som bankoutskottet då skapade den nya grupp, som fick en pensionsålder av 63 år. Från det håll, där man då med mycken energi gick in för den lösningen, har i år icke någon ansats i den riktningen förekommit.

Detta är, herr talman, anledningen till att utskottet i detta fall har frångått den utan tvivel riktiga principen, att man bör upprätthålla parallellism mellan de olika pensionsreglementena.

Herr statsrådet Wigforss: Jag har endast begärt ordet för att uttala min anslutning till vad herr Sam Larsson yttrade.

Det gäller ju här en fråga, som närmast angår riksdagens egna verk, och den går sålunda icke genom finansdepartementet, men det kan inte hjälpas, att

Förslag till tjänstepensionsreglemente för riksdagens verk. (Forts.)
det förefaller egendomligt, att riksdagen två år efter varandra skall fatta så skiljaktiga beslut.

Det är ju två olika ting man här resonerar om. Bankoutskottets ordförande erinrar om att i Kungl. Maj:ts förslag till civilt tjänstepensionsreglemente föreslogs delvis lägre pensionsålder än riksdagen sedan beslöt, och det är riktigt. Å andra sidan är det fråga om att göra pensionsåldern i de olika lönegraderna oberoende av om det gäller manliga eller kvinnliga befattningshavare, vilken princip bankoutskottet förra året med stor energi gick in för. Det egendomliga är, att man här söker bibehålla den gamla principen att tillämpa olika pensionsålder, fastän man överallt sökt komma bort från denna klasskillnad mellan män och kvinnor, som riksdagens egna verk här vill upprätthålla.

Jag vill uttala en förhoppning om att herr Sam Larsson har rätt i att man skall kunna få en ändring till stånd i detta förhållande.

Herr Hansén: Herr talman! Jag har deltagit såväl i år som i fjol vid behandlingen i utskottet av de pensionsreglementen, varom man nu talar, nämligen i fjol det civila pensionsreglementet och i år pensionsreglementet för riksdagens verk.

Jag vill erinra om att förslaget i fjol innebar, man kan säga en genomgående sänkning av pensionsåldern med i vissa fall ända upp till 7 år. Samtidigt godkändes principen om lika pensionsålder för män och kvinnor. Då vi i utskottet icke kunde följa Kungl. Maj:t i en så kraftig sänkning av pensionsåldrarna som föreslogs, sökte man bestämma pensionsåldrarna med hänsyn till varje befattningshavares särskilda arbetsuppgifter, och av denna anledning skapades en grupp med pensionsåldern 63 år. Men hänsyn till att tjänsterna voro av den art, att de besattes dels med män och dels med kvinnor, ehuru det var precis samma tjänstebefattning, kunde man inte undvika att i några fall — det var inte många — en eller annan kvinnlig befattningshavare fick pensionsåldern höjd med i något fall två år och måhända i något fall tre år. Det gällde i varje fall ytterst få. Då det gäller de tjänstemän, vilkas pensionsreglemente vi i år haft att behandla, ber jag att få fästa kammarens uppmärksamhet på vad bankoutskottets ärade ordförande nyss sade, nämligen att det gällde kvinnor, som icke haft högre pensionsålder än 60 år och för vilka vederbörande verk föreslog en pensionsålder på 55 år. Jag kan inte finna, att man skall vara så bunden vid principerna, att man inte med hänsyn till vad som anförts från riksdagens verk, vilket visat sig vara skäligt, skall kunna fastställa samma pensionsålder för kvinnorna, som hittills varit gällande.

Det är anledningen till att vi i bankoutskottet kunnat tillåta oss denna olika behandling i de båda fallen. Vi ha alltså i det förevarande fallet stannat kvar vid status quo beträffande pensionsåldern för kvinnorna, trots att verken, som sagt, yrkat på en ännu lägre pensionsålder.

Herr statsrådet Wigforss: Med anledning av herr Hanséns yttrande vill jag bara säga, att det hade inte varit någon svårighet att tillmötesgå de sakliga argument, som eventuellt föranlett, att man i riksbanken eller riksgäldskontoret ville ha lägre pensionsålder för vissa befattningshavare. Ty i de sakkunnigas förslag, som utskottet frångått, säger man helt enkelt, att man tillämpar denna pensionsålder med undantag för de fall, som äro omnämnda i en särskild bilaga och där man kan ta hänsyn till sådana förhållanden. Man kan således upprätthålla principen om likhet mellan man och kvinna men ta hänsyn till sådana särskilda fall som låt oss säga riksbankens kassarörelse,

Förslag till tjänstepensionsreglemente för riksdagens verk. (Forts.)
om den kräver sådan ungdomlighet, att riksbanken där vill sätta pensionsåldern till 55 år. Jag vill alltså tillråda en sådan princip.

Herr Larsson, Viktor: Herr talman! Då intet yrkande om avslag på utskottets hemställan blivit gjort, kanske det kunde vara onödigt att vidare orda i detta ärende, men jag vill erinra om att, som bankoutskottets ordförande redan framhållit, fullmäktige i riksbanken för sin del anført, att en pensionsålder av 55 år, oberoende av lönegrad, borde vara lämplig med avseende å de kvinnliga befattningshavarna. Vidare ber jag få erinra om, vilket framgår av fullmäktiges framställning, att flertalet privatbanker ha en pensionsålder för de kvinnliga befattningshavarna, som i regel ligger vid 55 år. Vi ha ju inom riksbanken ännu inte någon erfarenhet beträffande denna ålder på 60 år för de kvinnliga befattningshavarna, därför att det är ännu ingen, som nått fram till den åldersgränsen, men det är med hänsyn till vad privatbankerna ansett sig böra fastställa med avseende å pensionsåldern för sina kvinnliga tjänstemän, som vi ansett försiktigheten bjuda att icke gå längre. Nu har ju utskottet stannat för 60 år, och jag ber att få hemställa om bifall till detta, så mycket hellre som jag för min del anser, att denna schablonmässighet, som vederbörande på sina håll anse bör tillämpas överallt i statens verk, väl inte nödvändigtvis behöver tillämpas, då det gäller riksdagens egna verk.

Herr Hansén: Ja, med anledning av vad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nyss anförde ber jag att få erinra om att i fjol hade man att göra med en personalgrupp, som, om jag inte minns fel, uppgick till mellan 30,000 och 40,000. Man ansåg då i utskottet nödvändigt att gå till en ingående prövning från fall till fall med hänsyn till vederbörandes dagliga gärning, huru tjänstgöringsåldern lämpligen borde fastställas. I detta fall, då det gällde ett relativt ringa antal kvinnliga befattningshavare, ansåg sig inte utskottet böra gå in för en sådan differentiering av det relativt ringa antal befattningshavare, det här gällde.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågasvarande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 68, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till reglemente angående tjänstepension för arbetare vid riksbankens sedeltryckeri och pappersbruk, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående uttagande i vissa fall av ogulden utländsk utskyld eller allmän avgift, m. m.; och

nr 51, i anledning av väckta motioner om åtgärder till ernående av ökad säkerhet till sjöss.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckt motion om ändring i vissa avseenden i motorfordonsförordningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av väckt motion om förbud mot hastighetstävlingar med motorfordon å allmänna vägar.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 26, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Olofsson* i Digernäs hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för nästa års riksdag framlägga förslag till lag om förbud för hastighetstävlingar å allmänna landsvägar.

Om förbud mot hastighetstävlingar med motorfordon å allmänna vägar.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande utfärdande av skärpta bestämmelser och, om så erfordrades, förbud för hastighetstävlingar och därmed jämförliga tävlingar med motorfordon å de allmänna vägarna samt, i den mån så erfordrades, för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Gustaf Tamm*, *Olof Carlsson*, *Magnusson* i Kalmar, *Pettersson* i Hällbacken, *Holmström* och *Sandström* i Sollefteå, vilka av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå förevarande motion.

Herr Tamm, Gustaf: Herr talman! Det må vara förlåtligt och i hög grad naturligt, om kammarens ledamöter i den brådska, som föreligger mot riksdagens slut, icke skulle ha haft tillfälle att ägna någon större uppmärksamhet åt vare sig denna motion eller detta utskottsutlåtande. Jag skulle då bara med ett par ord vilja erinra om vad motionen och utskottsutlåtandet i stort sett inbefatta. När man läser motionen, så kan man inte undgå att få det intrycket, att det här gäller mera en gentlemans allmänna missnöje med de stora körhastigheter, som tyvärr ofta nog råda på våra landsvägar, och detta missnöje har föranlett honom att särskilt nu rikta sig mot de dock relativt ganska sällan förekommande motorfordonstävlingarna på vägarna. Men han visar inte ett spår av förståelse för desammas positiva betydelse i olika avseenden, och beträffande motiveringen måste man ju säga, att motionären där tillgripit en på flera punkter sakligt ganska obalanserad sådan. Det är emellertid mindre märkvärdigt, att en riksdagsman på detta sätt i form av en motion ger uttryck för sin uppfattning, i detta fall sitt missnöje, men vad som är betydligt mera påfallande och förvånande, det är att en dylik framställning verkligen kunnat vinna tillstyrkande ifrån en utskottsmajoritet, visserligen enligt mitt förmenande en ganska labil och kanske mera tillfällig men otvivelaktigt dock en säker och bestämd majoritet. Denna förvåning är ingalunda begränsad endast till motorintresserade kretsar utan går långt därutöver. Detta är helt naturligt, då ett förslag som det föreliggande skulle, om det effektuerades, i realiteten komma att beröra betydande områden och betydande befolkningsgrupper i vårt land. Det är ju dock med tillfredsställelse, som man i andra lagutskottet alltid ser, att då det gäller dessa frågor, inga som helst politiska linjer uppdragas, utan de linjer, efter vilka man då går, äro de som vanligen tillämpas i detta fall: å ena sidan stå de som ha större eller mindre förståelse för motorismen och dess allmänna betydelse och å andra sidan de för dessa synpunkter mera likgiltiga.

Motionären påyrkar nu helt frankt, att riksdagen skulle besluta att hemställa hos regeringen att utan någon som helst utredning helt enkelt förbjuda alla hastighetstävlingar på de allmänna landsvägarna. Utskottet har ju i det fallet inte gått så långt, utan man har inskränkt sig till att begära en ut-

Om förbud mot hastighetstävlingar med motorfordon å allmänna vägar.

(Forts.)

redning i detta avseende. Men å andra sidan har utskottet gått betydligt längre och man skulle kunna säga velat nå ett minst lika betänkligt syfte, då man nämligen hemställt, att utredningen även skall omfatta förbud mot med hastighetstävlingar jämförliga tävlingar på allmänna vägar. Med de senare tävlingarna torde väl avses orienterings- och tillförlitlighetstävlingar, vilka ju försiggå på de allmänna vägarna samtidigt med den allmänna trafiken men där hastigheten inte alls är utslagsgivande utan där vanligtvis en relativt låg medelhastighet är föreskriven, t. o. m. underskridande den som förekommer vid vanlig nöjes- och långkörning. Jag vill naturligtvis inte förneka, att man även vid dessa tävlingar många gånger sätter upp en hastighet, vilken kan rubriceras, som utskottet säger, som överdrivet hög, men hur många hundratal motorförare göra beklagligtvis inte det varenda dag? För att bli underkunnig om den saken behöver man säkerligen inte någon lång erfarenhet av bilåkning på våra allmänna vägar eller ens i städerna. Det är alltså ett allmänt trafiksäkerhetsproblem, som vi litet var dagligen komma i kontakt med och som sålunda ingalunda borde kunna åberopas som något särskilt motiv för en hemställan om avskaffande utav dylika orienterings- och tillförlitlighetstävlingar. I det fallet ha ju såväl den tävlande som den icke tävlande samma skyldighet och ansvar inför gällande allmänna lagbestämmelser.

I förbigående vill jag påpeka — ehuru jag gärna medger, att utlandet icke i tid och otid bör åberopas som bevis för vad som bör ske i vårt land — att man i Norge, där väl vägförhållandena få anses ganska likställda med de våra, gjort och gör stora ansträngningar varje år för att t. ex. få deltagarna i det s. k. Monte Carlo-rallyt att starta i Norge, då man väl förstår, att detta tillför landet en hel del inkomster, medan man där samtidigt inser, att den allmänna trafiksäkerheten knappast kan lida på denna sorts tävlingar.

Med vad jag här sagt anser jag mig även ha bemött vad som i vissa till utskottet inkomna utlåtanden anförts, nämligen att hastighetstävlingarna överhuvud taget hos allmänheten skulle väcka en längtan efter fartsensationer, som, omsatta i praktiken på de allmänna vägarna, anses medföra allmänna vådor. Ja, detta är säkerligen ett problem, som dock icke eller åtminstone i mycket ringa grad kan och bör sättas i samband med hastighetstävlingar av olika sorter. För min del har jag aldrig varit på en sådan tävling eller någon motortävling av någon sort, och det intresserar mig inte ett dugg, men på mig skulle de där sensationerna inte ha någon annan inverkan än att jag skulle vilja köra ännu försiktigare än förut på vägarna. Nej, lusten för fartsensationers omsättande i praktiken ligger nog i blodet, och den är nog fullkomligt oberoende av om man som åskådare deltagit i en hastighetstävling eller inte.

Närmast torde väl motionären dock här ha avsett rena hastighetstävlingar. Han kallade dessa tävlingar helt enkelt för sportfäneri, men detta är väl dock ett kanske allt för grovt förenklande av hela problemet, och jag anser, att ett sådant påstående knappast behöver något direkt bemötande. Han gör vidare ett sådant bestämt påstående som att varje bil- och motorcykeltävling har slutat med större eller mindre sorgliga tilldragelser av olika slag, en del högst beklagliga olyckor, som krävt människoliv. Om man nu räknar t. ex. med den kanske mest riskabla av dessa motorfordonstävlingar — motorcykeltävlingarna — och ser på de fyra grupper av hastighetstävlingar, som brukas anordnas, d. v. s. rena hastighetstävlingar på is och jordbana, backtävlingar, hastighetstävlingar å kilometerbana å landsväg samt slutligen Grand Prix- eller T. T.-lopp, så framgår av den till utskottet lämnade utredningen, att av dylika tävlingar årligen hållas cirka 100 stycken och att olycksprocenten, som av motionären angives till 100, i själva verket icke uppgår till 10 % av antalet tävlingar

Om förbud mot hastighetstävlingar med motorfordon å allmänna vägar.

(Forts.)

och endast till 5 procent av antalet tävlande. Betraktar man i det fallet endast de största och mest riskabla — T. T.-loppen — ha sedan 1926 avhållits sammanlagt 20 dylika tävlingar här i landet, medan olycksrisken för förarna endast varit en procent. Motionären har ju här, som vi hört, betydligt skjutit över målet.

Men jag skall gå vidare i argumenteringen, och då vill jag naturligtvis inte förneka, att dessa stora hastighetstävlingar i någon mån måste inkräkta på den dagliga trafiken, där de hållas. Sådana tävlingar få ju endast äga rum efter tillstånd av Konungens befallningshavande inom respektive län och inom vissa avspärrade områden. Den olägenheten att några utomstående bilåkare under en kortare period, då tävlan eller träning pågår, nödgas fara en liten omväg på någon halvmil eller mil kan väl dock knappast vara värd mer än ett omnämnande. Olägenheterna för den kringboende befolkningen skulle väl i så fall vara betydligt större, då Konungens befallningshavande utfärdar de allra strängaste och noggrannaste skyddsföreskrifter. Jag ber att i det fallet få hänvisa till utskottsberäkningens andra sida, där utdrag av bestämmelserna för det stora Saxtorpsloppet angivits. Därur må endast angivas, att man gått så långt, att det t. ex. bestämts, att sjuka, som kunna störas av bullret, skola på tävlingsarrangörernas bekostnad bortföras till en lugn plats under tävlingen, att besökande i en viss kyrka efter gudstjänstens slut skulle befordras till sina hem, detta också på tävlingsarrangörernas bekostnad, etc. Jag ber också att få hänvisa till det yttrande, som avgivits av den länsstyrelse, länsstyrelsen i Kopparbergs län, inom vars område den stora biltävlingen på Rämens is ordnats nu i flera år. Konungens befallningshavande därstädes framhåller, att samtliga tävlingar ha avlupit utan olyckor och utan avsevärd olägenhet för annan trafik.

Jag återkommer bara i förbigående till Norge igen. Vi ha sett litet var uti tidningarna, hur man där drivit en mycket stark propaganda för att i själva Oslo på dess huvudgata i dessa dagar få hålla stora hastighetstävlingar. Det förelåg först en viss tveksamhet hos myndigheterna där, men man har varit vidsynt nog att gå med på saken. Alltså skall i själva Norges huvudstad på dess huvudgata få anordnas dylika hastighetstävlingar.

Övergår man så till frågan om ortsbefolkningen och dess intressen, har det ganska enstämmigt vitsordats, att densamma överallt, där dylika tävlingar hållas, varit synnerligen välvilligt inställd emot dem, och man skulle på det hållet säkerligen ingalunda vara tacksam emot riksdagen för ett förmynderskap och ingripande till förhindrande av sådana tävlingar. Tvärtom torde ett sådant ställningstagande från riksdagens sida komma att bemötas med de allvarligaste och bestämdaste protester, och man kan ju litet förstå det också, då man får veta, att exempelvis Saxtorpstävlingarna 1933 samlade bortåt 150,000 åskådare, varav bortåt 20,000 danskar, alltså en verklig folkfest av stora mått, och att den allmänna omsättningen vid samma tillfälle uppgick till cirka 2 miljoner kronor. Vad betyder inte detta för ortsbefolkningen, och förstår man då inte, att olägenheterna måste väga ganska lätt?

Vad så utskottet anför angående besväret för länsstyrelsen och underlydande polis i samband med dessa tävlingar, är ju naturligtvis förefintligheten härav visserligen obestridbar, men nog vågar man väl påstå, att detta arbete i förhållande till mycket annat, som får utföras av dessa myndigheter, dock får räknas som ganska positivt, och jag skulle verkligen mycket misstaga mig, om klagomålen däröver skulle vara av den art, att de skulle behöva påverka riksdagens ställningstagande. Det är för resten givet, att om hastighetstävlingar skola anordnas på något enskilt område och inte på allmän landsväg, skulle väl polismyndigheterna få ungefär lika mycket att göra som i detta fall.

Om förbud mot hastighetstävlingar med motorfordon å allmänna vägar.

(Forts.)

Beträffande så frågan om hastighetstävlingarnas betydelse för vår inhemska motorindustri, har utskottet egendomligt nog helt reservationslöst hänvisat endast till ett uttalande ifrån motorförarnas helnykterhetsförbund, där man säger, att andra både riskfriare och tillförlitligare möjligheter än tävlan att pröva motorernas och det övriga materialets kraft, hållbarhet och prestationsförmåga föreligga. Ja, med all aktning för denna hedervärda sammanslutning torde man väl dock kunna betvivla, att någon direkt förutsättning att bedöma just denna fråga föreligger hos densamma. Alltså torde denna, om man så får säga, räddningsplanka, som utlagts till försvar för utskottsmajoritetens inställning, i alla fall vara rätt så skör. Reservanterna torde då stå på betydligt fastare mark, då de hänvisa till att i många länder, nästan i alla länder med egen motorindustri, har man till fullo insett tävlingarnas oerhörda betydelse för motorismens utveckling, varför man på olika sätt även från det allmännas sida direkt understödjer och befrämjar desamma, inte, som man vill göra här, undergräva och motverka dem i den form, som här berörts. Ett sådant direkt understödjande skulle ju naturligtvis kunna ske hos oss, och det framkastades även i utskottet, att det skulle kunna ske under statens medverkan genom att man droge upp breda riksvägar, som man tänkte sig skulle kunna upplåtas till avhållande av tävlingar, eller kanske hellre på så sätt, att man genom statliga reservarbeten under arbetslöshetstider anordnade provkörningsbanor för motorfordon. Ett sådant förslag lär för resten ha varit uppe och ha prövats i samband med utbyggandet av flygfältet vid Bromma. Skulle en sådan plan kunna realiseras, föreläge kanske inte något direkt behov av att längre hålla dessa hastighetstävlingar på de allmänna landsvägarna, men till dess borde man väl kunna begära en så pass stor vidsynthet från riksdagens och myndigheternas sida, att något ökat hinder för nu förekommande hastighetstävlingar icke måtte uppstå.

Till sist skall jag be att få meddela kammaren, att de vägtrafiksakkunniga, som i dessa dagar avlämnat sitt betänkande, enligt vad som med bestämdhet uppgivits haft just denna fråga till omprövning, utan att man ansett sig kunna eller böra framkomma med något förslag till ändrade förhållanden i det fallet. Då vi alltså ha sakkunniga på detta område, som just nu redan ha behandlat denna fråga, då förefaller det väl ganska onaturligt, att riksdagen i dag skulle gå till regeringen och be, att denna fråga nu återigen skulle bli föremål för utredning. Jag tror att mycket vägande skäl föreligga för bibehållande av den nuvarande ordningen, och jag vill på det livligaste uttala den förhoppningen, att vi inte i dag skola komma att taga initiativet till någon lex Saxtorp, som tidningarna velat kalla den. Det skulle enligt mitt förmenande innebära en allt för stor kortsynthet och brist på förståelse för så många och stora intressen, att det skulle väcka den allra största förvåning och misstämning långt ute i vida kretsar i vårt land.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Häri instämde herr *Carlsson, Olof*, och herr *Nylander*.

Under herr Gustaf Tamms anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen.

Herr Westman: Herr talman! Den föregående ärade talaren började med att rikta en skarp kritik emot motionären, herr Olofsson i Digernäs. Jag skall inte upptaga tiden med att försöka försvara herr Olofsson i Digernäs. Jag är övertygad om att då ärendet förekommer i andra kammaren, kommer

Om förbud mot hastighetstävlingar med motorfordon å allmänna vägar.

(Forts.)

han att med allt det temperament, över vilket han förfogar, försvara sin motion, och jag uppmanar de ledamöter, som vilja höra motionen försvaras, att utvandra till andra kammaren, när ärendet kommer att föredragas där.

Jag skall försöka fatta mig ganska kort, då jag motiverar utskottets förslag. Som kammarens ledamöter behagade iakttaga, har utskottet här ingalunda föreslagit, att alla hastighetstävlingar eller därmed jämförliga tävlingar på de allmänna vägarna skola förbjudas, utan utskottet har hemställt om utredning om skärpta bestämmelser och endast *om så erfordras* förbud för sådana här hastighetstävlingar. I första rummet förordar utskottet alltså ändrade bestämmelser.

Nu är det ju så, att det är Konungens befallningshavande i de olika länen, som meddela tillstånd till dessa tävlingar. Om kammarens ledamöter vilja se i den redogörelse, som här är lämnad för en sådan länskungörelse, varigenom en hastighetstävling, den s. k. Saxtorpstävlingen, beviljats, skola herrarna finna, att man vidtager anordningar, som om det vore fråga om att en lavin skulle braka fram på landsvägen. Man bygger upp stängsel efter landsvägen och man utrymmer fastigheterna i närheten. Endast de personer, som äro bosatta där och ha särskilda kort, få vistas där. Sjuka, som befinna sig på fastigheterna invid banan, transporteras bort, och trafiken avstänges på banan under träning och tävlan. Den ende, som får färdas fram där, är prästen. Det står inte här, ty på grund av bristande humor har utskottets kansli utslutit den bestämmelsen. Men andra, som skola till högmässan i kyrkan, få inte färdas fram på vägen utan skola färdas omvägar till och från gudstjänsten. Präster äro de enda privilegierade, som få färdas fram här mitt ibland alla dessa faror under försynens beskydd. Alla andra vägfarande, som ämnat fara fram på vägen, finna sig plötsligt hänvisade till att taga omvägar, eftersom allmänna landsvägen, som dock är till för den allmänna trafiken, är spärrad för lojala medborgare, som äro ute i tillåtna näringssyften, ofta i brådskande merkantila ärenden. Detta innebär ju ett skarpt ingrepp i den frihet, som svenska medborgare böra få åtnjuta i sina hem, på sjukbädden och på vägarna, och det har förefallit som om dylika skarpa ingrepp egentligen borde beslutas av Kungl. Maj:t.

Vidare ha vi tänkt oss, att man väl skulle kunna skärpa fordringarna på kvalifikation beträffande dem, som deltaga i dessa tävlingar. Om man får döma av de beskrivningar på sina äventyr, som en del damer och andra deltagare i Monte Carlo-rallyt givit, tyckas de på dessa tävlingar inte vara ute i några särdeles allvarliga ärenden. Man skulle kunna tänka sig, att man kunde undersöka, huruvida inte kompetensfordringarna för deltagarna kunde bestämmas så, att endast djupt allvarliga personer, som kunde tillgodogöra sig alla tekniska erfarenheter, som tävlingarna kunna giva, bleve berättigade att deltaga.

Jag tror, att det finns anledning att verkställa en sovring och gallring av själva tävlingarna och av deltagarna i de här tävlingarna. Meningen med utskottsbetänkandet är nu bara att få en undersökning. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Hagman, Forslund, Löfvander, Ruben Wagnsson, Anton Pettersson, Elof Andersson, Tjällgren, Ernst Svenson* och *Lindley*.

Herr **Pauli**: Ja, herr talman, det brukar ju ofta vara så, att en debatt här i kammaren liksom nu består i ett meningsutbyte mellan utskottsmajoritetens representant och reservationens representant, och vi bruka lyssna till dessa

Om förbud mot hastighetstävlingar med motorfordon å allmänna vägar.

(Forts.)

meningsutbyten med den andakt, som alstras av att veta att det är en åtminstone relativ sakkunskap, som talar. För min del gör jag icke alls anspråk på att härvidlag sitta inne med ens en relativ sakkunskap, men jag tycker, att när det gäller en fråga som denna, kunde gärna för ett kort ögonblick även folkets röst få göra sig hörd, och jag betraktar mig härvidlag såsom hörande till den breda allmänheten. Jag är varken motorist och har heller aldrig blivit fälld för förseelse mot gångtrafikförordningen. Men jag är tidningsläsare i kanske högre grad än många andra här i kammaren, och jag har i synnerligen friskt minne, vad jag för inte så värst många år sedan läste om de olyckor här i Sverige och därpå tätt följande liknande katastrofer ute i andra länder, som tydligen närmast ha uppkallat motionären till hans yrkande.

Det har heller icke kunnat förnekas av vare sig reservanterna eller de olika sammanslutningar, vilkas yttranden äro återgivna här i bilagor till utlåtandet, att antalet sådana olyckor, även om det rent procentuellt sett icke är så högt som det naturligtvis kunnat vara, om det velat sig ännu värre, dock är alldeles för stort, och att denna tävlingsform är en lek med människoliv, vilken redan har gått för långt. Det tror jag är en allmänt spridd uppfattning här i landet. Nu komma därtill många andra saker, såsom de rent praktiska olägenheter, som lagutskottets ordförande nyss i humoristiska motiveringar erinrade om, ävensom andra synpunkter, som jag här inte skall beröra.

Jag skulle alltså vilja uppställa den frågan, huruvida gentemot de blodiga konsekvenser, som dessa tävlingar visat sig medföra, kan hävdas, att nyttan för motorfordonstillverkningen och för utexperimenterandet av nya modeller kan uppställas såsom en tillräcklig motvikt. Denna fråga kan naturligtvis kammaren inte på stående fot avgöra, men därför kan det också vara rimligt, att man åtminstone tillmötesgår en anhållan om utredning. Jag tror inte, att även den mest entusiastiske anhängare av motortävlingar på allmänna landsvägar kan exakt besvara den fråga, som jag nyss uppställde, men varför kunna icke herr Tamm och andra vara med om att frågan undersökes? Att den sedan kan ses från olika utgångspunkter, medger jag ytterst gärna. Men jag kan icke komma ifrån att en del synpunkter, som anföras i yttrandet från motorförarnas helnykterhetsförbund, vilket står återgivet sist i betänkandet, ha den allmängiltiga vikt och innebörd att man ganska allmänt borde kunna ansluta sig till dem. Förbundet säger bland annat: »Det är inte till bristningsgränsen farttrimmade motorfordon vi behöva, utan hållbara och lättmanövrerade motorfordon, som gå säkert på vägarna och som äro lydiga och nyttiga verktyg i skickliga förarens händer. . . . Det föreligger intet behov av förare, som kunna sätta upp svindlande fart och med ständig dödsrisk pressa sig förbi andra förare. Förareutbildningen bör väl i stället avse att lära vederbörande väl behärska sitt fordon, att aldrig ta onödiga risker utan ständigt visa nödig hänsyn till andra vägfarande. — Ur samhällelig synpunkt finns det inte den minsta anledning att gynna förefintliga strävanden till ständigt ökad fart i trafiken. Samhällsmakterna ha i stället plikten att värna allas rätt till säkerhet på vägarna.»

Det är också ganska belysande att här i trycket uppfriska minnet av vad som hänt vid några av de senaste årens tävlingar. Vid Grand Prix-tävlingen vid Norra Vram blev en mekaniker dödad och fyra förare skadade, vid Grand Prix i Saxtorp år 1932 blevo två förare skadade under övningskörning, år 1933 blev en förare dödad under övningskörning, en förare dödad under själva tävlingen och en förare svårt skadad likaledes under själva tävlingen. Under Grand Prixloppet vid Norra Vram råkade en tävlingsbil i brand så att ett hus

Om förbud mot hastighetstävlingar med motorfordon å allmänna vägar.

(Forts.)

antändes och nedbrändes. En i huset boende gammal man räddades med knapp nöd, och det var tur, att det händelsevis fanns brandmanskap i närheten av olycksplatsen, vilket lyckades begränsa elden. Detta ger en liten antydan om vad som kan bli följden av dessa farttävlingar på landsvägarna.

Om det nu verkligen anses nödvändigt med tävlingskörningar för utvecklande av den här ifrågavarande industrien, så måste den svenska allmänheten i varje fall undanbe sig, att de svenska landsvägarna tagas till intäkt för dessa tävlingar. Det får i så fall byggas särskilda tävlingsbanor, om sådana behövas. När det säges, att dessa tävlingar äro »folkfester av stora mått», så undrar jag visst inte på det. Men jag tror alldeles säkert, att om någon nere i Spanien kom och yrkade på att tjurfäktingarna skulle avskaffas, kunde det stå upp en herre i de spanska cortes och likaså hänvisa till, vilka överväldigande folkmassor, som bruka samlas för att åse, hur tjurar och hästar dödas efter alla konstens regler. Jag tvivlar inte på att denne herre skulle kunna förete ofantligt mycket imponantare siffror än man kan komma med från någon svensk bil- och motorcykeltävling. Det argumentet imponerar alltså ganska litet på mig.

Jag har med dessa funderingar av en enkel lekman velat motivera, varför jag åtminstone kommer att rösta för en undersökning i den föreliggande frågan, vilken sannerligen hör till dem som förtjäna att undersökas.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag förstår inte varför det skall behöva utredas någonting i denna fråga, där ingenting behöver utredas. Saken är ju klar. Vad är det för spektakel, att det på våra allfarvägar skall få anordnas tävlingar, med avstängande av vägarna, så att allmänheten inte får tillträde till desamma eller kan äventyra åtskilligt.

Jag förvånar mig över att motorismen kan gå så långt i sina anspråk. Det får väl, som herr Pauli sade, byggas stora cirkusanläggningar med runda banor, såsom det lär ske på många ställen utomlands, där motoristerna få fara i kapp med varandra såsom vid de romerska kapploppningarna. De höllos ju också på en cirkus och det vore rätta platsen för sådana tävlingar.

Jag frågar också, vad det är för nytta och vad det är för mening med dessa tävlingar? Meningen är väl, att olika bilfabrikanter skola kunna få konkurrera med varandra genom att uppvisa för sina nyaste modeller det mest lysande resultatet. Därtill finns en del gentlemannachaufförer, som inte ha annan användning för sina pengar än att söka överträffa varandra med underbara bilar och att få sätta i väg i utlyst tävlan, exempelvis från Stockholm till Monte Carlo på kortaste tid. Det lär gå till även så, påstår min granne, som är mera kunnig i dessa saker än jag. Den tävlande, även på en cirkus, utmärker sig för sin vänskapskrets och visar, vilken duktig karl han är, oavsett att det då i alla fall är motorn, som gör honom så duktig.

Det bör också utfärdas förbud för personer att skada sig själva. Det tillåtes ju i allmänhet inte i lagstiftningen. Om en fotgängare råkar skada sig själv, blir han till och med åtalad! Det skall, herr talman, vara en måtta i allting och en gräns för allting. En sådan framfart av vår maskinkultur utan någon måtta i hastighet och med anlitan av menige mans enda utfartsvägar borde väl om något anses vara ett nästan kriminellt tilltag. Det bör ifrån samhällsmakterna icke tillåtas. Jag är således obenägen för en utredning, och i varje fall få vi hoppas, att den skall utmyнна i förbud för dylika tävlingar och inte stanna vid skärpta bestämmelser. Skall det vara, skall det vara fart, och det är inte värt att skärpa bestämmelserna utan det är bättre att låta vederbörande

Om förbud mot hastighetstävlingar med motorfordon å allmänna vägar.

(Forts.)

hållas, så att de verkligen kunna överträffa varandra. Utlåtandets kompromisskattar, synes mig, även åt det otillbörliga i själva företaget.

Det är inte värt att framställa något nytt yrkande. Men jag hemställer för min del till protokollet, att utredningen måtte inskränkas till att helt enkelt, utan några kostsamma utredningar, som knappast kunna åstadkommas, och i detta fall om någonsin äro överflödiga, förorda en lag om förbud för myndigheterna att medgiva sådana tävlingar, varom nu är fråga.

Herr **Tamm, Gustaf:** Herr talman! Det är ju hopplöst att upptaga någon diskussion med herr Lindhagen i motorfrågor, ty vi veta alla, vad han kommer att säga i sådana frågor.

Jag skulle bara vilja säga några ord till representanten för folkets röst, herr Pauli, och jag ber då först få påpeka, att man mycket tydligt märkte, att det verkligen var »folkets röst» på detta område, som talade. Jag förstår mycket väl, att ett så enkelt resonemang som det herr Pauli här förde, kan föras ifrån den utgångspunkten att alla dessa tävlingar äro, ungefär som motionären framhållit här, »sportfåneri». Jag vill understryka, att jag icke har något som helst personligt intresse för dessa tävlingar och att jag aldrig har varit på sådana, men så mycket begriper jag, att de aldrig skulle komma till stånd om det inte förelåg ett verkligt behov av dem, och jag tog mig den friheten att i mitt förra anförande omnämna, att det i andra länder, där man har en motorindustri som i Sverige, förhåller sig så, att myndigheterna bidraga alldeles direkt till att stödja dylika tävlingars avhållande, medan man här i landet inte bara ifrån dem, som representera folkets röst, får höra, utan även många andra tyckas hava den uppfattningen, att dessa tävlingar äro något alldeles av ondo. Jag tycker, att det verkar ganska grönköpingsmässigt att få höra sådana uttalanden, som dem herr Pauli kom med här.

Jag förstår också, att herr Pauli var mycket tilltalad av motorförarnas helnykterhetsförbunds uttalande, och i och för sig har jag, som jag nyss nämnde, icke något emot detsamma — jag vill ej upprepa, vad herr Pauli citerade — men jag tror dock att detta förbund i denna sak har mycket liten förmåga att lämna någon sorts omdömesgillt positivt uttalande. Herr Pauli läser ju tidningar mycket energiskt, det förklarade han själv, och det tror jag visst. Då ser väl herr Pauli varje morgon, när han öppnar tidningarna, sin egen eller andras, att det dagligen finns någon notis om de ständigt förekommande olyckorna på vägarna. Jag tror icke, att man kan säga, att dessa olyckor vare sig indirekt eller direkt hava samband med tävlingar, utan de äro helt simpelt i främsta rummet beroende på att det finns oförsiktiga människor, som kanske missbrukat sprit eller överhuvud taget inte lämpa sig att föra motorfordon eller som ha denna fartsensation i blodet, vilka drabbas av dylika olyckor.

Här talas det om att vi skola ha vägarna i fred. En stor del av vägarna äro emellertid byggda och underhållna just av motorismen, och ganska betydande medel avsättas av motorismen varje år för detta ändamål. Om man då överhuvud kan tänka sig att motoristerna någon gång skulle kunna få använda dessa vägar även för sina speciella ändamål, ligger det väl icke någon överdrift däruti?

Herr Pauli yttrade vidare, att han förvånade sig över att jag icke ville vara med om en utredning av frågan. Jag meddelade, herr Pauli, fastän herr Pauli kanske icke hade tillfälle att höra det, att sakkunniga just i dagarna hava inlämnat en utredning av hithörande frågor. Visserligen lär det inte i deras uttalande stå något speciellt om denna fråga, men efter vad jag bestämt försport, hava de mycket noggrant debatterat saken och den har allt-

Om förbud mot hastighetstävlingar med motorfordon å allmänna vägar.

(Forts.)

så helt nyligen varit föremål för en undersökning. Skall man därför nu begära en undersökning igen, när det just i dagarna, jag tror det var den 28 maj, kommit ett utlåtande, däri frågan varit föremål för omprövning? De sakkunniga lära hava ansett, klokt nog, att man inte borde göra någonting för att resa några hinder i vägen för avhållandet av dessa tävlingar.

Till utskottets ordförande vill jag säga, att det alltid är mycket trevligt att höra honom så där på hans trevliga och gemytliga sätt raljera och taga frågan litet skämtsamt, men å andra sidan får jag påpeka, att det finns tiotusentals människor här i landet, som inte taga denna fråga såsom ett skämt utan såsom ett ganska stort allvar, och anse att den både för deras egna förhållanden och för motorindustrin i landet kan vara av ganska djupgående betydelse.

Då herr ordföranden skämtade litet med de förhållanden, som det här rör sig om, och sade, att dessa tävlingar ställde till stora obehag för de kringboende, ber jag att få nämna, att det påpekats från många håll, att de kringboende vid dylika tävlingar med allra största jämnmod finna sig i dessa olägenheter och även uti att under tävlingsdagen t. ex. de sjuka bliva borttransporterade genom tävlingsledningens försorg, om så kräves etc. Det har för övrigt icke framkommit något klagomål i det avseendet. Därför tycker jag inte, att riksdagen behöver i onödan upphäva sig till deras förmyndare, då det icke från det hållet begärts någon hjälp från statsmakternas sida utan vederbörande äro fullt tillfredsställda. De hava tvärtom med bestämdhet framhållit, att de icke önska något förmynderskap från riksdagens sida utan att de äro nöjda med förhållandena sådana de äro i detta fall.

Herr Lindhagen: Då herr Tamm sade, att man inte kan resonera med herr Lindhagen i motorsaker, menar han väl, att det inte heller är lönt för mig att tala med herr Tamm om den saken. Herr Tamm framhöll emellertid, att förslaget skulle leda till att sådana här tävlingar bli helt och hållet omöjliggjorda och förbjudna? Ja, det är just meningen. Vi tycka, att allfarvägarna fortfarande skola var allfarvägar och inte experimentplatser för excesser i motorism. Det är det det är fråga om. Vägarne äro redan livsfarliga genom en normal motortrafik, och att då släppa till dem även för motoristiska excesser, kan inte vara rimligt.

För resten har naturen själv anordnat en stor löparbana för sådana excesser. Det är den stora öknen Sahara. Om man startar en sådan tävling, exempelvis i Algier och låter deltagarna sätta full fräs genom öknen ned till Guldkusten, ha de, i den mån de komma fram med livet, i alla fall gjort sin stora gärning och kunna gå till eftervärlden såsom banbrytare.

Herr Pauli: Kammaren får förlåta mig, om jag riktar några korta ord till herr Tamm. (Rop och skratt: Nej, nej.) Ja, i så fall får jag väl undvara förlåtelsen. Men jag vill inte låta det stå oemotsagt i protokollet, att herr Tamm utan vidare betecknar opinionen mot detta slags hastighetstävlingar såsom ett utslag av »grönköpingsmässighet» och ett »alltför enkelt resonemang».

Jag vill säga herr Tamm, att, såsom en ledamot i kammaren sade mig privat nyss, det just är ett enkelt resonemang som behövs här. Det är nämligen så, att även vi, som inte ha direkt med motorismen och dess tekniska förutsättningar att göra, äro part i målet. Sveriges breda befolkning har också något med denna sak att göra, och vi ha också rätt att yttra oss därom i riksdagen utan att därför beskyllas för grönköpingsmässighet.

Om förbud mot hastighetstävlingar med motorfordon å allmänna vägar.
(Forts.)

Det har här åberopats vad som göres i andra länder i förevarande avseende. Jag vet inte, vilka andra länder som herr Tamm avsåg, men jag vill minnas, att det häromåret stod några mycket ruskiga motorolyckor i samband med farttävlingar omnämnda i tidningarna från Italien, och där tror jag intresset för dessa tävlingar är mycket stort. Men jag har inte den minsta åstundan efter att vårt land skall tävla med dessa andra länder just i det avseendet.

Herr Tamm talade om, att det händer så mycket olyckor dagligen ute på vägarna. Ja, vem vet inte det? Men jag vill erinra herr Tamm om att denna riksdag ägnat många arbetsfyllda timmar åt att försöka träffa anordningar för att genom lagstiftning och på andra sätt förminska antalet sådana olyckor. Skall man då komma och säga: Vad gör det, om det händer olyckor vid hastighetstävlingar, då det ändå händer så mycket olyckor vid andra tillfällen? Vi vilja överhuvud taget förminska antalet olyckor, och därför vilja vi ha bort de alldeles onödiga olyckor, som ske under hastighetstävling på landsvägarna. När det påminnes om att landsvägarna underhållas med hjälp av pengar från motorismen, vill jag framhålla, att vi inte kunna sätta likhetstecken mellan det speciella intresse, som ligger bakom dessa hastighetstävlingar, och motorismen överhuvud taget.

Vad beträffar den sakkunnigutredning, som herr Tamm talade om och vars resultat jag icke känner till, hörde vi själva av herr Tamm, att den utredningen icke lett till något som helst uttalande i den nu behandlade frågan, och därför betvivlar jag, att den frågan kunnat spela någon större roll i denna utredning. Vad vi önska, är en särskild utredning just i detta avseende, beträffande hastighetstävlingar på landsväg. När slutligen herr Tamm sade, att det var olämpligt att skämta om detta spörsmål, så kan jag hålla fullkomligt med honom därom. Jag betraktar det sannerligen icke som något skämtsamt utan som en mycket allvarlig angelägenhet, och det är därför jag tagit mig friheten att trots mina mycket »enkla» synpunkter taga till orda i denna sak.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Tamm, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och bifalles den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 171 med förslag till förordning om ändring i vissa delar av vägtrafikstadgan den 20 juni 1930 (nr 285), dels ock i ämnet väckta motioner.

*Ang. vissa
ändringar i
vägtrafik-
stadgan.*

Genom en den 11 mars 1935 till riksdagen avlämnad proposition, nr 171, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t anhållit om riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i vissa delar av vägtrafikstadgan den 20 juni 1930 (nr 285).

I samband med berörda proposition hade utskottet till behandling förehått följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen motionerna inom första kammaren nr 293 av herr *Bergström* och nr 298 av herr *Nylander* m. fl. samt inom andra kammaren nr 521 av herr *Paulsen* m. fl.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt,

A) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att vid granskning av det vid förevarande proposition fogade förslaget till förordning om ändring i vissa delar av vägtrafikstadgan den 20 juni 1930 (nr 285) riksdagen ej funnit skäl att mot detsamma göra andra erinringar än utskottet i utlåtandet upptagit, samt

B) att de i ämnet väckta motionerna, I: 293, I: 298 och II: 521, måtte anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt.

I det av Kungl. Maj:t framlagda förordningsförslaget var 10 § 3 mom. första stycket så lydande:

Den, som vill företaga omkörning, bör där så erfordras medelst ljudsignal eller tillrop väcka den framförvarandes uppmärksamhet; och bör denne skyndsamt genom ljudsignal eller annat lämpligt tecken giva tillkänna, att signalen uppfattats, samt sakta farten.

Detta stycke överensstämde med 9 § 3 mom. i nu gällande vägtrafikstadga med den avvikelser, att uttrycket i 9 § 3 mom. »bör medelst ljudsignal eller tillrop» utbytt mot texten »bör där så erfordras medelst ljudsignal eller tillrop».

I motionen I: 293 hade hemställts, att riksdagen i sitt yttrande över Kungl. Maj:ts författningsförslag ville uttala, att nu ifrågavarande stycke måtte avfattas i full överensstämmelse med nu gällande 9 § 3 mom.

Utskottet hade i denna fråga anfört:

»Såsom i motionen framhållits synes den föreslagna ändringen i förevarande stadgande kunna leda till minskad trafiksäkerhet. Utskottet får därför, med tillstyrkande av motionen, förorda, att ifrågavarande stycke avfattas i överensstämmelse med nu gällande 9 § 3 mom.»

Enligt en vid 10 § 3 mom. första stycket avgiven reservation hade herrar *Norman*, *Olof Carlsson* och *Pettersson* i Hällbacken hemställt, att Kungl. Maj:ts förslag i denna del skulle av utskottet lämnas utan erinran.

Herr Norman: Herr talman! Utskottet har i det stora hela varit enigt om de synpunkter, som utskottet framfört i anledning av Kungl. Maj:ts proposition. Det föreligger endast en liten reservation, som gäller ett moment av den tysta trafiken.

I 10 § i vägtrafikstadgan har Kungl. Maj:t föreslagit i ett fjärde moment de nya bestämmelser, som skulle bidra till att införa s. k. tyst trafik. Om

Ang. vissa ändringar i vägtrafikstadgan. (Forts.)

den saken ha vi varit eniga med Kungl. Maj:t, men beträffande tredje momentet har utskottet med anledning av en motion framhållit såsom sin mening, att den nuvarande bestämmelsen rörande signal vid omkörning fortfarande skall bibehållas. Det är inte så stor skillnad i formuleringen, men en viss betydelse har i alla fall, vad som där kommer att stå, just för genomförande av den tysta trafiken.

För närvarande heter det i stadgan, att »den, som vill företaga omkörning, bör medelst ljudsignal eller tillrop väcka den framförvarandes uppmärksamhet». Nu har av Kungl. Maj:t föreslagits, att formuleringen i detta stycke i stället skulle lyda så: »Den, som vill företaga omkörning, bör där så erfordras medelst ljudsignal eller tillrop väcka den framförvarandes uppmärksamhet.» Det är sålunda orden »där så erfordras», som Kungl. Maj:t ansett böra tilläggas i bestämmelsen, och jag finner för min del att det är en konsekvens av vad man syftar till, nämligen att åstadkomma den tysta trafiken.

Av denna anledning ha jag och ett par medreservanter i utskottet ansett, att denna bestämmelse i Kungl. Maj:ts förslag måtte av riksdagen lämnas utan erinran, och jag ber, herr talman, att få göra yrkande i överensstämmelse därmed.

Herr Westman: Herr talman! För närvarande gäller, att om någon motorfordonsförare skall köra om en annan bör han ge en signal, varvid den, som blir omkörd, skall giva tecken som visar, att han uppfattat signalen, och sakta farten. Nu vill Kungl. Maj:t göra den inskränkningen i bestämmelsen om signalerandet från den omkörandes sida, att han skall vara skyldig att ge signal endast »när så erfordras». Då bortfaller naturligtvis också den säkerhet, som ligger däri att den som skall köras om är skyldig att visa, att han vet att någon vill komma förbi honom. Det blir helt enkelt på det viset på landsvägarna, att om en person håller en tämligen lugn fart med sitt motorfordon, så kan en annan komma och svepa förbi utan att ge någon varning och utan att den omkörande får något erkännande från den, som blir omkörd, att han uppfattat vad det är fråga om.

Var och en som åkt på landsvägarna vet att det finns åtskilliga motorfordonsförare, som köra slingrigt, stundom därför att de mer än andra vinnlägga sig om att exempelvis undvika gropar eller hjulspår i vägarna. En sådan person kan ju, då han inte vet att någon är bakom honom, svänga ut en smula till höger på körbanan, och vips kan en sammanstötning vara oundviklig.

Det är icke för mycket begärt att en person, som vill köra om en annan på landsvägen, skall ge signal om att han tänker göra det. För min del tror jag att det skulle minska trafiksäkerheten om man ändrade den nuvarande bestämmelsen, och jag ber därför, herr talman, att få hemställa om bifall till det yrkande, som utskottet gjort.

I herr Westmans yttrande instämde herrar *Nylander, Borell, Holstenson, von Heland, Sederholm, Anton Pettersson, Löfvander, Edward Larson, Bjurström, Per Andersson* och *Tjällgren*.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har ingen erinran mot andra lagutskottets betänkande och sålunda inte heller mot Kungl. Maj:ts förslag, i den mån det vunnit obetingad anslutning från utskottets sida. Jag gillar alltså utskottets ändringsförslag och gör intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Orsaken till att jag begärt ordet är, att det verkligen vid ett sådant här tillfälle behöver påpekas, att utlåtandet endast är en svag början till ett in-

Ang. vissa ändringar i vägtrafikstadgan. (Forts.)

gripande — med sans och lag förstås — emot bilolyckorna i vårt land. Det var vår trafikminister, herr Leo, som först tog initiativet när det gällde att väcka uppmärksamhet för saken, då han förklarade, att det var en livsbetingelse för trafiken i landet.

Men det kan inte ske annat än med bistånd även genom lag. Det är lagar på detta område, som positivt skola kunna uträtta någonting, och inte polisförfattningar, som det här är fråga om. Vi få bara yttra oss, och sedan gör Kungl. Maj:t vad han vill och följer de rådgivare han vill följa. Endast genom en lag blir det bestämt fastslaget vad som skall gälla.

I min motion nr 21 vid årets riksdag har jag gjort en uppräknig av områdena för en lagstiftning, nämligen bland annat en komplettering av stadsplanelagstiftningen samt av lagen om allmänna vägar på landet. Det byggs inte mera några landsvägar utan autostrador, och man försummar ofta kravet på tillräcklig bredd och i regel kravet på att inrätta trottoarer vid landsvägarna. Jag rekommenderar kommunikationsminister Leo att läsa den anmälan, som 168 fotgängare på ett kort landsvägsstycke i Skåne framförde till mig. Denna anmälan är återgiven i en tilläggsmotion. Där få vi veta huru fotgängarna kunna behandlas på en landsväg. En ledamot av denna kammar, det var för resten borgmästaren i Malmö, sade nyligen till mig: »Om du far i bil mellan Malmö och Lund, d. v. s. sträckan mellan Arlov och Lund, skall du få se en väg, som överhuvud taget inte längre kan trafikeras av några fotgängare.» Till och med den chaufför, som hade skjutsat herr Linder, erkände att det var tydligt, att vägen var praktiskt taget avskaffad av bilismen såsom allfarväg.

Landsbygdens mörker får emellertid vara hurudant som helst. Man anordnar en trafikvecka här i Stockholm, och genast anses mångenstädes frågan vara tämligen löst genom sådan utomordentlig tilldragelse. Det blev för resten inte någon »trafikvecka», som stadsfullmäktige ville ha det till, utan det blev den av »experterna» ursprungligen tillämnade »fotgångarveckan». Den som gick till utställningen i Blå hallen och såg ingredienserna på väggarna i form av motto och deviser, han fann, att det hela var riktat mot fotgängarna. Deras egenskap av höns på vägarna var också utpekad, och den gick fräckt igen i bild på skyltar vid gator. Och en sådan bilfolkets utställning, rättare utskällning, skola Stockholms stadsfullmäktige kosta på pengar till.

Emellertid måste jag å andra sidan säga, att den fotgångarvecka, som kom till stånd, var angenäm för fotgängarna. Ty för första gången blevo vi — om man händelsevis råkade komma där det fanns gula ränder, visserligen försvinnande atomer i mängden av den stora stadens korsningar, där man fortfarande fick se sig för så gott man kunde — omhändertagna av poliskonstaplar, som gjorde tecken till bilarna att stanna. Det var ett Eldorado. Men när fyrarna slocknat och konstaplarna voro borta, var det precis på samma sätt som förut.

Här behövs *en lag om trafiksäkerhet* och inte bara en polisförfattning. I den bör finnas regler om vad fotgängarna ha rättighet till och vad de böra iakttaga; även de måste naturligtvis taga en viss hänsyn även där det är gula ränder — vilket fortfarande inte är på mer än en tvåmiljondel av alla korsvägar som finnas i landet och som äro farliga allihop. Men då bör man ju också säga ifrån till fotgängarna, att det förmodligen inte är meningen att de, när konstaplarna inte äro tillstädes, utan vidare skola få ge sig ut mellan de gula ränderna, ty en ensam person bry sig nämligen bilisterna inte alls om och ej om flera heller.

I lagen måste alltså fotgängarnas rättigheter och skyldigheter och bilförarnas rättigheter och skyldigheter finnas mera detaljerade och preciserade. I förslaget har nu skett förbättringar i princip så till vida, att det givits någ-

Ang. vissa ändringar i vägtrafikstadgan. (Forts.)
 ra tillägsdefinitioner på den där eviga försiktigheten. Men hur skall man kunna begära, att en hel mänsklighet skall vara lika inrättad när det gäller att »iakttaga försiktighet». Och varifrån kommer den stora faran, som påkallar försiktighet? Jo *alltid och överallt från motorfordonen*. Så mycket borde man väl kunna vara ense om i alla fall. Det finns så oerhört många olika slag av fotgängare, och motoristerna äro också så oerhört olika beskaffade. När vi fotgängare skola räkna med fara, när en bil kommer rusande, så måste vi räkna med att den föres av en vettvilling, ty vi kunna inte vara säkra på att den föres av en gentleman. Därför är det vettvillingarna som fortfarande härska över vägarna i det här landet.

Här måste först och främst uppdragas åt en verklig lagberedning, som skall ta hand om de olika uppslag, som framkomma. Den får ej överbefolkas med målsmän för motorismen. Ty då blir det inte något bevänt med den.

Jag vill då åberopa de motioner, som jag tillätit mig väcka, på grund av egna erfarenheter och därav föranledda undersökningar. Onekligen har det varit intressant att komma närmare in i dessa frågor, och jag beklagar inte alls att jag blev överkörd, när det gått så bra som det gått.

Här i huvudstaden har nu tillkommit ett av överståthållarämbetet tillkallat trafikråd. Det består emellertid företrädesvis av bilfolk och deras vederlikar. Några veritabla fotgängare finnas inte med. Jag frågade statsrådet Leo en gång, varför han inte utsett någon fotgängare. Han svarade: »Var skall jag ta den ifrån?» Och det är ju klart, att det finns ingen märkesman bland dem, ty de äro småfolk allihop. »Sakkunniga» måste ju letas bland landshövdingarna och dylikt högt stående folk, och det är ganska svårt att veta var man har dem i den här frågan.

Emellertid förklarade detta trafikråd, när min motion var remitterad dit för yttrande, att motionen »gick vida utöver den uppgift», som trafikrådet hade fått. Det föreliggande regeringsförslaget är just ett utslag av trafikrådets sålunda begränsade uppgift. Jag vill inte framställa något förringande omdöme om förslaget, ty det är ungefär vad trafikrådet kan åstadkomma enligt sin uppgift, sådan det självt definierat den. Men det visar, att vad som bör göras går vida utöver vad denna proposition vill åstadkomma. Det vill till realpolitik och *lagar i de olika avseenden, som uppräknats i min motion*. Även nämnda trafikråd yttrade, att flera av dessa förslag voro »förtjänta av övervägande». Jag hoppas att detta uttalande skall falla i god jord, så att ett sådant övervägande kommer till stånd.

Med dessa randanmärkingar till propositionen skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Norman: Gentemot utskottets ärade ordförande bör det kanske sägas, att den här bestämmelsen gäller inte bara förhållandena på landsvägarna utan också förhållandena i städerna, där det skall vara tyst trafik.

Enligt bestämmelsen, sådan den nu är föreslagen från utskottets sida, bör varje motorförare här i Stockholm signalera varje gång, han kör om, och det skulle bli ett förfärligt oljud och inte alls någon tyst trafik. Om det nu i stället skulle bli, som Kungl. Maj:t föreslagit, att det bör ske, där så erfordras, kan man mena, att det erfordras på landsvägarna och då bör det där signaleras.

Herr Lindley: Herr talman! Det är just det svåra i denna sak, att det lämnas uteslutande åt förarna att bedöma en situation. Är det nu så, att de i hastigheten anse, att det behövs en sådan signal för omkörning, så kan det hända, att myndigheterna anse, att den var onödig. Följden blir, att dessa

Ang. vissa ändringar i vägtrafikstadgan. (Forts.)

förare bli straffade för att de ha givit en sådan här signal, och ha de inte givit en sådan signal, kunna de bli straffade därför. Detta osäkerhetsförhållande är givetvis en mycket, mycket stor fara för chaufförerna.

Jag är fullt villig att erkänna, att detta biltutande i all synnerhet nattetid är mycket irriterande för dem i städerna, som bo vid mycket trafikerade gator, men å andra sidan sätter jag givetvis trafiksäkerheten framför detta, och jag tror, att om man skall rucka på bestämmelsen på något sätt och vis, kommer man att på nytt öka farorna, förknippade med biltrafiken. Det böra vi i högsta möjliga grad förebygga och följaktligen bör man inte straffa en förare, som har givit signal, då han anser det vara erforderligt. Han skall inte, må jag säga, kunna straffas, därför att en poliskonstapel ansåg, att signalen var onödig. Han kan inte bevisa motsatsen och följaktligen blir han då bötfälld. Vi skola inte göra sådana här kautschukparagrafer, som kunna bli till förfång och skada för trafiken.

Herr statsrådet **Leo**: Herr talman! De ändringar, som utskottet har gjort i propositionen, äro inte av någon större betydelse, och för min del har jag inte något särskilt att invända mot dessa ändringsförslag. Det kan ju alltid råda delade meningar om hur långt man bör gå vid varje särskilt tillfälle, när det gäller att anpassa trafikreglerna och vägtrafikstadgan efter utvecklingen. Man kan taga ett större eller mindre steg, men det kan naturligtvis, som sagt, alltid anföras goda skäl för både den ena och den andra ståndpunkten.

Vad särskilt förevarande punkt beträffar, vill jag emellertid fästa uppmärksamheten på att, som jag tror, Kungl. Maj:ts förslag innebär en riktigare anpassning till redan rådande förhållanden än vad den nuvarande lydelsen på denna punkt i vägtrafikstadgan gör, till vilken lydelse utskottet för sin del har anslutit sig. Det är ju nämligen så, att man i städerna, särskilt i de större städerna, redan har börjat att avvika från bestämmelsen i vägtrafikstadgan om ovillkorlig skyldighet att ge signal vid varje omkörning; var och en kan övertyga sig om att så är förhållandet genom att taga en promenad i Stockholm och lägga märke till trafiken. Det är numera sällan, skulle jag tro, som man i städerna utom i de fall, där det särskilt efterdras, ger signal vid omkörning. Vi ha i städerna exempelvis gator, där man kör fram i samma riktning i två rader, och där är det givetvis fullständigt meningslöst att giva signal varje gång, en bil i den ena raden skall köra om en bil i den andra raden. Det antar jag, att även utskottet är på det klara med, men skyldigheten att göra det kvarstår ändå i det gamla stadgandet i vägtrafikstadgan. Det är också praktiskt taget lika onödigt att ge signal vid varje omkörning även om det gäller gator, där man inte kör i dubbla led utan endast i en fil, ty bilförarna hålla sig i regeln tätt intill vänstra sidan av körbanan och lämna utrymmet åt höger fritt åt dem, som vilja köra om. Signal behövs därför inte annat än i vissa undantagsfall. På landsbygden däremot, på landsvägarna, är det nog mera vanligt och mera också av behovet påkallat att ge signal vid omkörning, beroende därpå, att man där har att göra med delvis andra och något mera ovana trafikantgrupper än i städerna.

Förslaget i den kungl. propositionen lämnar större möjlighet att anpassa sig efter skiftande förhållanden, medan däremot det förslag, utskottet för sin del förordar, bibehåller den stränga regeln, att man ovillkorligen skall ge signal vid varje omkörning. Om nu, som jag förmodar, utskottet närmast har syftat på att bibehålla detta signaltvång vid omkörning å landsbygden, tror jag, att det skulle varit lämpligt, om utskottet hade antytt, att man skulle kunna ge vederbörande länsstyrelse eller polismyndighet möjlighet att bevilja

Ang. vissa ändringar i vägtrafikstadgan. (Forts.)
undantag från regeln om signal vid omkörning. Då hade man kunnat stadfästa den praxis, som redan har utvecklats i olika delar av landet, och jag förmodar, att om det skulle bli någon sådan bestämmelse i den slutliga formuleringen av vägtrafikstadgan, utskottet inte har något att erinra däremot.

Herr Westman: Vi funderade verkligen i utskottet på att göra en sådan skillnad mellan stad och land, som herr statsrådet i sitt anförande var inne på, men det föreföll åtminstone mig, som om det inte kunde medföra någon olägenhet, att man hade kvar den gamla bestämmelsen även för städerna. Det finns ju ingen straffbestämmelse för den, som underlåter att blåsa. Frågan, huruvida han har underlåtit att signalera, kommer endast upp, ifall han gör sig skyldig till ovarsam framfart eller åsamkar skada. Då har han, om han inte tutat, presumption emot sig om han kört på något motorfordon eller någon fotgängare. Ur den synpunkten kan det vara bra att ha som en liten varning till dem: blås, annars bli ni fast för skadestånd!

Herr statsrådet Leo: Det är alldeles riktigt, att stadgandet innebär en uppmaning till dem att signalera, och följa de denna uppmaning »för säkerhets skull», så få vi också detta onödiga signalerande. Genom att skjuta in, som är gjort i propositionen, en uppmaning att inte signalera utom i de fall, där så erfordras, överlämnar man däremot åt förarens eget omdöme att bedöma situationen. Givetvis finge då åklagare och domare, ifall någon olycka händer, taga hänsyn till att det är överlämnat åt vederbörande chaufförs eget omdöme att avgöra, huruvida signal skall givas, och att en utebliven signal således icke i och för sig får betraktas såsom en försummelse.

Herr Lindhagen: Det kan ju ligga någonting i vad herr statsrådet anmärkte, men jag kan lugna statsrådet med att även om det står, att man i allmänhet vid omkörning skall tuta, så kommer man inte att göra det. Allt, som står här i vägstadgan, efterlevs inte av en mängd motorfordon, sannolikt de flesta.

Det är en omdömesfråga, säger man. Men omdömena äro synnerligen omväxlande — särskilt när det gäller ögonblick — bland personer, som köra bil. När nu de vaga bestämmelserna ytterligare skärpas med att bil som t. ex. nalkas de här enstaka gula ränderna, skall köras så, att den genast kan stanna, kan jag försäkra statsrådet, att det kommer sällan eller aldrig att iakttagas. Man kör på med fart i alla fall, så snart polisen är borta samt inte heller fyrarna vägleda fotgängarna till någon utsikt och bilarna till något stillastående. Det föreskrives, att när motorfordon komma bakifrån och skola hörna om en korsväg, skola de iakttaga särskild försiktighet. Men det kommer nästan aldrig i fråga, herr statsrådet Leo. Även i sådant fall köra de merendels bara på.

Jag har själv på ett hår äventyrat att bli påkörd en gång till på detta sätt. Jag tittade först både framåt och åt bägge sidorna och trodde sedan, att jag kunde i en korsväg fortsätta över en smal gata. Då kom en bil bakifrån. Jag kan inte ha ögon i alla fyra väderstrecken heller och sammanhålla dem till en enhet. Jag såg, som sagt, ingen fara och gick ut över gatan. Men då kom det en bil bakifrån, som körde förbi mig och svängde om hörnet framför mig så att det fladdrade i rockskörten. En annan gång såg jag en dam, som i enahanda situation steg ned för att också fortsätta över en gata. Just som hon steg ned på körbanan med ena foten kom en bil bakifrån — det är de lömskaste bilarna. Den svängde om hörnet och mjölkade trottoarkanten med full fart. Jag fick händelsevis — det var en främmande kvinna

Ang. vissa ändringar i vägtrafikstadgan. (Forts.)

och jag hade inte med henne att göra — tag i henne och drog upp henne på trottoaren i sista ögonblicket.

Jag medger, att det är principiellt av vikt att vädja till människornas omdöme. Men de ha inte i gemen kunnat tillägna sig och komma nog aldrig att kunna tillägna sig detta svåra omdöme mitt under intryck av *furtens tjusning*. Denna tjusning existerar. Det är den stora realiteten i bilproblemet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle, med godkännande av den av herr Norman m. fl. vid 10 § 3 mom. första stycket avgivna reservationen, i övrigt bifalla vad utskottet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt i vissa fall till jakt å vildkanin m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 80, i anledning av väckta motioner om åtgärder till höjande av skogsbrukets ekonomiska bärkraft m. m.;

nr 81, i anledning av väckta motioner om anslag till organiserandet av landets skogsägare; samt

nr 82, i anledning av väckt motion om viss lönefyllnad till statstjänstemän i Linköping, i vad motionen rör jordbruksärenden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts vid detta sammanträde avlämnade skrivelse nr 253 beslöts att denna skrivelses innehåll skulle meddelas statsutskottet och skrivelsen läggas till handlingarna.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.32 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.